

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

S.O.U.
5

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:37
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

LÄGENHETSUPPLÅTELSER ÅT LAPPAR SOM LÄMNAT RENSKÖTSELN

Angivet den 27 november 1940

S T O C K H O L M

1 9 4 0

Statens offentliga utredningar 1940

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. Av T. Wohlin. Hæggström. iv, 167 s. E.
2. Betänkande angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. Beckman, 77 s. F6.
3. Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. Marcus. 260 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. Norstedt. 84 s. H.
5. Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. Norstedt. 32 s. Ju.
6. Betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. Beckman. 154 s. 8 pl. K.
7. Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. Norstedt. 83 s. H.
8. Betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar. Norstedt. 130 s. Ju.
9. Betänkande med förslag till kungörelse angående kontroll å handeln med ost samt viss lagstiftning angående korvvaror. Hæggström. 72 s. S.
10. Svensk namnbok 1940. V. Petterson. 166 s. Ju.
11. Betänkande med förslag rörande offentliga rätts-hjälpsanstalter. Hæggström. 125 s. Ju.
12. Betänkande med utredning och förslag angående inrättande av fritidsreservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning. Beckman. 289 s. S.
13. Statistisk utredning angående förvaltningskostnader m. m. i konkurser. Norstedt. 26 s. Ju.
14. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 1. Beckman. 247 s. K.
15. Betänkande med förslag rörande skärgårdarnas behov av förbättrade kommunikationer. Del 2. Beckman. 134 s. K.
16. Efterfrågan på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och inkomstförändringar. Av H. Wold. Marcus. 144 s. Jo.
17. Betänkande med förslag till ändrad lagstiftning angående s. k. rattfylleri. Norstedt. 93 s. K.
18. Betänkande med förslag angående krigsförsäkring av viss lösegendom. Norstedt. 60 s. H.
19. Förslag till ändrad lagstiftning om straff för försök till brott. Lund, Ohlsson. 81 s. Ju.
20. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott. Norstedt. 251 s. Ju.
21. Betänkande angående utfärdande av samt ersättning för vissa läkarintyg. Marcus. 60 s. S.
22. Socialvårdskommitténs betänkande. 1. Statistisk undersökning angående kommunernas ålderdomshem. Beckman. 98 s. S.
23. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Norstedt. 98 s. Ju.
24. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. Hæggström. 85 s. E.
25. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändring av strafflagen för krigsmakten i vad den berör förmögenhetsbrotten. Norstedt. 20 s. Ju.
26. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående bekämpande av smittsamma husdjurs-sjukdomar. Marcus. 129, (2), 126 s. Jo.
27. Betänkande med förslag till organisation av telegrafverket. Göteborg, Elander. 135 s. K.
28. Betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande överståthållarämbetets uppförande å riksstaten m. m. Beckman. 115 s. S.
29. Lagrådets utlåtande över processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. Norstedt. 111 s. Ju.
30. Betänkande med förslag rörande övergång till högertrafik i Sverige. Beckman. 110 s. K.
31. Socialvårdskommitténs betänkande. 2. Statistisk undersökning rörande de erkända sjukhassorna. Beckman. 109 s. S.
32. 1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga. De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. Av G. Ahlberg. Beckman. 67 s. S.
33. Principbetänkande i trafiksäkerhetsfrågan. Beckman. viij, 167 s. K.
34. 1938 års tobakshandelsutredning. Betänkande rörande reglering av import- och detaljhandeln med tobaksvaror. Marcus. 252 s. F1.
35. Organiserad samverkan inom svenskt näringsliv. Hæggström. vij, 454 s. H.
36. Betänkande och förslag angående folkskoleväsendets rationalisering. Hæggström. 93 s. E.
37. Betänkande angående lägenhetsupplåtelse åt lappar som lämnat renskötseln. Marcus. 98 s. Jo.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars ytre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:37
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

LÄGENHETSUPPLÅTELSE RÅT LAPPAR SOM LÄMNAT RENSKÖTSELN

Avgivet den 27 november 1940

STOCKHOLM 1940
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
408948

STÄNDIGES KÖNIGLICHES THEATRALISCHES ORCHESTER
KÖNIGLICHES THEATRALISCHES ORCHESTER

BETHANKUNGS

WORTER

LAGENHEFT FÜR DIE ERSTE ABTHEILUNG

LAPPA SOM LÄMNING

RINSKÖTSELN

Verlag von C. Neumann, Neudamm

STÄNDIGES KÖNIGLICHES THEATRALISCHES ORCHESTER

KÖNIGLICHES THEATRALISCHES ORCHESTER

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet	5
I. Kortfattad redogörelse för statliga åtgärder rörande lapparnas bosättningsförhållanden	7
Inledande översikt	7
1928 års kungörelse angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark	12
Upplåtelser av lägenheter i anslutning till 1928 års kungörelse	14
II. I särskilda utredningar avgivna förslag rörande bestämmelser för lapsk bosättning m. m.	16
Norrbottnensutredningen	16
Västerbottnensutredningen	23
Jämtlandsutredningen	27
Allmänna lappmötet i Arvidsjaur år 1937	30
Framställning av kyrkoherden G. L. Park m. fl.	31
III. Utredningsmannens förslag	33
Synpunkter på den lapska bosättningsfrågan	33
Bosättningsfrågans nuvarande läge	40
Upplåtelseform	43
Upplåtelsemyndighet	44
Jordanskaffningen	45
Lägenheternas förläggning	46
Behöriga till erhållande av lägenheter	54
Förening av jordbruk och renskötsel	55
Antalet erforderliga lägenheter	59
Jordbrukslägenheternas omfattning	60
Lägenheternas iordningställande	63
Kostnadsberäkningar	66
Inventarielån	70
Övriga villkor för upplåtelse av jordbrukslägenheter	71
Bidrag till anskaffande av jordbruksförnödenheter	72
Villkor för inlösen av jordbrukslägenheter	74
Förvaltningen av vissa till lappar tidigare upplåtna lägenheter	76
Lantbruksundervisning för lappar	77
Anslagsfrågor	81
Arrendatorer å renbetesfjällen	85
Hemställan	88
Bilaga.	
Förslag till kungörelse angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.	90

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 april 1939 tillkallade statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet samma dag expeditionschefen E. Falk att inom departementet verkställa överarbetning av 1930 års lapputrednings betänkande (Stat. off. utr. 1936: 23) ävensom den utredning i övrigt rörande lappväsendet, som sammanhänger med i betänkandet omhandlade spörsmål.

Med stöd av samma bemyndigande förordnade departementschefen den 27 juni 1939 ledamöterna av riksdagens andra kammare O. W. Lövgren, Boden, och U. R. Jacobson, Vilhelmina, samt t. f. lappfogden K. E. Kangas, Luleå, jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen, Luleå, kyrkoherden G. L. Park, Stensele, och lappmannen P. L. Andersson-Juuso, Luokta lappby, Arjeplog, att såsom särskilda experter med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet.

Efter det expeditionschefen Falk avlidit, har departementschefen den 14 december 1939 anmodat undertecknad att såsom sakkunnig inom departementet fullfölja ifrågavarande överarbetning och utredning.

Sedermera har departementschefen jämlikt vederbörligt bemyndigande utsett förste kanslisekreteraren G. Nordberg att från och med den 1 februari 1940 vara sekreterare åt utredningsmannen.

1930 års omförmälda lapputredning omhänderhades på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1930 av länsstyrelsen i Norrbottens län jämte vissa särskilt tillkallade personer och avsåg undersökning av de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpan av de inom vissa delar av lappmarken i nämnda län yppade missförhållandena, samt rörande de kostnader, som därav kunde föränlidas. Utredningen, som i det följande benämnes *Norrbottens-utredningen*, avgav den 29 december 1935 betänkande i ämnet.

Samtidigt med att Kungl. Maj:t gav berörda uppdrag åt länsstyrelsen i Norrbottens län, anbefalldes länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län var för sig att i erforderlig omfattning verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötselns ända-

målsenliga bedrivande i vederbörande län, och rörande de kostnader, som därav föranleddes. Med anledning härav har av länsstyrelsen i Västerbottens län avgivits två särskilda den 26 maj 1939 dagtecknade skrivelser (*Västerbottensutredningen*). Länsstyrelsen i Jämtlands län, som av Kungl. Maj:t be- myndigats tillkalla särskild sakkunnig att deltaga i länsstyrelsens utredning, har i skrivelse den 15 juni 1940 framlagt resultatet av sitt arbete (*Jämtlands- utredningen*).

I ovannämnda utredningar avhandlas en mångfald frågor, av vilka de ren- skötande lapparna och deras näring äro beroende, ävensom förutvarande ren- skötande lappars förhållanden. Bland de spörsmål, vari förslag framläggas, må nämnas lappadministrationen, ordningen för renskötselns bedrivande, an- läggningar till underlättande av renskötseln samt åtgärder för lappars bo- sättning och för lindrande av motsättningar mellan bofasta och lappar.

Att vid den nu anbefallda överarbetningen samtidigt upptaga till behand- ling alla de omfattande frågor det här gäller skulle draga allt för långt ut på tiden. Det har därför synts lämpligt att uppdelat ämnet och framlägga förslag rörande olika huvudspörsmål var för sig. En fråga, som härvid alldeles sär- skilt framstår såsom för det allmänna och lapparna betydelsefull, är det lapska bosättningsproblemet. I lagstiftningen samt bland lapparna själva och de för deras välgång intresserade ha under lång tid lapparnas möjligheter och förutsättningar att, när förhållandena det bjuda, kunna övergå till bofast levnadssätt varit föremål för uppmärksamhet; och frågan är alltjämt aktuell. I ovanberörda utredningar har ett omfattande material framlagts rörande den lapska bosättningen. Med hänsyn till vikten av detta spörsmål och till i övrigt föreliggande förhållanden har utredningsmannen ansett sig böra först upptaga detsamma till behandling. Sedan arbetet slutförts, överlämnas här- med förslag till ändrade grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. Förslaget har genomgåts med de tillkallade experterna, och föreligger enighet med dem rörande detsammans innehåll.

Stockholm den 27 november 1940.

LENNART BERGLÖF.

G. Nordberg.

I. Kortfattad redogörelse för statliga åtgärder rörande lapparnas bosättningsförhållanden.

Inledande översikt.

De nomadlappar, som på grund av ålder eller sjukdom icke längre varit i stånd att flytta med sina renar mellan de merendels på stort avstånd från varandra belägna betesområdena, ha sedan gammalt brukat slå sig ned vid någon sjö för att söka sin försörjning genom jakt och fiske samt genom avkastningen av de renar, de alltjämt ägde och som för deras räkning omhändertagits av renskötande stamfränder. Ofta har även förekommit att lappar, som av någon anledning, såsom olyckshändelse, sjukdom eller rovdjurs härjningar, förlorat sina renar eller större delen av dem och icke kunnat fortsätta med renskötseln eller som tröttnat på denna näring, skaffat sig fast bostad och sökt sin bärning på sätt nu nämnts. Vid dessa boplatser brukade hållas några getter och en eller annan ko, till vilka foder hämtades från myr- och bäckängar. Där förhållandena det medgävo, uppodlades något mindre område till potatisland, varjämte mark röjdes upp och utlades såsom äng. Bostäderna ha ej sällan utgjorts av hus av torv. De lägenheter, som sålunda bildades, ha understundom efter hand utvidgats till verkliga jordbruk av jämförelsevis god beskaffenhet. Vanligare har emellertid varit att lapparna, lämnade åt sig själva, slagit sig ned på områden, som saknat möjligheter att bereda underlag för en varaktig försörjning.

Jämlikt författningar, som icke direkt avsett lapparna utan befolkningen över huvud, ha åtskilliga av de under tidernas lopp av lappar å kronomark upptagna bosättningarna av billighetsskäl blivit legaliserade. Sålunda ha vissa dylika lägenheter upplåtits såsom skogstorp jämlikt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts skrivelse den 29 maj 1891 (nr 29 sid. 1) angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker i Norrbottens län. I anslutning till bestämmelserna i kungörelsen den 5 juni 1909 (nr 54) med ytterligare föreskrifter angående avvitrningen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ha vidare en del ovan odlingsgränsen utan tillstånd upptagna lägenheter (s. k. inhysingslägenheter) vid avvitrningen utlagts såsom särskilda fastigheter, vilka senare upptagits i jordeboken såsom frälsetorp. Därjämte ha åtskilliga lägenheter upplåtits såsom fjällägenheter jämlikt kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker.

Frågan om lapparnas försörjning i annan ordning än genom rensköttsel med jakt och fiske såsom binäringar lämnades länge av lagstiftningen helt åsido. I lagarna om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige av den 4 juni 1886 (nr 38 sid. 1) och den 1 juli 1898 (nr 66 sid. 1) beaktades endast försörjningsmöjligheterna för den del av den lapska befolkningen, som hade rensköttsel som yrke. Möjligheterna för de lappar, som på grund av ålder, sjukdom eller andra anledningar nödgats upphöra med renskötseln, att bereda sig utkomst ha varit starkt begränsade. Följden har blivit att många fallit fattigvården till last.

Nästan omedelbart efter det 1898 års renbeteslag utfärdats, fästes statsmakternas uppmärksamhet å den brist, som sålunda förefanns i lagstiftningen. Från skilda håll påkallades åtgärder i syfte att upphjälpa ifrågavarande icke-renskötande lappars betryckta läge. Spörsmålet om avsättande av mark för lapparnas bosättning vann även i viss mån beaktande i samband med den vid denna tid av andra skäl aktuella frågan om avvitringsens genomförande i trakterna ovan odlingsgränsen. I ovannämnda kungörelse den 5 juni 1909 med ytterligare föreskrifter angående avvitringen inom lappmarkerna förordnades nämligen, att områden skulle i mån av tillgång å mark avsättas för att, om så i framtiden befundes lämpligt, upplåtas till nybyggeslägenheter åt lappar, som helt eller huvudsakligen upphört med renskötseln. Dylika områden blevo även avsatta inom Västerbottens fjälltrakter. Några bestämmelser rörande ordningen för upplåtande av lägenheter inom områdena gävos emellertid icke. Varken hos myndigheterna eller lapparna själva har något intresse funnits för att söka få till stånd kolonisation å områdena. Såvitt känt har endast en upplåtelse kommit till stånd inom dylikt område.

Spörsmålet om rätt för lapparna att bosätta sig å kronomark inom lappmarkerna och å renbetesfjällen i Jämtlands län blev sedermera genom proposition (nr 169) med förslag till lag angående ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag framlagd för 1917 års riksdag. I propositionen skildes mellan renskötande lappar och sådana, som övergivit eller ämnade övergiva renskötseln. Inom den senare gruppen ägnades särskild uppmärksamhet åt dem, som av ålder eller sjuklighet hindrades att fortsätta nomadlivet. I fråga om de renskötande lapparna uttalades, att staten saknade anledning att förhjälpa dem till bosättning. I propositionen föreslogs, att Kungl. Maj:t skulle erhålla befogenhet att å kronomark inom lappmarkerna och å renbetesfjällen avsätta områden för upplåtelse åt lappar, som idkat rensköttsel men i följd av ålder eller sjukdom icke kunde fortfara därmed. Det skulle sedan ankomma på länsstyrelsen att inom dylika områden vidtaga upplåtelser av mark för innehavarens livstid. Därjämte föreslogs, att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att när skäl därtill föreläge medgiva lappar nyttjanderätt till kronomark inom de trakter, varom nyss nämnts, så framt upplåtelsen prövades ej lända till förfång för de renskötande lapparna.

Det framlagda förslaget vann ej riksdagens bifall. I skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 374) anhöll riksdagen, att spörsmålet om lägenhetsupplåtelser måtte upptagas till förnyat övervägande i samband med den revision av hela

lapplagstiftningen, varom dåmera uppstått fråga. Emellertid infördes efter riksdagens förslag genom en lag den 19 juni 1917 (nr 337), jämte andra ändringar i 1898 års renbeteslag, en övergångsbestämmelse till densamma, innebärande förbud för lapparna att utan tillstånd av Kungl. Maj:t uppföra bopningshus eller ladugård eller upptaga odling å kronojord inom lappmarkerna och å renbetesfjällen. Vidare ålades genom kungörelse samma dag (nr 303) lappfogdarna och lapptillsyningsmännen att övervaka, att olaga bosättning icke ägde rum ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen.

Sedan de förhandlingar med Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning, som pågått under åtskilliga år, blivit slutförda och en konvention mellan länderna ingåtts den 5 februari 1919, upptogs ånyo frågan om en fullständig omarbetning av lapplagstiftningen. Genom beslut den 13 juni 1919 uppdrog sålunda Kungl. Maj:t åt en kommitté — 1919 års lappkommitté — att utföra en allmän revision av bland annat de bestämmelser, som reglerade lapparnas förhållanden inom riket. Kommittén avlämnade den 31 maj 1923 förslag i ämnet. Häri upptogos vissa stadganden även beträffande andra lappar än de renskötande, avseende bland annat att för lappar, vilka förut idkat renskötsel men lämnat detta näringsfång, förmedla övergången till levnadssätt som bofasta samt att bereda lappar i allmänhet viss förmån vid förvärv av lägenheter inom lappmarkerna och å renbetesfjällen.

Kommitténs förslag föranledde emellertid ej framställning till riksdagen, utan tillkallades f. d. landshövdingen J. Widén att såsom sakkunnig biträda med överarbetning av förslagen. Till fullgörande av uppdraget avlämnade den sakkunnige den 30 september 1927 betänkande med förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige samt till vissa i samband därmed stående lagar (Stat. off. utr. 1927: 25). Genom proposition den 17 februari 1928 (nr 43) framlade Kungl. Maj:t berörda förslag med vissa jämkningar för riksdagen. Sedan propositionen bifallits, utfärdades den 18 juli 1928 (nr 309) nu gällande lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. I nämnda betänkande, vilket huvudsakligen rörde frågan om de renskötande lapparnas rättsliga ställning, hade den sakkunnige icke till behandling upptagit av 1919 års kommitté framlagda bestämmelser om nyttjanderättsupplåtelser å kronomark. De upplåtelser, dessa bestämmelser avsåge att reglera, ansågs böra göras till föremål för särskild reglering. Frågan om dessa upplåtelser upptogs sedermera av den sakkunnige i ett den 7 november 1927 dagtecknat betänkande med förslag angående upplåtelser av mark för bosättning åt lappar m. m. Enligt detta förslag skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att å kronomark i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ävensom å renbetesfjällen i Jämtlands län och de till utvidgning av dessa tillköpta områden anvisa lämplig mark, varå länsstyrelsen skulle äga att med nyttjanderätt upplåta dels *jordbrukslägenheter* åt lappar, vilka vore berättigade att driva renskötsel men icke vidare vore i tillfälle att utöva denna näring utan önskade ägna sig åt jordbruk, och dels *bostadslägenheter* åt lappar, som förut ägnat sig åt renskötsel men, utan att vara helt arbetsodugliga,

likväl till följd av minskad arbetsförmåga icke kunnat fortfara därmed. Den sakkunnige föreslog därvid även vissa villkor för upplåtelseerna.

Sistnämnda förslag blev med någon ändring genom proposition den 2 mars 1928 (nr 206) förelagt riksdagen. I samband med propositionens avlåtande anförde föredragande departementschefen bland annat följande.

»Frågan om beredande av ökade försörjningsmöjligheter åt den del av den lapska folkrasen, som icke vidare kan ägna sig åt renskötsel, har länge varit föremål för uppmärksamhet. Jag vill särskilt erinra, att riksdagen tidigare uttalat, att särskilda åtgärder borde vidtagas i sådant syfte. Jämväl de myndigheter, som icke ansett sig kunna helt tillstyrka den sakkunniges förslag i ämnet, hava i allmänhet funnit det berättigat och ur social synpunkt synnerligen önskvärt, att all möjlig omtanke ägnas åt denna kategori av landets inbyggare. Till denna uppfattning kan jag helt ansluta mig. Genom odlingens framträngande har förorsakats en betydande, alltjämt fortgående minskning av de områden, som av lapparna kunna nyttjas för renskötsel, och den med Norge år 1919 träffade konventionen angående flyttlapparnas rätt till renbete har vad angår några lappbyar medfört en avsevärd begränsning av tillgängliga betesmarker. Det måste med hänsyn härtill vara ett allmänt intresse att för de lappar, vilka icke längre kunna försörja sig genom renskötsel, underlätta övergången till annat yrke. Åtgärder i nämnda syfte påkallas ock av det framlagda förslaget till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige med däri föreslagna begränsningar i lapparnas rätt att utöva renskötsel. Det synes, såsom lappkommitténs utredning visar, nödvändigt att tillgodose försörjningsmöjligheterna för de lappar, vilka sålunda nödgas lämna sitt gamla näringsfång.

Såsom framgår av den i ärendet verkställda utredningen visar erfarenheten, att det ställt sig naturligt för de lappar, som övergivit renskötseln, att ägna sig åt jordbruk i en eller annan form. Jag finner det därför lämpligt, att staten i första hand söker förhjälpa dessa lappar till erhållande av för dem tjänliga lägenheter. Detta överensstämmer ock med lappbefolkningens egen vid flera sammanträden uttalade mening. Ingen av de myndigheter, som avstyrkt förslaget om upplåtande av särskilda lägenheter åt lappar, har givit anvisning å något annat medel, som bättre kunde främja det angivna syftet. — — — Mot förslaget att bereda den lapska befolkningen vissa företräden vid erhållande av upplåtelse å kronans mark hava från olika håll riktats invändningar. Härvid har i allmänhet gjorts gällande, att om lappen erhöles möjlighet att såsom nybyggare deltaga i kolonisationen på kronans mark, för honom borde tillämpas samma grunder, som gällde för övriga medborgare, och såsom skäl härför har åberopats, att, då lappen övergivit renskötseln, han ock förlorat de därmed förenade rättigheterna att i viss utsträckning begagna sig av land och vatten. Detta betraktelsesätt synes mig mindre riktigt. Den särställning, som av den sakkunnige föreslås skola i vissa hänseenden tillkomma lappar vid erhållande av lägenheter å kronans mark, innebär icke en utvidgning av det s. k. lappprivilegiet utan utgör snarare en särskild gottgörelse, betingad av att möjligheterna för lapparna att utöva sin gamla näring väsentligen kringskurits genom utvecklingen och den ställning staten kommit att intaga till dem. Rättvisan synes fordra, att staten i någon mån bistår de medborgare, som sålunda hindrats i sin näring. Därtill kommer, på sätt jag redan antytt, att det måste anses såsom ett allmänt intresse, att lapparna i viss utsträckning övergå till annat yrke än renskötsel. Endast härigenom kan nödig minskning åstadkommas av renantalet å de på sina håll begränsade betesmarkerna samt risken för skadegörelse av renar å den bofasta befolkningens gröda minskas.

Lika litet som varje annan nybyggare kan lappen i dessa trakter reda sig utan hjälp. Då det gäller att bedöma vad i sådant hänseende må vara skäligen, synes mig

hänsyn böra tagas till att fråga huvudsakligen är om lappar, vilka komma direkt från nomadlivet. Främst gäller härvid att anskaffa för dem lämpliga lägenheter. Ur denna synpunkt finner jag den sakkunniges förslag, att särskilda områden skola avsättas för upplåtelse av lägenheter endast åt lappar, värt synnerligt beaktande. De uttalade farhågorna, att en dylik åtgärd skulle uppväcka avund och missnöje hos den övriga delen av befolkningen, synas mig överdrivna. Snarare kunde sådant vara att befara, om på sätt från visst håll ifrågasatts företrädesrätt tillerkändes lapparna vid upplåtelse, som stå öppna även för den svenska befolkningen. Förslaget om avsättande av mark till bosättning åt lapparna innebär ett fullföljande av den tanke, som ligger till grund för bestämmelserna i kungörelsen den 5 juni 1909, innefattande ytterligare föreskrifter angående avvitrningen inom lappmarkerna. — — —

I likhet med den sakkunnige anser jag, att mark bör avsättas för upplåtelse av bostadslägenheter åt sådana lappar, som förut drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed. Tydligen bör emellertid sådan upplåtelse icke ske till den, som skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle.

Även i frågan rörande upplåtelse av jordbrukslägenheter åt de lappar, som äga rätt till renskötsel men icke äro i tillfälle att utöva denna näring, kan jag i stort sett ansluta mig till sakkunnigförslaget.

Man hör emellanåt den åsikten uttalas, att lapparna mindre väl lämpa sig såsom jordbrukare. Denna åsikt vinner icke stöd av erfarenheten. Även om den från nomadlivet kommande lappen till en början är mindre skickad än den hofasta svensken att sköta jordbruk, lär dock detta förhållande snart utjämnas och de av lapparna upptagna jordbruken anses icke stå avsevärt efter sådana jordbruk, som under likartade förhållanden bedrivs av den svenska befolkningen. Ett villkor härför är dock, att upplåtelse icke sker till andra än sådana lappar, som kunna antagas äga förutsättningar att upparbeta ett jordbruk.

Den sakkunnige har ansett, att de områden, som skola avsättas för upplåtelse åt lappar, huvudsakligen böra sökas nedom odlingsgränsen. De föreliggande förhållandena synas mig dock knappast påkalla en dylik inskränkning. Såsom de hörda myndigheterna framhållit erbjuda trakterna ovan odlingsgränsen den miljö, som för lapparna är den naturligaste. Av den verkställda utredningen torde ock framgå, att tillgång på lämpliga lägenheter finnes ovan odlingsgränsen. Uppställes det krav, att sådant område ej må anvisas, där upplåtelse kan lända till förfång för renskötelsen, lär någon olägenhet av att mark avsättes jämväl ovan odlingsgränsen icke vara att befara. Vad nu sagts utesluter emellertid icke, att, där så lämpligen kan ske, mark avsättes jämväl nedom odlingsgränsen. De häremot åberopade skälen synas mig icke äga sådan betydelse, att de böra utgöra hinder för marks avsättande därstädes. En sådan åtgärd torde i regel ej komma att företagas å trakter allt för avlägset belägna från lapparnas gamla betesmarker. I varje fall synes detta vara en lämplighetsfråga, som bör prövas av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.»

Riksdagen biföll propositionen med vissa jämkningar. Kungl. Maj:t utfärdade sedermera den 18 juli 1928 (nr 314) kungörelse i ämnet, vilken trädde i kraft den 1 januari 1929 och fortfarande är gällande. För bestämmelserna i kungörelsen lämnas närmare redogörelse i följande avdelning.

1928 års kungörelse angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark.

I kungörelsen förutsättes, att genom Kungl. Maj:ts föranstaltande skall å kronan tillhörigt område inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt å renbetesfjällen i Jämtlands län, varunder inbegripas jämväl de till utvidgning av dessa fjäll sedermera upplåtna områdena, avsättas mark för upplåtelser åt lappar av dels *jordbrukslägenheter* och dels *bostadslägenheter*. Upplåtelse av mark ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen ombesörjes av länsstyrelsen och beträffande annan mark av domänstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen.

Vid upplåtelse skola föreskrifterna i kungörelsen lända till efterrättelse. Den myndighet, som verkställer upplåtelse, äger emellertid bestämma de ytterligare villkor, som kunna vara erforderliga. Överinseendet över upplåten lägenhet tillkommer samma myndighet. De genom upplåtelser av mark ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen inflytande medlen skola användas till förmån för lapparna. Dessa medel tillföras därför länens lappfonder.

I fråga om upplåtelse av *jordbrukslägenheter* föreskrives i huvudsak följande. Dylik lägenhet bör ha den storlek, som med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall prövas lämplig. Upplåtelse av sådan lägenhet må endast ske åt lapp, som enligt 1928 års renbeteslag äger rätt till renskötsel men icke är i tillfälle att utöva denna näring. Det torde i detta sammanhang böra nämnas, att rätt att driva renskötsel jämlikt nämnda lag i huvudsak tillkommer den, som är av lapsk härkomst, så framt hans fader eller moder eller någon av dessas föräldrar såsom stadigvarande yrke drivit renskötsel eller biträtt däri eller ock länsstyrelsen medgiver honom rätt därtill. Rätt till renskötsel tillkommer även kvinna, som är eller varit gift med man med dylik rätt. Enligt kungörelsen må vidare upplåtelse av jordbrukslägenhet ske endast till den, som äger förutsättningar att driva ett mindre jordbruk. Lägenhet må ej upplåtas till den, som redan äger fast egendom av den storlek, att därå kan födas en familj. Ej heller får samma person erhålla mera än en lägenhet. Arrendetiden skall utgöra 50 år med rätt för arrendatorn att — så framt han förhållit sig väl — erhålla ny upplåtelse för lika lång tid på de då fastställda villkoren. Därvid skall iakttagas, att dessa väl må med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betydande för arrendatorn än de förutvarande. Om arrendatorn dör under arrendetiden och efterlämnar änka, skall hon vara berättigad att övertaga arrendet för återstående tiden. Vill hon ej inträda som arrendator, må arrendet övertagas av bröstarvinge, som finnes vara lämplig därtill. Om sådan arvinge ej finnes, får arrendet överlåtas å lapp, som enligt vad nyss nämnts kan vara behörig att antagas till arrendator.

I upplåtelsekontraktet skola intagas bestämmelser rörande arrendatorns skyldighet att bebygga och uppodla lägenheten. Arrendatorn äger rätt att av allmänna medel utan återbetalningsskyldighet erhålla byggnadshjälp med

högst 2 000 kronor ävensom odlingshjälp med högst 500 kronor. Dessa bidrag, som utgå ur lappfonderna och bestämmas med hänsyn till de föreliggande omständigheterna, utbetalas i mån av arbetets fortgång.

Under 15 år från första upplåtelsen skall arrendatorn åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten. Därefter skall han erlægga årligt arrende, som fastställes vid upplåtelsen.

I kontraktet skall arrendatorn berättigas att i viss ordning å närmaste kronomark i trakten erhålla virke till byggnader ävensom erforderligt bränsle samt stängsel-, hässje- och slöjdvirke m. m. Såvitt möjligt bör upplåtelsen jämväl innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område. Därjämte skall arrendatorn å anvisat område av kronans mark äga erhålla bete för å lägenheten vinterfödda kreatur.

Det skall ankomma å arrendatorn att hålla åbyggnaderna brandförsäkrade med rätt för kronan att vid inträffande brandskada uppbära brandskadeersättningen, vilken skall tillhandahållas arrendatorn i den mån så erfordras för nybyggnaden.

Vidare åligger det arrendatorn att tillse, att icke genom hans åtgöranden intrång eller svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. På grund därav får han ej avstänga de för bränsltäkt och bete anvisade områdena. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust. Felar arrendatorn mot vad sålunda föreskrivits, kan han skiljas från arrendet.

När en jordbrukslägenhet avträdes, äger avträdaren ej rätt till ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än den myndighet, som meddelat upplåtelsen, prövar skäligt.

Vidkommande *bostadslägenheterna* stadgas i kungörelsen, att dylik lägenhet endast må upplåtas å lapp, som förut drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed. Den, som uppenbarligen skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle, kan icke ifrågakomma till erhållande av någon lägenhet. Upplåtelse får ej ske för längre tid än innehavarens och hans hustrus livstid. Rörande lägenhetens bebyggande genom innehavarens försorg skola givas föreskrifter i upplåtelsekontraktet. Av det allmänna äger innehavaren utan återbetalningskyldighet erhålla byggnadshjälp med högst 700 kronor. Någon lega utgår ej vid lägenhetens första upplåtande. Först när en lägenhet ånyo upplåtes, kan en billig avgift fastställas för dess nyttjande.

Å kronomark invid lägenheten skall innehavaren äga rätt att i viss ordning taga nödigt bränsle och slöjdvirke ävensom erforderligt virke till de byggnader, som skola uppföras, samt till stängsel och hässjor. Såvitt möjligt bör upplåtelsen även innefatta rätt till jakt och fiske inom visst bestämt område å angränsande kronomark. Innehavaren kan vidare medgivas rätt

att å kronans mark beta kreatur till i upplåtelsekontraktet bestämt antal samt, i den mån så prövas kunna ske utan förfång för de renskötande lapparna, avbärga slätteräng. Beträffande lägenhetsinnehavarens ställning till de renskötande lapparna och deras näring samt hans skyldighet att själv svara för skador, som av renarna kunna förorsakas å lägenheten, gälla samma bestämmelser som i fråga om innehavare av jordbrukslägenhet. Vid upphörandet av nyttjanderätten skall lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än som prövas skäligt.

Upplåtelser av lägenheter i anslutning till 1928 års kungörelse.

Under lång tid före tillkomsten av 1928 års kungörelse hade från skilda håll talats om det starka behov, som förefunnes för lapparna att erhålla möjlighet att slå sig ned på kronomark såsom bofasta. Det kunde då tyckas som om talrika ansökningar om lägenhetsupplåtelser skulle inkommit till myndigheterna. Så har emellertid icke blivit fallet.

Kungl. Maj:t har dock förordnat, att åtskilliga områden skulle avsättas för upplåtelser åt lappar jämlikt 1928 års kungörelse. På framställning av länsstyrelsen i Norrbottens län har sålunda Kungl. Maj:t den 31 januari 1930 låtit för detta ändamål reservera följande kronan tillhöriga fastigheter och områden, nämligen dels hemmanen Kurravaara nr 5, 6 och 7 i Jukkasjärvi socken, dels den halvö, som bildas av Kaitumälvens bukt mot söder från Kamasuandos östra ände till riksgränsbanans järnvägsbro över älven, med rätt till ängar på älvens stränder längs Kamasuando och på holmarna i detta sel, allt i Gällivare socken, dels ett område på södra stranden av Stora Lulevatten från Tarfekvare östöver mot Luspeforsen inom Jokkmokks socken och dels ett område vid Korsträsket och Båtsträsket inom Arjeplogs socken.

Å nämnda hemman och områden, som samtliga äro belägna ovan odlingsgränsen, skulle enligt upprättade planer kunna utläggas nära ett trettio-tal odlingslägenheter. Därav ha endast 5 lägenheter, vilka samtliga äro belägna å hemmanen Kurravaara, blivit upplåtna till förutvarande nomader. Dessa lägenheter, av vilka 2 varit upplåtna under nära nio år, 1 under fem år och de båda övriga upplåtits under innevarande år, ha dock icke utarrenderats fullt i överensstämmelse med 1928 års kungörelse. Bebyggandet och uppodlingen av de tre först upplåtna lägenheterna har nämligen genom länsstyrelsens försorg åstadkommits med anlitande av medel, som erhållits från enskilt håll samt genom försäljning av skog från hemmanen. Innehavarna av dessa lägenheter ha rätt sig jämförelsevis väl. Var och en av dem har sålunda 3 kor, varjämte två av dem ha häst. Kreaturen utfodras till största delen utan anlitande av utängar. De två senast upplåtna lägenheterna ha bebyggts och uppodlats för medel, som statsmakterna år 1939 ställt till länsstyrelsens förfogande. Det torde därjämte böra nämnas, att statsmakterna

sistnämnda år anvisat medel för bebyggande och uppodlande av ytterligare 4 lägenheter å hemmanen.

Vidare har Kungl. Maj:t genom nedannämnda beslut förordnat, att följande nedanför odlingsgränsen belägna områden skulle avsättas för upplåtelse åt lappar, nämligen den 9 november 1934 ett område om 3:36 hektar av kronoparken Abraur i Arvidsjauras socken, den 23 maj 1935 tre områden med en sammanlagd areal av omkring 6 hektar av kronoparken Skäppträskåheden i Malå socken samt den 13 april 1939 ett område om ungefär 2 hektar av kronoparken Vaksliden i Arvidsjauras socken. Det å kronoparken Abraur belägna området har sedermera upplåtits såsom jordbrukslägenhet men är ännu icke bebyggt. Därjämte ha ett av områdena å kronoparken Skäppträskåheden och det å kronoparken Vaksliden belägna området upplåtits såsom bostadslägenheter. Å dessa båda områden finnas gamla lappbosättningar, som alltså blivit legaliserade.

Genom beslut den 1 mars 1940 har Kungl. Maj:t därjämte bestämt, att ett ovan odlingsgränsen beläget område om ungefär 1 hektar vid sjön Karatj i Jokkmokks socken skulle avsättas för att upplåtas såsom bostadslägenhet åt en lapp. Länsstyrelsen har därefter verkställt upplåtelsen.

Någon ytterligare upplåtelse enligt 1928 års grunder har icke, såvitt för utredningsmannen är känt, ägt rum.

II. I särskilda utredningar avgivna förslag rörande bestämmelser för lapsk bosättning m. m.

Norrbottensutredningen.

Norrbottensutredningens den 29 december 1935 avgivna betänkande innehåller en redogörelse för de förhållanden, under vilka renskötseln i Norrbottens län bedrivs, och för anledningarna till rådande missförhållanden inom denna näring. Utredningen framlägger en rad förslag till åtgärder, vilka enligt utredningens mening skulle vara ägnade att stödja nomadlapparnas näringsutövning inom länet samtidigt som de avsåge att minska friktionsanledningarna mellan den bofasta befolkningen och lapparna. I sådant syfte föreslår utredningen bland annat ändrad indelning i lappbyar, överflyttning av renar mellan de fyra nordligaste lappbyarna, maximering av renantalet för såväl den enskilde lappen som de olika betesområdena, uppförande av renstängsel m. m. ävensom åtgärder för överförande till bofast näring av lappar, som utan eget förvållande nödgats lämna renskötseln.

Utredningen har — under uttalande att bostadslägenheter fortfarande borde upplåtas enligt bestämmelserna i 1928 års kungörelse — i fråga om jordbrukslägenheterna framhållit, att vad som dittills bjudits icke varit tillräckligt för att bereda möjligheter till försörjning. Utredningen förordade därför en kolonisationsverksamhet, om möjligt förlagd intill eller bland äldre bebyggelse, men utgick från att verksamheten måste begynnas med stor försiktighet och till en början mera få karaktären av ett provande. Utredningens förslag i fråga om kolonisationsverksamheten utmynnar i en hemställan, att länsstyrelsen i Norrbottens län måtte beredas tillfälle att företaga en *försökskolonisering*, för vilken i huvudsak skulle gälla de i 1928 års kungörelse angivna grunderna med vissa av utredningen ifrågasatta avvikelser. För ändamålet borde till länsstyrelsens förfogande ställas dels ett belopp av 119 000 kronor för iordningställande under de närmaste åren av 17 jordbrukslägenheter för lappar enligt en beräknad kostnad av 7 000 kronor för lägenhet och dels därutöver ett belopp av 6 000 kronor för tillhandahållande vid behov av lån för inventarieanskaffning, beräknade till högst 400 kronor för lägenhet. Vidare borde ett belopp av högst 10 000 kronor ställas till förfogande för förvärvande av i enskild ägo varande jord, som vore lämplig att användas för ifrågavarande ändamål, och för bestridande av länsstyrelsens extra utgifter för verksamhetens administrerande. Samtliga dessa medel förutsattes kun-

na av Kungl. Maj:t på länsstyrelsens rekvisition omedelbart ställas till förfogande. Utredningen synes alltså ha tänkt sig, att försökskoloniseringsen skulle kunna vidtagas utan avvaktande av prövningen utav utredningens förslag i övrigt.

Av de föreslagna lägenheterna skulle 5 förläggas å hemmanen Kurravaara i Jukkasjärvi socken, 4 på kronoparken Dundret vid Harrträsk station i Gällivare socken, 4 vid Korsträsket och Båtsträsket i Arjeplogs socken samt 4 på kronoparken Näverliden i Arvidsjaur socken.

Till motivering av sitt förslag i fråga om jordbrukskolonisationen har utredningen anfört bland annat följande. Vad utredningen föreslagit, speciellt i fråga om fastställande av rationella renantal inom de olika betesområdena och den nedskärning i renstammen, som därav föranleddes, komme att medföra att en del lapska hushåll icke längre finge utrymme inom rennäringen. Därjämte vore att märka att åtskilliga lappfamiljer, som ägnade sig åt renskötsel, hade så få renar att det blott vore en tidsfråga, när de måste sluta som nomader. Någon utökning av renantalet för dessa lappfamiljer kunde ofta icke genomföras. Vidare förekomme lapska bosättningar, vilka vore till hinder för renskötseln, och därför icke borde få vara kvar. Dessa bosättningar vore även otillfredsställande ur humanitär synpunkt och saknade utvecklingsmöjligheter. Men det icke minst viktiga skälet till att hela frågekomplexet rörande lapparnas bosättning och omhändertagande i annan näring av utredningen upptagits till behandling vore att söka i den folkökning, som kunnat konstateras bland de renskötande lapparna. Utredningen ansåge, att några möjligheter icke funnes för att genom en utökning av renstammen bereda utkomst för en större nomadiserande befolkning än den dåvarande. Med ledning av uppgifter, som erhållits från dåvarande docenten S. G. W. Wahlund och som grundats på undersökningar framlagda i dennes från trycket utgivna arbete *Demographic Studies in the Nomadic and the Settled Population of Northern Lapland*, Uppsala 1932, beräknade utredningen därför, att för varje år omkring 10 personer av den renskötande lappbefolkningen inom länet behövde beredas utkomst i annan näring.

Vidare har utredningen anfört, att lapparna själva icke kunde anses vara villande till att de råkat i den belägenheten att icke längre finna utrymme och bärning inom renskötseln. Snarare torde detta bero på åtgärder och medgivanden från statsmakternas sida. Vad dittills åtgjorts i fråga om bosättningen vore icke tillfyllest. Någon efterfrågan å bostadslägenheter hade visserligen icke förekommit, vilket utredningen funne egendomligt, då den befolkningsgrupp, för vilken dylika lägenheter vore avsedd, icke torde ha saknats. Denna hjälpform vore dock väl avvägd och borde bibehållas. Beträffande jordbrukslägenheterna erfordrades däremot enligt utredningens mening förmånligare upplåtelsevillkor. Framför allt borde det allmänna i större utsträckning bidraga till byggnader och odling m. m. än vad som medgaves enligt 1928 års kungörelse.

Vad anginge upplåtelseformen för jordbrukslägenheter har utredningen ansett, att den i nämnda kungörelse angivna, eller alltså arrende un-

der 50 år med optionsrätt, borde bibehållas. De jämförelsevis stora kapitalutlägg, som det allmänna skulle få vidkännas för lägenheternas iordningställande om utredningens förslag i detta avseende komme att bifallas, gjorde det otänkbart, att staten skulle utan vederlag överlåta lägenheterna med äganderätt till kolonisterna. Å andra sidan kunde det icke heller tänkas, att kolonisterna förmådde amortera en så stor skuldbörda, som de skulle få ikläda sig, därest något så när fullt vederlag skulle utgå. Om lägenheterna överlättes med äganderätt, kunde de även alltför lättvindigt komma ur lapparnas händer. Under de första 20 åren borde innehavaren varken erlægga arrende eller skatter och andra utlagor för lägenheten, men därefter borde arrende utgå med ett mindre belopp.

Enligt vad utredningen förordat borde ledningen av kolonisationsverksamheten handhavas av det organ, som kunde komma att tillskapas för omhändertagande av den statliga jordbrukskolonisationen. Spörsmålen rörande lappkolonisationen borde emellertid handläggas i samråd med länsstyrelsen. In till dess det nya organet för kolonisationen kommit till stånd borde lappkolonisationen — även för trakterna nedanför odlingsgränsen — handhavas av länsstyrelsen, som för ändamålet skulle få anlita fackkunnigt biträde från hushållningssällskapet.

Kolonisationen borde förläggas till det egentliga skogslandet inom lappmarkerna. Med ledning av tidigare verkställda inventeringar har utredningen givit anvisning å områden, som kunde tänkas vara användbara för ändamålet.

Till varje jordbrukskolonat borde läggas en odlingsbar markareal av 7—8 hektar. Lappkolonisten borde emellertid redan från början kunna påräkna något stöd för sin utkomst genom avkastningen från lägenheten. Vid upplåtelsen borde därför 1 hektar, därav 0.3 hektar fastmarksjord, vara uppodlad. Frånsett utgiften för erforderliga avloppsdiken, vilken ansåges icke kunna ens tillnärmelsevis uppskattas, beräknades uppodlingen av nämnda areal draga en kostnad av i runt tal 1 000 kronor.

Byggnaderna å kolonaten borde begränsas till det oundgängligaste och utgöras av vad som kommit till användning vid försöksbebyggelsen på kolonaten vid Kurravaara eller alltså ett boningshus, en mindre ladugård och foderlada ävensom visthusbod eller häbbare. Vid planerandet borde iakttagas, att möjlighet funnes till framtida utvidgning. I fall flera närbelägna kolonat bebyggdes samtidigt och lapparna själva hjälpte till med den hantlangning de kunde åstadkomma, skulle byggnadskostnaderna kunna stanna vid 5 000 kronor per lägenhet. Kostnaderna för anläggande av brunn och utfartsväg kunde beräknas till 240 respektive 450 kronor.

Förstahandsarbetena skulle sålunda enligt utredningens beräkningar betinga en kostnad av 6 690 kronor, därav 1 000 kronor för dikning och uppodling av 1 hektar jord, 5 000 kronor för uppförande av byggnader, 240 kronor för upptagande av brunn och 450 kronor för anläggande av utfartsväg. De två förstnämnda posterna ansåges i sin helhet böra bestridas av statsmedel, me-

dan kolonisten borde kunna iordningställa brunnen och utfartsvägen med ett bidrag av 75 procent av kostnaderna, avrundat till 500 kronor.

För uppodling av de återstående 4 hektar, som i genomsnitt skulle erfordras för att på lägenheten kunna hålla 4 kor, vilket vore att anse som minimibehovet, stode till buds statens odlingsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. Lappkolonisten vore givetvis berättigad till dessa odlingsbidrag, vilka för det dåvarande utginge med 50 procent av den beräknade arbetskostnaden, dock med högst 250 kronor för hektar. Med hänsyn till att lapparna i allmänhet ägde mindre förutsättningar än de bofasta att lyckas med sådana odlingsföretag, varom vore fråga, borde de tillgodoses med ett något större bidrag eller 75 procent av beräknade arbetskostnaden, maximerat till 375 kronor per hektar, och upptoges därför att utgå av särskilda statsmedel skillnaden, 125 kronor per hektar eller för 4 hektar 500 kronor.

Enligt utredningens förmenande skulle alltså behovet av statens tillskott för lappkolonatens iordningställande utgöra:

förstahandsodling	kronor 1 000
byggnader	» 5 000
bidrag till ytterligare odling	» 500
bidrag till brunn och väg	» 500
	<hr/>
	Summa kronor 7 000.

Vidare erfordrades i medeltal 400 kronor för lägenhet till lån åt kolonisten för inventarieanskaffning. Lånet borde vara räntefritt och beviljas utan större fordringar på den ställda säkerheten efter förebild av bestämmelserna om arrendelån.

Till stöd åt kolonisterna, vilka avstått från den i lappprivilegiet ingående nyttjanderätten till skog, borde vidare inrättas en fond baserad på avkastningen från en för ändamålet avsatt skogsallmänning.

Slutligen har utredningen ansett, att det otvivelaktigt skulle komma att visa sig nödvändigt att enligt vissa grunder sörja för undervisning i jordbruk och lantushållning över huvud åt den lapska ungdom, som kunde komma att övergå till bofast liv eller funnes i de många olaga eller eljest olämpliga lapska bosättningarna inom lappmarken.

Över Norrbottensutredningens förslag ha yttranden inhämtats från, bland andra, statskontoret, lantbruksstyrelsen, statens egnahemsstyrelse och 1936 års egnahemsutredning. Vidkommande den föreslagna koloniseringen ha sagda myndigheter och egnahemsutredningen anfört i huvudsak följande.

Statskontoret föreställde sig, att det för kolonisationsverksamhetens framtida utveckling vore lyckligare, om kolonisterna själva finge bidraga till nybyggenas tillkomst i större utsträckning än vad utredningen föreslagit. Fördenskull ifrågasattes, om icke lappkolonisationen i fortsättningen lämpligen kunde bedrivas i närmare anslutning till 1928 års grunder. Statskontoret utginge från att kostnaderna för försökskolonisationen, i likhet med vad dittills skett, skulle bestridas av lappfundsmedel. Förslaget om inrättande av en

fond till stöd för det lapska kolonisationsväsendet, baserad på skogstilldelning, avstyrktes.

Lantbruksstyrelsen framhöll, att staten torde böra tråda hjälpande emellan genom skapande av försörjningsmöjligheter för lappar, som icke längre kunde livnära sig av renskötsel. De av Norrbottensutredningen föreslagna åtgärderna härför syntes väl avvägda.

Statens egnahemsstyrelse anförde i huvudsak följande. Jordbrukslägenheterna för lapparna borde iordningställas på sådant sätt, att innehavarna kunde beredas nödig utkomst. Mot den föreslagna formen för upplåtelse finnes intet att erinra. Att upplåta lägenheterna med äganderätt och skuldsättning skulle utan tvivel vara föga välbetänkt, då lägenheterna i sådant fall snart nog kunde komma att avyttras. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida icke upplåtelsen borde avse något mindre lägenheter än vad utredningen tänkt sig. Det förefölle som om lägenheter med 3—4 kor jämte smådjur vore mera lämpliga. Vidare borde i huvudsak allt odlings- och dikningsarbete vara utfört vid upplåtelsen, då sådant arbete föga lämpade sig för lapparna, som saknade nödiga förutsättningar för det därmed förenade tunga kroppsarbetet. Om lappkolonisationen skulle lyckas, borde tillräcklig mark vara dikad, odlad och utlagd till vall redan vid upplåtelsen, enär skötseln av jordbruk och kreatur torde giva tillräcklig sysselsättning. Till varje lägenhet borde vidare finnas skog till husbehov. Det vore däremot tveksamt, huruvida någon skogsallmänning för lapparna borde avsättas. Man kunde ifrågasätta, om det icke vore lämpligare att nödiga medel i stället avsattes till lappfonden. Bebyggelsen av lägenheterna syntes, åtminstone i början tills mera erfarenhet vunnits, böra göras enklare och billigare, särskilt vad bostadshusen beträffade, än vad Norrbottensutredningen ifrågasatt. Styrelsen hade varit i tillfälle att taga någon kändedom om kolonisationen i Kurra-vaara och därvid funnit, att bostadshusen förefölle väl dyrbara.

Med hänsyn till den av utredningen lämnade uppgiften rörande lappbefolkningens tillväxt ansåge egnahemsstyrelsen den föreslagna bosättningen vara alltför begränsad. Såvida den i förhållande till renskötselns omfattning övertaliga lappbefolkningens bosättning skulle kunna genomföras inom överskådlig tid, torde en mera omfattande kolonisation bliva erforderlig. Då inom såväl Arvidsjaur som Pajala och Tärenö finnes för lappkolonisation lämplig jord, borde kolonisationen taga sikte därpå och utnyttja de möjligheter, som sålunda förefunnes. Det syntes vara lämpligt, att lappkolonisationen handhades av egnahemsnämnderna i länen. Något nytt organ vore icke erforderligt, utan samarbete borde kunna ordnas mellan egnahemsnämnd, länsstyrelse och lappadministration.

1936 års egnahemsutredning yttrade, att det kunde synas ligga nära till hands att undanskjuta Norrbottensutredningens förslag rörande lappkolonisationen och låta detsamma bliva beroende av lösningen av alla de frågekomplex, som inginge i egnahemsutredningens uppdrag. Egnahemsutredningen hade emellertid funnit sig oförhindrad att tillstyrka omedelbara åtgärder i angivet syfte. Jämförelse med vissa andra former för upplåtelse av

lägenheter å kronomark syntes bekräfta Norrbottensutredningens åsikt, att de förmåner, som vore förenade med upplåtelse av jordbruk till lappar, icke vore tillfyllest. Den erfarenhet egnahemsutredningen vunnit om behovet av hjälp vid nykolonisation över huvud visade samma resultat. Då man dessutom torde få utgå från att blivande jordbrukslappar som regel vore medellösa och måhända icke hade samma förutsättningar för kroppsarbete som andra, syntes det vara ofrånkomligt att, därest rörelsen funnes värd uppmuntran och syftet med 1928 års kungörelse skulle vinnas, räkna med hjälp av effektivare slag än som för det dåvarande vore möjligt.

Anledning till erinran mot vad Norrbottensutredningen föreslagit angående upplåtelseformen samt jordbrukslägenheternas förläggning och beskaffenhet ansåges icke förefinnas liksom ej heller mot utredningens kostnadsberäkningar och uppskattning av erforderliga bidrag från det allmänna. Innan slutlig ställning toges till förslaget vore emellertid påkallat, att undersökning verkställdes beträffande kostnaderna för den egentliga avdikningen och vad därmed sammanhänge. De skäl, som Norrbottensutredningen anfört för avsättande av särskild skogsallmanning till stöd för lappjordbruken, ansåge egnahemsutredningen i lika mån gälla andra i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker befintliga jordbruk, som icke ägde del i de vid avvittringen avsatta skogsallmanningarna. Det av Norrbottensutredningen i denna del upptagna spørsmålet borde därför icke bedömas isolerat för lappjordbruken utan, därest så funnes påkallat, upptagas i ett vidare sammanhang. Egnahemsutredningen förbisåge ej, att lappkolonisten kunde behöva hjälp till utsäde, konstgödningsmedel och dylikt, men sådan hjälp syntes åtminstone tills vidare kunna beredas på annat sätt, exempelvis ur lappfonderna.

Norrbottensutredningens förslag om upplåtelser åt lappar av jordbrukslägenheter på förmånligare villkor än de i 1928 års kungörelse angivna har i visst fall varit föremål för statsmakternas prövning.

I *proposition den 3 mars 1939* (nr 174) föreslog nämligen Kungl. Maj:ts riksdagen medgiva, att för upplåtelse genom länsstyrelsen i Norrbottens län åt lappfamiljer av 6 kolonat å hemmanen Kurravaara nr 5, 6 och 7 i Jukkasjärvi socken måtte — utan hinder av bestämmelserna i 1928 års kungörelse — få utgå tillskott av statsmedel med högst 6 500 kronor för varje kolonat.

Propositionen, vilken bifölls av riksdagen, var föranledd av en utav länsstyrelsen i skrivelse den 2 december 1938 gjord framställning, att ett belopp av 50 000 kronor måtte ställas till länsstyrelsens förfogande för bestridande av kostnaderna för iordningställande av 6 jordbrukskolonat å nämnda hemman för därtill lämpade lappfamiljer.

Såsom motivering för anslagsäskandet hade *länsstyrelsen* anfört huvudsakligen följande. I sitt betänkande hade Norrbottensutredningen ägnat stor uppmärksamhet åt det frågekomplex, som omfattade lappars bosättning. Bland de förhållanden, som i detta sammanhang krävde beaktande, näm-

des även den stora mängden av lapska bosättningar, där vederbörande ännu hade lappprivilegiet i behåll, vilka bosättningar vore till direkt hinder för renskötseln eller av annan anledning icke borde få vara kvar. Med sistnämnda kategori av bosättningar hade utredningen närmast avsett sådana, som på grund av bristfällighet, olämplig förläggning eller eljest av humanitära skäl icke vore försvarliga. Erfarenheterna från en av landshövdingen och landssekreteraren i länet under hösten 1938 företagen resa hade givit vid handen, att man icke finge dröja med igångsättande av åtgärder för avhjälpande av missförhållandena på förevarande område. Från tidpunkten för framläggandet av Norrbottensutredningens betänkande hade antalet av de lappfamiljer, som nödgats upphöra med renskötseln och nomadlivet, ökat och frågan om överförande av denna grupp av lappar till bofast liv under människovärdiga former hade blivit än mer brännande. Två renskötse-lår i följd, 1934/35 och 1935/36, hade för norrbottenslapparna varit synnerligen ogynnsamma och medfört en minskning av renstammen på cirka 45 procent för länet i dess helhet och inemot 60 procent för området mellan Torneträsk och Stora Lulevatten, d. v. s. Gällivare och Jukkasjärvi lappbyar. En dylik förlust måste betecknas som katastrofal. Den sämst ställda av dessa lappgrupper kunde sägas vara den, som slagit sig ned i Torneträskområdet. Av klientelet på detta område syntes man i första hand böra inrikta sig på sådana familjer, som kunde tänkas ha förutsättningar att slå sig fram som jordbrukare. Det vore emellertid nödvändigt, att åtgärder omedelbart vidtoges. Främst borde de 6 jordbruksställen på Kurravaarahemmanen, som dittills icke blivit upplåtna, iordningställas. Verksamheten å de redan upplåtna lägenheterna hade utfallit på ett sätt, som vore ägnat att ingiva förhoppningar. Kostnaden för iordningställandet av ett kolonat, som av Norrbottensutredningen beräknats till 7 000 kronor, borde med hänsyn till de senare inträdda prisstegringarna uppskattas till omkring 8 000 kronor. Till bestridande av kostnaderna för iordningställande av 6 kolonat i Kurravaara borde därför ett belopp av 50 000 kronor ställas till länsstyrelsens förfogande.

I samband med propositionens avlåtande anförde *föredragande departementschefen* bland annat: Vad som förekommit i ärendet torde giva vid handen, att åtgärder i det av länsstyrelsen angivna syftet utan dröjsmål borde vidtagas. I fråga om kostnaderna för kolonatens iordningställande hade länsstyrelsen hänfört sig till de beräkningar, som gjorts av Norrbottensutredningen, men på grund av inträffad prisstegring funnit ett belopp av 1 000 kronor utöver det av utredningen beräknade erforderligt. Viss reducering syntes emellertid kunna göras beträffande det av länsstyrelsen begärda beloppet för kolonatens iordningställande. Anledning torde icke föreligga att beräkna kostnaderna högre än Norrbottensutredningen gjort. Även om viss prisstegring inträffat, torde möjlighet finnas att få arbetena utförda med av utredningen föreslagna bidrag för iordningställandet av kolonaten, detta jämväl för det fall att, enligt vad länsstyrelsen meddelat, av egna-hemsstyrelsen ifrågasatt förenkling av byggnaderna icke läte sig genom-

föra. Vidare syntes icke vara nödvändigt att anvisa bidrag till ytterligare odling utöver det, som kunde erhållas enligt bestämmelserna i kungörelsen den 12 oktober 1934 (nr 498) angående statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk. Vid anförda reduceringar skulle statens tillskott uppgå till 6 500 kronor för kolonat. Detta belopp vore betydligt högre än det bidrag, som kunde utanordnas med tillämpning av bestämmelserna i 1928 års kungörelse. En tillfällig avvikelse från dessa grunder syntes emellertid med hänsyn till föreliggande särskilda förhållanden ha fog för sig.

På anförda grunder tillstyrkte departementschefen en medelsanvisning till de föreslagna 6 kolonaten med 39 000 kronor. Tillstyrkandet innefattade emellertid icke något som helst ställningstagande till frågan, om vilka bidrag som under normala förhållanden borde utgå vid lappkolonisation. I likhet med statskontoret ansåge departementschefen, att för bestridande av kostnaderna för kolonatupplåtelseorna borde Norrbottens lappfond anlitas.

Jordbruksutskottet, till vilket propositionen hänvisades, anförde i avgivet utlåtande (nr 53), att det inom utskottet uttalats viss tvekan rörande möjligheten att åstadkomma en varaktig förbättring av lapparnas ställning genom kolonisation. Att med framgång driva jordbruk inom Jukkasjärvi socken torde knappast heller vara möjligt. Då åtgärder emellertid borde vidtagas utan dröjsmål för att bispringa sådana lappfamiljer, som nödgats upphöra med renskötelsen och nomadlivet, ansåge sig utskottet icke böra motsätta sig den av Kungl. Maj:t för ändamålet äskade medelsanvisningen. Den erfarenhet, som kunde utvinnas genom den föreslagna kolonisationen, torde få bli vägledande för de ytterligare hjälpåtgärder, som kunde erfordras å lappväsendets område. Utskottet hemställde därför, att propositionen måtte bifallas, vilket såsom nämnts även blev riksdagens beslut.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att även vid innevarande års lagtima riksdag medel anvisats för kolonisationen å hemmanen Kurravaara. Kungl. Maj:t har nämligen i proposition den 19 januari 1940 (nr 42), vilken vunnit riksdagens bifall, föreslagit, att ett belopp av högst 6 200 kronor av Norrbottens lappfond skulle få disponeras för uppförande av ett nytt bostadshus på en av lägenheterna därstädes.

Västerbottensutredningen.

I Västerbottensutredningens den 26 maj 1939 dagtecknade betänkande har framlagts förslag till de åtgärder, som enligt utredningens mening skulle vara ägnade att underlätta renskötelsen inom länet. I sådant syfte har föreslagits vissa ändringar beträffande lappadministrationen, uppförande av renstängsel, renskilningsgården och vaktstugor m. m. samt bidrag till ladubyggen och renskötarstugor. Utredningen har vidare framhållit, att någon

kolonisationsplan i stil med den av Norrbottensutredningen föreslagna icke erforderades för länets vidkommande. I stället borde lapparnas behov av jordbrukslägenheter tillgodoses genom upplåtande av s. k. fjällägenheter jämlikt kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Villkoren för upplåtelse av dylika lägenheter borde emellertid ändras, så att även förutvarande nomader kunde beredas en dräglig existens å lägenheterna.

Beträffande fjällägenheterna inom länet, som för det dåvarande uppginge till ett antal av 140, har utredningen till en början anfört bland annat följande. Före avvitrtringens genomförande hade ovan odlingsgränsen inom länets lappmark funnits 86 s. k. inhysingslägenheter eller med andra ord lägenheter med en merendels obetydlig areal odlad jord, vilka anlagts utan att tillstånd därtill utverkats. En del av dem hade utgjorts av gamla lappvisten. I samband med den utredning, som legat till grund för 1915 års kungörelse, hade sådana lägenheter, som hade allt för ringa odling eller vore hinderliga för renskötseln, antingen inlösts av kronan, utbytts mot andra lägenheter eller på annat sätt nedlagts. De lägenheter, som ansetts kunna på stränga villkor bibehållas, hade legaliserats såsom fjällägenheter. I undantagsfall hade emellertid såsom fjällägenheter upplåtits även sådana inhysningslägenheter, vilkas bibehållande av en eller annan anledning icke ansetts lämpligt. Så hade blivit fallet exempelvis då det på grund av innehavarnas höga ålder varit olämpligt att skilja dem från lägenheterna; men upplåtelsestiden hade då begränsats till innehavarnas livstid. De olaga bosättningar, som sålunda blivit legaliserade, bildade stommen till det bestånd av fjällägenheter, som funnes inom länet. De legaliserade lägenheterna hade varit planlöst kringstridda i de vidsträckta lappmarkerna. Tyvärr hade förhållandet blivit ensartat beträffande de upplåtelser, som jämlikt bestämmelserna i 1915 års kungörelse sedermera ägt rum. Lägenheterna låge merendels isolerade inne i ödebygden och saknade i stor utsträckning vägar, telefon och postförbindelser. Av 22 inom Sorsele socken befintliga fjällägenheter hade sålunda icke mindre än 10 lägenheter 50 kilometer eller däröver till de vägar, som utgjorde deras utfartsleder. Medelavståndet till dessa utfartsleder vore för samtliga lägenheter 36·7 kilometer. Den enda princip, som någorlunda konsekvent upprätthållits vid upplåtelse av fjällägenheter, hade varit, att de icke skulle förläggas å ur renskötselsynpunkt olämpliga platser. I övrigt hade sökandenas egna önskemål i regel fått bliva utslagsgivande i fråga om lägenheternas förläggning. Önskemål i fråga om tillgång till naturslätter, jaktmarker och i ännu högre grad fiskevatten hade medverkat till att lägenheterna kommit att ligga isolerade. Att detta ur många synpunkter varit till viss fördel för lägenhetsinnehavarna, så länge de livnärde sig under jämförelsevis primitiva förhållanden, ansåge Västerbottensutredningen vara uppenbart. Under senare tid hade dock till följd av ändrade förhållanden en avgjord försämring inträtt. Särskilt framträdande vore denna förändring i fråga om innehavarnas möjligheter att göra sina jordbruk inkomstbringande samt att få sina bostäder och ladugårdar försatta

i ett tillfredsställande skick. Den spridda och isolerade förläggningen medförde särskilt, att innehavarnas möjligheter att för rimliga kostnader anordna någorlunda tillfredsställande bostäder blivit synnerligen beskurna. Därtill komme att möjligheter så gott som fullständigt saknades till de arbetsförtjänster, som stode den med väg- och telefonförbindelser utrustade fjällbefolkningen till buds. En mera samlad förläggning skulle ur många synpunkter ha varit till fördel dels för det allmänna, då det gällde att ordna eventuella vägfrågor, postgång, telefonförbindelser, skolväsende och dylikt, och dels för lägenhetsinnehavarna själva, som genom sådan bebyggelse skulle kunna på mångfaldigt sätt sinsemellan ordna ekonomiskt samarbete och därmed öka möjligheterna för erhållande av en mera dräglig utkomst.

Mot bakgrunden av de sålunda skildrade förhållandena tedde sig enligt utredningens mening de villkor, under vilka fjällägenheterna upplätes, synnerligen ogynnsamma. Lägenheterna utarrenderades på 50 år med optionsrätt och mot årligt arrende av vanligtvis 15 kronor. Arrendatorn berättigades att erhålla nödigt husbehovsvirke för lägenhetens åbyggnader samt övrigt behövt virke och vedbrand från kronans skog ävensom bete å kronans mark för det antal kreatur, som kunde vinterfödas å lägenheten. Som regel erhöles arrendatorn rätt till fiske utan särskild avgift i lämpligt belägna, kronan tillhöriga vatten, varjämte han ägde rätt till jakt inom lägenhetens område, med undantag av jakt efter älg. Arrendatorn kunde jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 11 juni 1926 erhålla byggnadshjälp av allmänna medel med högst 500 kronor. Sådan hjälp avsåge dock endast byggandet av bostadshus.

En revision av upplåtelsevillkoren i syfte att göra dem gynnsammare för innehavaren ansåge utredningen vara ofrånkomlig. Då 1936 års egnahemsutredning erhållit uppdrag att verkställa utredning angående ändrade grunder för upplåtelser av kronatorp och kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, syntes det vara lämpligt att egnahemsutredningen jämväl verkställde revidering av upplåtelsevillkoren för fjällägenheter. Därvid borde särskild hänsyn tagas till den kategori av jordbehövande, vilken utgjordes av förutvarande nomader, som icke vore arbetsoförmögna men som saknade tillräckliga kunskaper och erfarenheter i jordbruk för att kunna reda sig på egen hand vid övergången från rennäringen till jordbruk. För tillgodoseende av behovet av handledning åt och tillsyn över dessa lägenhetsinnehavare borde en person, förslagsvis med vandringsrättares kompetens, på försök anställas. Denne borde biträda vid uppförande av erforderliga bostäder och ladugårdar samt vid planläggning av odlingar m. m. Utredningen hemställde därför om anvisande av anslag med 4 000 kronor för år i och för anställande tillsvidare av ett jordbrukskunnigt biträde i lappväsendets tjänst.

Västerbottensutredningen har vidare framhållit, att en avsevärd höjning borde vidtagas av det till 500 kronor maximerade byggnadsbidraget samt att anslag borde anvisas till odlingsbidrag. Byggnadsbidraget borde få utgå med högst 5 000 kronor och odlingsbidraget med högst 1 000 kronor per lägenhet. Någon återbetalningsskyldighet borde icke ifrågakomma. Så växlande som förhållandena vore i avseende å lägenheternas bättre eller sämre belägenhet

och bördighet samt innehavarnas större eller mindre duglighet, hälsotillstånd, ekonomiska resurser, barnantal och andra på saken inverkan faktorer vore det nödvändigt, att bidragstilldelningen kunde varieras inom en ej allt för snäv marginal.

Slutligen har utredningen redogjort för en verkställd undersökning rörande beskaffenheten av byggnadsbeståndet å en del fjällägenheter samt hemställt, att statsmedel måtte ställas till förfogande för att såsom bidrag och lån utlämnas till åstadkommande av nödiga förbättringar av byggnaderna.

Över Västerbottensutredningens förslag ha yttranden avgivits av, bland andra, egnahemsstyrelsen, 1936 års egnahemsutredning och länsstyrelsen i Norrbottens län. I yttrandena har i fråga om lapparnas bosättning och därmed sammanhängande frågor anförts i huvudsak följande.

Egnahemsstyrelsen ansåg, att frågorna rörande lappkolonisationen icke borde lösas isolerat för olika län. Förhållandena inom de län, som berördes av lappväsendet, borde betraktas ur enhetliga synpunkter.

1936 års egnahemsutredning fann det vara tvivelaktigt, om anledning föreläge till olika upplåtelseformer för lapplägenheter i skilda län. Såvida icke särskilda omständigheter kunde anföras däremot, förefölle det vara naturligtast och riktigtast, att lappkolonisationen ordnades efter samma grunder oavsett länsindelningen. För närvarande kunde lappar i de båda nordligaste länen erhålla jordbrukslägenheter enligt såväl 1915 års kungörelse om fjällägenheter som 1928 års kungörelse om lapplägenheter. Västerbottensutredningen torde ha ansett, att 1928 års kungörelse skulle upphöra att gälla för länet. Fjällägenheter upplättes åt såväl lappar som andra nybyggare. Vid övervägandet av skilda upplåtelseformer inom egnahemsväsendet, dit jämväl lappkolonisationen borde räknas, syntes likformighet och rättvisa böra eftersträvas. Ordlandet av lappkolonisationen borde därför även bedömas med hänsyn till statens övriga hjälpformer för nybyggesverksamheten i Norrland. Vid sitt utredningsarbete rörande de särskilda hjälpformerna för egnahemsbildning på de norrländska kronoparkerna hade egnahemsutredningen för avsikt att taga även villkoren för fjällägenhetsupplåtelser under omprövning. Därvid torde utredningen komma att utgå från att fjällägenheterna liksom dittills — om denna upplåtelseform överhuvud taget skulle bibehållas — borde vara tillgängliga för nybyggare i allmänhet i dessa trakter eller alltså för såväl lappar som andra.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anförde, att för länets vidkommande skulle det icke vara lämpligt att lösa frågan om upplåtelser åt lappar av odlingslägenheter å kronomark på det sätt, som Västerbottensutredningen förordad och som stode i rak motsättning mot statsmakternas politik århundraden igenom rörande kolonisationen i lappmarkerna. Denna politik hade funnit sitt slutliga uttryck i bestämmandet av odlingsgränsen. Därjämte vore att märka, att en fjällägenhet inom Norrbottens lappmarker icke skulle kunna bliva av beskaffenhet att bereda sin innehavare full besuttenhet.

Västerbottensutredningens framställning rörande anslag till förbättringar å redan uppförda byggnader på fjällägenheter torde i viss mån ha vunnit beaktande i Kungl. Maj:ts *proposition till riksdagen den 26 april 1940* (nr 237) angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.

Jämtlandsutredningen.

Jämtlandsutredningen har i sitt den 15 juni 1940 avgivna betänkande såsom lämpliga åtgärder till renskötrelsens stödjande föreslagit bland annat, att vissa fastigheter efter hand skulle förvärvas för utvidgning av renbetesfjällen, att större lån skulle kunna beviljas till inköp av livrenar än vad för närvarande vore fallet, att bidrag skulle utgå till uppförande av bostadsbyggnader åt de renskötande lapparna ävensom att vissa renstängsel, vaktstugor, lador samt skiljnings- och ringgården m. m. skulle uppföras. Utredningen har framhållit, att betesmarkerna ansåges kunna giva uthålligt bete åt endast omkring 30 000 renar samt att med detta renantal ungefär 100 nomadfamiljer kunde erhålla sitt levebröd genom renskötsel. Detta vore emellertid icke tillräckligt för att bereda full försörjning för hela den lapska befolkningstammen inom länet, vilken vid 1937 års utgång uppgick till ett antal av 718 personer (folkmängdsuppgifterna från lappförsamlingarna). Vid övervägande av de åtgärder, som från det allmännas sida med anledning därav borde vidtagas, kunde man enligt utredningens mening utgå från att ett avsevärt antal lappar utan det allmännas hjälp skaffade sig andra försörjningsmöjligheter. Det oaktat måste man dock räkna med nödvändigheten av statliga åtgärder i syfte att förhjälpa lapparna till dylika möjligheter, främst då tillgång till ökat antal jordbrukslägenheter inom renbetesfjällen.

Beträffande den verksamhet, som bedrivits för lapparnas bosättning å renbetesfjällen, har utredningen till en början anfört i huvudsak följande.

De därstädes befintliga lappnybyggena uppginge till ett antal av 44 och hade till allra största delen tillkommit före 1928 års kungörelse. För intet av dem hade denna kungörelse tillämpats, utan i regel hade slätter- och beteskontrakt utfärdats på vissa år. En särställning intoge nybyggena i Jämsmässholmen och Rönnbacken, vilka tillkommit såsom försökskolonisering jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 3 juni 1921 respektive den 12 november 1926 och upplåtits enligt särskilda kontrakt. Av samtliga nybyggesinnehavare vore fem nomadiserande lappar med — åtminstone flertalet av dem — ett avsevärt antal renar. Endast en av dessa lappar bedreve jordbruk å nybygget. De andra fyra hölle endast några kor och getter vid sidan av sin egentliga näring renskötelsen. De övriga nybyggesinnehavarna hade antingen inga renar eller blott ett fåtal med undantag av en icke längre nomadiserande renägare med 150 renar. Antalet kor uppginge å ett nybygge till 5 men stannade å de flesta vid 2 eller 3. Nybyggena omfattade vanligen blott en liten övergödslad men icke plöjd fastmarksvall. Det mesta fodret hämtades från natur-

liga ängs- eller myrslätter. Dessa upplåtelser överensstämde ganska väl med typen bostadslägenhet i 1928 års kungörelse. Med avseende å markbeskaffenheten torde ett tiotal av nybyggena ha förutsättningar att kunna utvecklas till verkliga jordbruk, varå en familj kunde erhålla sin bärgning. Några lapska nybyggesinnehavare hade visat en duglighet såsom jordbrukare, fullt jämförlig med vad som finge anses normalt för andra innehavare av fjälljordbruk.

Till byggnader och odling vid Jänsmässholmen hade Kungl. Maj:t den 3 juni 1921 ställt 60 000 kronor till länsstyrelsens förfogande att utgå med högst 3 500 kronor per lägenhet, därav 2 500 kronor finge användas till byggnader och 1 000 kronor till odling. Vidare hade Kungl. Maj:t den 29 oktober 1937 av jämtländska renbetesfjällens skogsfond anvisat ett belopp av 3 000 kronor om året att av länsstyrelsen användas för att bereda å renbeteslanden bosatta lappar hjälp till nödvändiga husreparationer. Detta belopp avsåge att bringa en, om ock mera tillfällig hjälp åt de mest behövande nybyggarna med avseende på bostädernas och övriga byggnaders underhåll. Av detta belopp hade länsstyrelsen efter prövning i varje särskilt fall utdelat bidrag till sådana nybyggen, beträffande vilka Kungl. Maj:ts brev den 3 juni 1921 icke vore tillämpligt.

Då endast omkring 100 nomadfamiljer kunde erhålla sitt levebröd genom renskötsel, vore det enligt utredningens mening nödvändigt, att ytterligare åtgärder från det allmännas sida vidtoges i syfte att förhjälpa lapparna till försörjningsmöjligheter. I främsta rummet borde då tillgång beredas till ökat antal jordbrukslägenheter inom renbetesfjällen. Inom vilken tid och till vilket antal lägenheter borde anläggas, kunde emellertid icke med bestämdhet angivas. För närvarande syntes man dock icke böra räkna med att mer än 10 nya lägenheter vore erforderliga.

De allmänna stödåtgärderna för egnahemsförvärv ansåge utredningen som regel icke vara passande för lapparna. En lapp, som ville övergå till jordbruk, saknade vanligen de ekonomiska förutsättningarna för egnahemsbildning. Mera fullständiga ekonomiska hjälpåtgärder torde visa sig nödvändiga, om lappen skulle kunna vinna sin försörjning. Däremot syntes man böra uppehålla fordringarna på hans personliga förmåga att sköta ett jordbruk. Från lapparnas egen sida hade gjorts gällande, att alla odlings- och dikningsarbeten borde verkställas genom statens försorg och på dess bekostnad. Ett sådant förfarande skulle dock enligt utredningens mening visa sig föga lyckligt. Lapparna liksom människor i allmänhet uppskattade högre vad de åstadkommit med eget arbete än vad de fått av samhället. Även en till synes mycket obetydlig odling, som lappen verkställt med eget arbete, bunde honom vid platsen, under det att han annars kunde vara ganska obeständig. Odlingsarbetet — i de trakter det här vore fråga om till största delen bestående av dikning — vore i regel tekniskt sett så enkelt, att det kunde utföras av vilken grovarbetare som helst, om en sakkunnig utövade nödig tillsyn. Det ansåges ej heller vara lämpligt, att lappen finge mottaga alla erforderliga byggnader utan något eget arbete. Han borde kunna delta i grävning av

grund, avverkning av byggnads- och sågtimmer samt hantlangning under själva byggnadsarbetet. Erfarenheter från länet utvisade, att man icke borde underskatta lappnybyggarnas arbetsförmåga och att de bättre värdesatte och underhölle de byggnader, vid vilkas uppförande de själva deltagit. Givetvis borde erforderlig kontroll utövas över arbetets kvalitet.

Beträffande kostnaderna för kolonatens bebyggande har utredningen ansett, att ledning kunde hämtas från vissa nyligen utförda bostads- och ladugårdsbyggen i Jänsmässholmen. Kostnaderna hade i runt tal uppgått till 4 000 kronor för bostadsbyggnaden och 2 000 kronor för ladugården, allt utom virke. Till dessa belopp borde emellertid läggas bidrag för odling. I brevet den 3 juni 1921 hade bidrag för sådant ändamål beräknats till 1 000 kronor, vilket belopp överensstämde med beräkningarna av Norrbottensutredningen. Beloppet ansåges kunna godtagas. Jämtlandsutredningen beräknade sålunda, att för byggnader och odling å 10 lägenheter erfordrades ett anslag å 70 000 kronor.

Härtill komme komplettering av en del äldre lappnybyggen, vilka kunde utvecklas till självständiga jordbruk. Antalet av dessa nybyggen beräknade utredningen till 10, varvid ej medtagits nybyggena i Jänsmässholmen och Rönnbacken, för vilkas iordningställande anslag redan anvisats. Av förstnämnda nybyggen behövde vissa nya boningshus, andra nya ladugårdar och samtliga bidrag till uppodlingsarbeten. Det erforderliga bidraget uppginge i genomsnitt till 2 500 kronor för byggnader samt 500 kronor för ytterligare odling vid vart och ett av dessa nybyggen. Sammanlagda kostnaden per lappnybygge utgjorde således 3 000 kronor eller för samtliga 30 000 kronor.

Tillvägagångssättet vid upplåtelser av lappkolonat borde enligt utredningens uppfattning bliva, att efter medgivande av Kungl. Maj:t länsstyrelsen på renbetesfjällen upplåte jordbrukslägenheter och sörjde för hjälp till byggnader och odling efter prövning i varje särskilt fall inom ramen av de anslag Kungl. Maj:t anvisat.

Vad formen för upplåtelsen anginge hade lapparna vid ett möte den 30 november 1919 uttalat sig för äganderätt. Yrkandet hade icke såvitt känt sedan återupptagits. Utredningen ansåge det ej heller kunna ifrågasättas, att staten skulle avhända sig äganderätten till delar av de särskilt för renskötseln förvärvade områdena annat än i rena undantagsfall. Upplåtelsen borde således ske med nyttjanderätt på viss tid. Beträffande tiden för upplåtelsen hade tillämpats 10-årskontrakt med optionsrätt, vilket visat sig praktiskt. I den mån slätter- och beteskontrakt utfärdats hade dessa utställts på 5 eller i vissa tidigare fall på 10 år.

Genom de angivna anslagen skulle skapas materiella förutsättningar för att bereda en del av lapparna möjlighet att övergå till jordbruk. En dylik övergång innebure emellertid en genomgripande ändring i de ifrågavarande lapparnas hela livsföring. Det syntes därför nödvändigt, att särskilda åtgärder vidtoges för att personliga förutsättningar skulle åstadkommas hos de nya jordbrukarna. Utredningen har därför föreslagit, att medel skulle ställas

till länsstyrelsens förfogande, så att bidrag skulle kunna beviljas åt lappar, som önskade genomgå länets lantmannaskola.

Utredningen har vidare till behandling upptagit frågor rörande de arrendatorer, som omhänderha bruket av inägorna å de för renbetesfjällens utvidgning inköpta hemmanen. Utredningen har sålunda ifrågasatt, att till dessa arrendatorer skulle utgå ökade bidrag till byggnader och odlingar samt att nya brukningsdelar skulle utläggas och upplåtas.

Några yttranden över Jämtlandsutredningens nyligen inkomna förslag ha icke inhämtats.

Allmänna lappmötet i Arvidsjaur år 1937.

Vid ett år 1937 i Arvidsjaur hållet allmänt lappmöte ha lapparna till behandling upptagit bland annat bosättningsfrågan. Mötet antog en resolution i ämnet, vari mötet, med uttalande av sin anslutning till Norrbottensutredningens förslag, framhöll i huvudsak följande. Kolonisationen borde göras vida mer omfattande, än vad nämnda utredning föreslagit och avse förutom Norrbottens jämväl Jämtlands och Västerbottens län. Frågan om lämpligheten och behovet av koloniatens förläggning till fjälltrakterna borde bli föremål för ny utredning. Det vore nämligen ur många synpunkter av vikt, att fjälllapparna icke allt för mycket avlägsnades från den miljö, vid vilken de vant sig från barndomen, men å andra sidan måste givetvis tillses, att bosättningen icke allt för mycket inkräktade på renbetesmarkerna. Såvitt möjligt borde man vid bestämmandet av lappkoloniatens läge taga hänsyn även till kolonisternas trevnad och egna önskemål. Vid koloniatens upplåtande borde icke blott boningshus och ladugård vara uppförda utan även alla odlings- och dikningsarbeten verkställda. Jordbruks- och lanthushållsundervisning borde så snart som möjligt anordnas för den lappungdom, som hade för avsikt att bosätta sig såsom jordbrukare.

I en den 24 november 1937 dagtecknad skrift har lappmötets ordförande kyrkoherden G. L. Park med överlämnande av ett vid mötet fört protokoll hemställt, att Kungl. Maj:t måtte beakta de förslag och önskemål mötet framfört.

Över de vid lappmötet avgivna resolutionerna och besluten ha yttranden inhämtats från länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt lappfogdarna i det sistnämnda länet.

Därvid har bland annat framhållits, att renstammen inom Norrbottens län kraftigt decimerats under åren 1934—1936 och att följderna därav visat sig vara mycket kännbara å flera trakter. Priserna på lapparnas produkter hade även under nämnda tid varit låga, vilket ytterligare bidragit till att skärpa verkningarna av renstammens minskning. Många lappar, som tidigare helt kunnat livnära sig på renskötseln, hade icke längre möjlighet att fortsätta med näringen. Antalet renar vore för lågt och utsikter att åter kunna upp-

bringa det funnes ej. Behov av mera omfattande kolonisationsåtgärder än vad Norrbottensutredningen ifrågasatt hade därför gjort sig gällande. Dessa åtgärder borde snarast möjligt komma till utförande.

Framställning av kyrkoherden G. L. Park m. fl.

Blott några få år efter ikraftträdandet av 1928 års grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark väcktes från lapparnas egen sida förslag om vidtagande av åtgärder för sådan ändring av dessa grunder, att lapparnas övergång till bofast levnadssätt underlättades. Sålunda ha kyrkoherden G. L. Park, redaktören Torkel Tomasson och fyra lappmän i egenskap av utsedda ombud för befolkningen i åtskilliga lappbyar i en till Kungl. Maj:t den 9 november 1933 inkommen skrift hemställt bland annat, att större möjligheter måtte beredas den lapska befolkningen att vinna utkomst i jordbruksnäringsen än vad 1928 års kungörelse erbjöde. För lapparnas bosättning borde enligt petitionärernas mening skapas sådana villkor, att de verkligen utövade dragningskraft på lapparna och möjliggjorde en dräglig existens. Till stöd för framställningen anfördes i huvudsak, att konventionen med Norge år 1919 angående renbetningen försvårat renskötseln. Betesrätten på norskt område hade blivit alltför begränsad. På betesplatserna i Sverige rådde trängsel, markerna vore nedtrampade och utbetade. Den tilltagande odlingen kringskure även renskötseln utvecklingsmöjligheter. Bland lapparna rådde stor nativitet och ett befolkningsöverskott uppstode, som icke kunde vinna sin utkomst inom renskötseln utan borde beredas andra existensmöjligheter. Erfarenheten hade visat, att det ur alla synpunkter lämpligaste näringsfånget för de lappar, som av en eller annan anledning icke kunde fortsätta med rennäringen, vore nötkreatursskötsel i förening med jordbruk i de trakter, där lapparna vore vana att vistas. I de i 1928 års författning angivna villkoren för upplåtelse av lägenheter spårades en viss njugghet, delvis beroende på att man ej velat uppmuntra till bosättning. Genom ett målmedvetet och kraftigt stöd åt lapparnas kolonisationssträvanden skulle jämväl vinnas en naturlig avledare för de konflikter, som kunde uppstå mellan jordbrukarna och de renskötande lapparna. I likhet med lappfolkets språkrör, Samefolkets Egen Tidning, omfattades allmänt den meningen, att man på denna väg hade att söka lappfrågans definitiva lösning och det rätta botemedlet mot de ständigt återkommande allvarliga kriser inom renskötseln, som berodde på alltför trånga och utbetade renbetesmarker. Dock borde jämväl åt renskötseln i fortsättningen ägnas den noggranna omsorg, som betingades av betesmarkernas omfattning och beskaffenhet samt därmed sammanhängande omständigheter.

I gemensamt yttrande över nämnda framställning ha länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län framhållit bland annat, att många lappar droge sig ifrån nomadlivet och önskade bli bofasta. Det kunde därför vara välbetänkt, att utredning verkställdes rörande förekomsten av för

kolonisation lämpliga marker och beträffande villkoren för lägenhetsupplåtelser. Därvid borde observeras, att de genom 1928 års kungörelse medgivna bidragen till byggnader och odling vore för ringa. För att en bosättning skulle kunna genomföras av en lapp, som saknade egna tillgångar, borde dels bidragen höjas och dels ett under 15 år räntefritt lån å 1 000 å 1 500 kronor utlämnas. Det kunde emellertid uppenbarligen icke vara i det allmännas intresse att på något sätt söka förmå de renskötande lapparna att övergå till jordbruksnäringen.

III. Utredningsmannens förslag.

Synpunkter på den lapska bosättningsfrågan.

Föreliggande förslag rörande statens medverkan i vissa fall till underlåtande av förutvarande renskötande lappars övergång till bofast levnadssätt utgår från *att* renskötelsen i vårt land är en ur nationalekonomisk och social synpunkt samt för folkhushållningen betydelsefull näring, vilken i och för sig är värd att skyddas och stödjas av statsmakterna, *att* lapparna av uråldrig tid varit de, som uppehållit renskötelsen och med avseende å denna äga en genom lagstiftningen bekräftad privilegierad ställning, vid vilken de böra bibehållas, *samt att* av olika anledningar omständigheter kunna inträffa, vilka nödga lappen att lämna renskötelsen för att på annat sätt söka sin bärgning.

Beträffande den första av dessa punkter har ofta framhållits, hurusom genom renskötelsen ekonomiskt tillgodogöras omfattande vidder inom vårt land, vilka, om sagda näring ej funnes, icke skulle lämna någon avkastning. Detta gäller i främsta rummet de vidsträckta fjällhedar och för odling oanvändbara bergsområden, som upptaga trakterna längs riksgränsen mot Norge ända från treriksröset i norr i gränsen mellan Sverige, Norge och Finland till Härjedalens sydligaste områden och in mot Särna och Idre i Dalarna. Ju längre mot norr man kommer på denna långa sträcka ju ödsligare och folktommare bliva fjällvidderna. I floddalarna i Jämtlands och Västerbottens län förekommer väl en ej obetydlig bebyggelse fram mot riksgränsen, men även där kunna de för jordbrukskultur ej brukbara områdena räknas i kvadratmil. Inom Norrbottens län äro trakterna väster ut mot norska gränsen i stort sett obebyggda. Dessa vidsträckta ödemarker kunna emellertid nyttiggöras såsom renbeten och bilda för närvarande underlag för den viktigaste grenen av renskötelsen, den s. k. fjällrenskötelsen. Med huvudsakligt stöd i fjälltrakterna måste emellertid fjällrenarna vintertiden söka sitt bete i de nedanför fjällkedjan belägna skogsområdena. Även det bete, i huvudsak bestående av lav, de där tillgodogöra sig utnyttjas i allmänhet föga av den bofasta befolkningen.

Jämte fjälllapparna finnas s. k. skogslappar. Dessas renskötelse är året om förlagd till i huvudsak de stora skogs- och ödetrakterna i östra delarna av övre Norrlands lappmarker jämte vissa därinvid belägna områden och är förbunden med allenast kortare flyttningar. Sydligast utövas dylik renskötelse i översta delen av Västerbottens lappmark. Även skogsrenarna leva i hu-

vudsak av foder, vilket, om dessa renar ej finnes, knappast skulle tillgodogöras för annan kreatursskötsel. Detta gäller särskilt den lav, som betas företrädesvis under vintern, men även gräs och örter, som renarna andra årstider tillgodogöra sig å otillgängliga och öde områden.

Anmärkas må att ytterligare en typ av renskötsel förefinnes, nämligen den som året om bedrives i vissa trakter nedom lappmarksgränsen i Norrbottens län. Dylik renskötsel må av lapp utövas allenast efter av länsstyrelsen lämnat tillstånd. Detta gives för viss tid och endast i sådant fall, att behov föreligger för en väsentlig del av traktens befolkning, att renskötsel fortfarande drives därstädes. I förevarande sammanhang äro dessa lappar av mindre betydelse.

Renskötseln är såsom näring ekonomiskt lönande. Det kan beräknas, att den lämnar en årlig avkastning av 20 à 25 procent. Värdet av renproduktionen kan för år uppskattas till millionvärden. Avkastningen kan emellertid erbjuda väsentliga variationer år från år, då renantalet lätt kan påverkas av olika yttre förhållanden.

Till renskötseln är knutet ett antal av ungefär 3 000 lappar, som alltså i denna näring söka sin utkomst.

Renskötseln har emellertid sin betydelse jämväl direkt för folkförsörjningen därigenom att den för befolkningen inom vissa delar av Norrland är av stor vikt för livsmedelsanskaffningen. Detta är väl mindre förhållandet i Jämtland och Västerbotten. Men för den bofasta befolkningen i Norrbotten särskilt i lappmarken utgör tillgången till billigt kött av ren, vare sig detta erhålles genom köp av lapparna eller från de egna renar, som lapparna för bofastas räkning sköta, en betydelsefull utfyllnad av livsmedelsförrådet. Nämnas må att inom Norrbottens län finnes ett stort antal bofasta, som ha skötesrenar hos lapparna. Bofast svensk må äga högst 20 sådana renar.

Rennäringens goda avkastning och dess värde för ortsbefolkningen kan väntas medföra att, om lapsk renskötsel ej förekomme i landet, renskötseln därmed ej skulle upphöra. Den skulle förmodligen i större eller mindre omfattning upptagas av de bofasta. Tendenser i denna riktning saknas ej i Sverige. Nedom lappmarksgränsen i översta Norrbotten har förekommit, att svenskar själva prövat att hålla renar. I Norge ha sammanslutningar bedrivit renskötsel på en del av de stora fjällområdena, därvid bland andra svenska lappdrängar anlitats såsom skötare. En dylik utveckling skulle emellertid vara litet önskvärd såväl ur social som ekonomisk synpunkt.

Sedan århundraden har renskötseln varit lapparnas näring. Långt innan någon nybyggare började bryta mark inom de stora skogarna i lappmarkerna strövade lapparna där med sina renar. Tradition och erfarenhet ha skänkt dem särskilda förutsättningar för detta yrkes bedrivande. Jämväl lapparnas naturliga anlag synas göra renskötseln särskilt lämpad för dem. Deras förtur med avseende härå bör icke brytas. Denna lapparnas ostridiga rätt såsom förstkommande har även bidragit att utjämna de svårigheter, som uppstå, när nomaddrift möter jordbruksdrift. Enligt sin natur ströva renarna över vidsträckta områden. Med bebyggelsens nuvarande utbredning kan ej und-

vikas, att renarna understundom komma in på jordägarnas marker. På grund härav blir betesutövningen ofta av ömtålig natur och föranleder väsentliga svårigheter i förhållandet till de bofasta. Då lapparna varit de, som före andra utnyttjat lappmarksområdena såsom betestrakter för sina djur, har deras betesrätt åtnjutit lagstiftningens skydd; och däri har legat en anledning även för de inflyttande bofasta att respektera lapparnas renskötsel, vilken blivit ett lapskt privilegium. Att överföra en motsvarande rätt på andra skulle säkerligen möta svårigheter.

Åtminstone för närvarande torde icke vara att befara, att lapparna skulle vilja lämna sin gamla näring och den rätt, som beträffande denna tillkommer dem. Vissa skiftningar i inställningen synas dock kunna urskiljas bland lapparna. Med ursprungligaste intresse torde näringen bedrivas av lapparna i landets nordligaste del. Jordbrukskulturen har där icke smugit sig så långt in i fjälltrakterna som i Västerbottens och Jämtlands län. Klimat- och jordförhållandena lära även för framtiden förhindra att så sker. Lapparnas rörelsefrihet blir inom förstnämnda områden mera oinskränkt och lapparna själva bliva mera fria från jämförelser med de bofastas förhållanden. Den närmare beröring, vari lapparna i Västerbottens och Jämtlands län stå med den bofasta kulturen, har icke undgått att påverka dem; och det vill synas som om renskötseln för dem understundom kommit att framstå såsom en mindre tidsenlig näring. Emellertid vitsordas av länsstyrelserna såväl i Västerbottens som Jämtlands län, att lapparna där fortfarande i väsentlig utsträckning hålla sig till fädernas näring samt att någon förändring i sådant hänseende knappast varit att förmärka under senaste decennier. Enligt länsstyrelsernas förmenande hade renskötseln även i dessa län att emotse en lång framtid.

Även om renskötseln sålunda alltjämt är att anse såsom lapparnas särskilda näringsfång, kan icke bortses från att de omständigheter, som äro förbundna med detta strävsamma yrke, ibland kunna utveckla sig så, att lappen tvingas att övergiva detsamma och söka sig annan utkomst. Detta må i och för sig vara lika förklarligt som att andra svenska medborgare, vilka syssla med ett visst yrke, nödgas att utbyta detta mot ett annat, om förhållandena förändras, så att de icke längre kunna försörja sig av sin gamla syssla. Skillnaden i de båda fallen är allenast, att den renskötande lappens ställning är så mycket ovissare och de besvärligheter, som möta honom, så mycket flera och svårövertvinnerligare.

Lika länge som renskötsel drivits ha nomadlapparna nödgats upphöra med detta yrke, då ålder eller sjuklighet hindrat dem att följa renarna på dessas vandringar. Liknande har förhållandet varit, när sådan förödelse vållats i renhjordarna genom dåliga betesår, rovdjurs eller sjukdomars härjningar eller andra olyckor att vad som återstått varit helt otillräckligt att bereda dem bärning. Vissa andra omständigheter, som kunna föranleda ändring av yrke, ha under senare tider blivit av betydelse. De renbetesmarker, som stå lapparna till buds, ha blivit till sina gränser alltmera bestämda. Detta gäller särskilt de områden, av vilka de svenska lapparna må begagna sig i Norge,

där en stor del av fjälllapparna måste sommartid söka bete för renarna. Nu gällande konvention den 5 februari 1919 (nr 895) mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning innebär ett noggrannare angivande av områdena till deras utsträckning samt tillika en inskränkning av dessa i förhållande till vad tidigare medgivits. Utbredningen inom lapparnas svenska områden av jordbrukskulturen må väl ha verkat inskränkande; men har lapparnas och renarnas rörelsefrihet i hög grad gynnats genom den omfattande indragningen till kronan av de runt om i betestrakterna inom Norrbottens och Västerbottens län kringspridda ströängarna ävensom genom ytterligare inköp i Jämtlands län av fastigheter för utvidgning av renbetesfjällen därstädes. Betesmarkernas genom lagstiftning, sedvane rätt och konvention bestämda omfattning medför, att antalet av de renar, som där kunna födas, blir tämligen fast begränsat. Härav följer i sin ordning, att även det antal lappar, som av renskötsel kan finna sin utkomst, blir i stort sett konstant. Då lappstammen visar ett icke oväsentligt nativtetsöverskott, måste sålunda en viss utflyttning ske till andra yrken, om icke en överbelastning skall uppkomma inom rennäringen.

Utöver dessa mera tvingande skäl för lappen att lämna renskötseln lärar väl ock inträffa, att hans håg drages till den bofastes lugnare levnadsförhållanden.

Att vinna en god lösning av problemet om statligt stöd åt lappar, som nödgas upphöra med rennäringen, är en vansklig uppgift. En stor del av den lapska folkstammen har en mycket ofullständig kännedom om det bofasta levnadssättets väsen. Detta gäller särskilt de nomadiserande lapparna, men även bland andra lappar, vare sig förutvarande nomader eller lappar som sedan någon generation lämnat renskötseln, finnas många, vilkas bosättningsförhållanden kunna betecknas såsom synnerligen primitiva. I Jämtlandsutredningen upplyses, att vid de överläggningar, som hållits med företrädare för lappbyarna i länet, framkommit den uppfattningen, att det icke vore så lätt för en lapp att försörja sig på jordbruk. En dylik uppfattning synes ganska naturlig, men icke alla lappar ha denna självkritik. Snarare torde de ej sällan underskatta de svårigheter, som möta den, vilken driver en jordbrukslägenhet. Ofta lära de ej heller rätt förstå det ansvar inför det allmänna, som åvilar den som medgives statens ekonomiska stöd för sin näring.

Det är emellertid ur social synpunkt, för undanröjande av mycken brist och nöd samt ovisshet om framtida utkomst, ävensom ur allmän ordningssynpunkt nödvändigt att staten ingriper med stöd och ledning, när det gäller lappar, vilka måste lämna renskötseln och söka ny levnadsväg.

Antalet av de lappar, som behöva på dylikt sätt hjälpas till rätta, är väsentligt olika inom skilda delar av lappområdena. Överhuvud böra vid bedömandet av lapparna, deras personliga inställning, levnadsvanor, renskötsel och renbetesmarker noga tagas i beaktande de stora skiljaktigheter, som råda inom de skilda trakter, där lapparna vistas. En generalisering kan lätt medföra misstag.

Allmänt vitsordas att lapparna äga goda anlag för hemslöjd samt vissa arbeten, som äro vanliga bland lantbefolkningen. Säkerligen kunna många lappar, som se sig nödsakade att övergiva renskötseln, förhjälpas till utkomst genom sådant näringsfång. I detta sammanhang är dock icke fråga om dylika sysselsättningar. Här gäller spörsmålet att bereda lappar och lappfamiljer, som lämnat renskötseln, bostäder och i samband därmed utkomst såsom jordbrukare eller, vad gäller orkeslösa lappar, något bidrag av jordens avkastning för sitt uppehälle. Lappars utbildning i hemslöjd och andra icke jordbruksbetonade yrken torde omhändertagas av det allmänna i samma ordning som tillämpas för andra bofasta. Dylika yrken kunna dock bliva icke föraktliga binärningar även för de lappar, som inneha lägenheter.

I anslutning till vad ovan anförts kan bland de lappar, som må vara i behov att lämna renskötseln och slå sig ned såsom bofasta, särskiljas olika grupper. Å ena sidan märkas de lappar, vilka på grund av ålder eller sjukdom eller i övrigt minskad arbetsförmåga icke längre kunna deltaga i renskötseln och av denna finna sin bärgning. Denna grupp utgör ett slags renskötselns pensionärer. Att bereda dem utkomst vare sig genom jordbruk eller annat yrke torde knappast kunna ske. Såsom redan i gällande lagstiftning avses, kunna de däremot erhålla lättnad i sin ekonomi genom upplåtelse invid en fiskesjö eller å annan lämplig plats av en bostadslägenhet, till vars bebyggande staten lämnar nödig hjälp. Där omständigheterna så medgiva, må tillses att tillfälle även föreligger att bedriva någon kreatursskötsel.

En annan grupp, varom här är fråga och som med tanke på framtiden i detta sammanhang är den betydelsefullaste, utgöres av de lappar, som alltjämt äro i besittning av full arbetsförmåga men av yttre tvingande skäl måst lämna renskötseln, vare sig de där varit egna husbönder eller haft anställning såsom renskötare hos sådana.

Till dessa två grupper kommer en tredje grupp, nämligen de lappar, vilka väl ha både fysiska och ekonomiska möjligheter att ägna sig åt rennärigen men vilka av håg och fallenhet eller eventuellt missriktad uppfattning om renskötselns betydelse och ställning såsom yrke kasta sina blickar mot en annan levnadsform och då företrädesvis jordbrukarens. Törhända kunna i dessa fall även medverka de krav på högre levnadsstandard avseende födoämnen, bostäder, beklädnad m. m., vilka ej kunna undgå att så småningom sprida sig även till lapparna; och vänta de sig större lätthet att tillgodose dylika önskemål genom val av den bofastes yrke.

Beträffande samtliga nu nämnda kategorier av lappar torde kunna sägas, att någon anledning från statens sida att uppmuntra en fast bosättning icke torde förefinnas. Däremot är det ett statens intresse att hjälpa de medborgare, vilka i nödställd belägenhet stå ovissa om vad de må kunna företaga sig för att vinna en bättring i sina villkor. Staten bör sålunda bistå allenast sådana som därav äro i verkligt behov. En lapp, för vilken alla förutsättningar — hälsa, renar och tillgång på betesmarker — föreligga, synes icke böra bliva föremål för denna statens hjälp; vill han byta yrke må han intaga samma ställning, som andra svenska medborgare.

Detsamma gäller givetvis de lappar, vilkas anhöriga i tidigare generation lämnat renskötseln och vilka förlorat sitt renskötselprivilegium. För dessa står den allmänna hjälp, staten i så många avseenden lämnar, till förfogande.

Det bistånd, som i detta sammanhang avses, skulle sålunda gälla de sämst ställda bland de lappar, vilka sökt sin utkomst genom renskötseln men tvingats upphöra med denna näring. Bland dessa lappar framstå såsom särskilt i behov av bistånd de, som av ålder, sjukdom eller annan dylik oförmåga ej längre kunna arbeta i yrket. I den mån de icke äro så illa ställda, att de tarva sjukvård eller att omhändertagas för annan allmän vård, bör staten genom tillräckliga bidrag söka bereda dem ett sådant läge, att utsikter finnas för dem att draga sig fram. Genom att dessa lappar lämna renskötseln sker intet avbräck för denna näring, vilken tvärtom frigöres från en ekonomisk tunga.

Om sålunda beträffande sistnämnda lappar prövningen av, vilka som böra komma i åtnjutande av statens bistånd, i allmänhet torde vara lätt, kan det vidkommande de arbetsföra lappar, som av inträffade förhållanden ej längre anse sig kunna uppehålla av dem bedriven renskötsel, vara svårare att avgöra, huruvida verkligt tvång till ombyte av yrke föreligger. Det kunde inträffa, att statens ingripande till hjälp åt nu ifrågavarande lappar blir tveeggat till sina verkningar. Då hjälpen skulle åsyfta att skaffa dem jordbrukslägenheter, måste denna hjälp, därest de skola kunna reda upp en sådan uppgift, vara jämförelsevis riklig. Detta kan törhända föranleda lapp att, lockad av de goda villkoren, endast av sådan anledning lämna renskötseln. Skulle detta bliva fallet, kommer statens stödverksamhet att bliva såväl för staten, med utgående från att renskötseln är en för landet nyttig näring, som för lapparna själva såsom stam till skada i stället för gagn. Till återhållsamheten i tidigare bestämmelser om bistånd för lapsk bosättning torde dylika synpunkter ha inverkat. Renskötseln ansågs såsom lappens naturliga yrke, och intet borde åtgöras som kunde medverka att locka honom från detta.

En prövning måste ske, huruvida bosättningen är påkallad av bärande skäl och sålunda kan medgivas bland annat utan skada för renskötselns förseende med arbetskraft och renbetesmarkernas vederbörliga tillgodogörande. Lägenhetsupplåtelseerna få ej konkurrera med renskötseln om arbetskraften. Såsom ett av skälen för statens stödjande ingripande har anförts, att alla barn till de renskötande lapparna ej kunna beräkna att med hänsyn till betesmarkernas begränsning finna sin utkomst inom rennäringen. Skulle det befinnas, att renbetesmarkerna ej äro fullt belagda eller att arbetskraft saknas inom renskötseln, bortfaller nämnda skäl för renskötande lappars överförande till bofasta. Eventuellt kan därvid befinnas lämpligare, att sökande lapp i stället beredes hjälp för inköp av renar eller på annat sätt för att kunna kvarbliva vid renskötseln.

Vid prövningen bör givetvis även undersökas, huruvida lappen i tillfredsställande grad äger de personliga och fysiska egenskaper, som äro en grundläggande förutsättning, att han skall kunna påtaga sig det arbete och ansvar, som följer övertagandet av lägenheten.

Prövningen kan ofta bliva av ganska svår och ömtålig karaktär. Men ihågkommas må å ena sidan att det framtida beståndet av renskötelsen, såsom en ej mindre för lapparna än även för staten betydelsefull näring, ej får sättas i fara samt å andra sidan att endast den lapp bör erhålla jordbrukslägenhet, som åtminstone från början kan beräknas ha möjlighet att gå i land med företaget.

Ett uppbyggande av nya jordbruk inom de norrländska obygderna är även för de bofasta av svensk stam utan tvivel förenat med betydande svårigheter. Detta framgår bland annat vid ett studium av den enligt beslut vid 1918 års riksdag igångsatta försökskolonisationen å kronoparkerna i Norrland, vilken knappast kan sägas ha slagit särdeles väl ut. Oaktat innehavarna av försökskolonat åtnjutit avsevärt större bidrag av det allmänna för kolonatsens bebyggande och uppodlande än vad en innehavare av en lapplägenhet hittills kunnat påräkna, ha åtskilliga kolonat icke på långt när blivit uppodlade i den omfattning och uppnått den bärkraft, som man vid deras upplåtande räknat med. Statsmakterna ha därför gång på gång nödgats lätta på de skyldigheter, kolonisterna enligt sina kontrakt åtagit sig mot det allmänna. Frihetsåren ha utsträckts, legoavgiften nedsatts och större bidrag beviljats för uppodlingsarbeten. Utöver stadgad byggnads- och odlingshjälp ha ytterligare statsmedel ställts till förfogande för förbättring av såväl stats- som självbyggda kolonat. Den bedrivna kolonisationsverksamheten torde visa, att arbetet med att av obruten mark framskapa ett jordbruk, även av det mindre slaget, tager i anspråk en lång följd av år, ej sällan hela den tid en man och hans hustru äga full arbetskraft.

Hittills vunnit erfarenhet må väl ha ådagalagt, att jordbruk och boskapskötsel ofta varit ett lämpligt näringsfång för de icke renskötande lapparna. Mången lapp, som på egen hand skaffat sig en jordbrukslägenhet, har på ett förtjänstfullt sätt handhaft skötelsen av densamma. Ett liknande omdöme i denna fråga har uttalats av såväl 1919 års lappkommitté som Norrbottensutredningen. Från lapparnas egen sida har vid upprepade tillfällen framhållits, att jordbruksnäringen vore den lämpligaste utvägen för försörjning av de lappar, som icke kunna finna sin utkomst inom renskötelsen.

Om emellertid, såsom nyss anförts, många besvärligheter visat sig uppstå för de bofasta av svensk stam vid deras kolonisation, kan förutses, att den lapska kolonistens ställning skall bliva än vanskligare. I allmänhet kan i förevarande avseende samma krav icke ställas på lapparna som på de svenska nybyggarna. De förra ha att sätta sig in ej blott i vad som tekniskt fordras för ett jordbruks bedrivande utan även i den nya miljö, i vilken de införts. Nödvändigt blir därför att de lappar, som för sin framtida utkomst mottaga jordbrukslägenheter, givas ett kraftigare stöd än de svenska kolonisterna. Det lär emellertid komma att visa sig att den förste brukaren av lägenheten ofta icke går i land med sin uppgift. Månet misslyckande kan förväntas. Staten får vara beredd att taga den risk och giva de offer, som härav följa. Förhoppningen må vara, att den kommande generationen bättre vuxit sig in i uppgiften och kan nå det eftersträfvade målet.

Bosättningsfrågans nuvarande läge.

Förut har framhållits, hurusom endast några få upplåtelser av lägenheter kommit till stånd i enlighet med 1928 års kungörelse. Några upplåtelser av verkliga jordbrukslägenheter, vara innehavarna skulle kunna grunda sin utkomst, ha icke ägt rum på de i kungörelsen angivna villkoren. Anledningarna härtill torde vara flera. Törhända har kännedom om förekomsten av bestämmelser i ämnet och dessas innebörd icke allmänt nått de lappar det närmast gäller. En annan orsak må ha varit den inställning lappopinionen intagit i frågan. Lapparnas talesmän synas ha haft den uppfattningen, att vad av statsmakterna dittills åtgjorts icke vore att betrakta såsom sista ordet i frågan. Kort tid efter det 1928 års bestämmelser gavs, föranstaltade Kungl. Maj:t om de nu föreliggande utredningarna i lappfrågan, vari jämväl det invecklade spörsmålet om lapsk bosättning upptagits till behandling. Medan dessa utredningar pågått, ha lapparna själva, bland annat vid mötet i Arvidsjaur år 1937, dryftat hithörande frågor under kritik av dittills vidtagna åtgärder. Det är antagligt, att det i avbidan på väntade förbättringar i villkoren fått anstå med ansökningar om upplåtelse av lägenheter enligt de för närvarande gällande reglerna. Erinras må tillika att enligt dessa regler lägenheterna skola förläggas å obruten kronomark, vars uppodlande helt skall ombesörjas av innehavaren. Anläggande av nya jordbruk inom de karga trakter, som hittills anvisats för ändamålet, torde medföra så tungt arbete och så avsevärda ekonomiska påfrestningar, att lappen mången gång torde stått tveksam rörande möjligheten för honom att gå i land med nybyggsverksamhet därstädes. Det torde krävas starkare ekonomiskt stöd från det allmännas sida än vad 1928 års författning erbjuder för att lapparna skola påbörja sådana kolonisationsföretag, som avses i författningen. Vid upplåtelse av jordbrukskolonaten å hemmanen Kurravaara har biståndet åt kolonisterna måst utsträckas väsentligt längre än man tidigare tänkt sig. Beträffande de för upplåtelser av lägenheter åt lappar hittills anvisade områdena må vidare anmärkas, att åtskilliga av dem icke varit lämpliga för jordbruk.

Det må sålunda vara i viss mån förklarligt, att någon större efterfrågan på jordbrukslägenheter icke funnits bland lapparna. Egendomligare synes däremot att, såsom även Norrbottensutredningen konstaterat, icke flera upplåtelser av bostadslägenheter ägt rum enligt 1928 års grunder. En av anledningarna härtill kan vara, att denna upplåtelseform icke blivit tillräckligt känd. Men även härvidlag torde man kunna säga, att det bidrag, som av allmänna medel utgår till bebyggandet av lägenheterna, är för lågt för att utgöra en effektiv hjälp till grundläggande av ett dylikt hem.

De allmänna stödåtgärderna för egnahemsbildning — även sådana desamma utformats i de helt nyligen utfärdade kungörelserna angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten — äro knappast av den beskaffenhet, att de åtminstone för närvarande äro lämpliga att komma till användning vid lap-

parnas överförande till jordbruksnäringen. Det bistånd, som enligt gällande författningar kan lämnas för erhållande av jordbrukslägenheter, torde icke vara tillfyllest för att de lappar, som böra bliva jordbrukare och som i allmänhet torde vara helt obemedlade, skola kunna se sig i stånd att skaffa sig jordbruk av den storlek, att de därå kunna erhålla sin utkomst. Vidare är att märka, att de flesta av de lappar, varom här är fråga, knappast torde fylla de personliga förutsättningar, som krävas för egnahemsbildning enligt vanliga regler. Lapparna måste på ett mer verksamt sätt omhändertagas och handledas än vad fallet är med andra kolonister.

De allmänna bestämmelser, som för närvarande gälla rörande upplåtelse av kronojord för jordbruk, torde icke heller bereda framkomliga utvägar för lösande av frågan om lapparnas överförande till jordbruksnäringen.

Vad angår förvärv av bostadsegnahem synes det understöd egnahemsförfattningarna erbjuda icke vara tillräckligt för att en lapp, som måst lämna renskötseln, skall ha möjlighet att med hjälp därav förskaffa sig en bostadslägenhet. Låneformen för understöd synes knappast kunna komma i fråga, då i de flesta fall möjlighet till lånets återbetalning icke kan förutsättas.

Att såsom Västerbottensutredningen föreslagit basera verksamheten för lapparnas förseende med jordbrukslägenheter, såvitt Västerbottens län angår, på upplåtelser enligt i huvudsak de grunder, som jämlikt kungörelsen den 3 juni 1915 angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker gälla för fjällägenheter, synes knappast ändamålsenligt. De upplåtelser, som skett enligt sagda kungörelse, ha i de flesta fall inneburit legalisering av olaga bosättningar, som skett såväl av lappar som av bofasta. Såsom underlag för den framtida lapska kolonisationen torde kungörelsens och därtill anslutna bestämmelser icke vara tillfyllest.

Vidkommande lapparna äro sålunda särskilda stödåtgärder erforderliga. Dessa böra åsyfta att framskapa jordbruk, som — även om full utkomst icke alltid kan beredas innehavarna — dock utgöra det huvudsakliga underlaget för innehavarnas försörjning. Möjligheterna att erhålla ändamålsenliga bostadslägenheter böra därjämte vidgas så att en lapp, som till följd av minskad arbetsförmåga nödgats upphöra med renskötseln, lättare kan erhålla en dylik lägenhet.

En av de första uppgifterna synes bliva att i möjligaste mån sanera den förut omtalade bosättningen av fjällappar, som gruppvis skett på höst- och vårbetesmarkerna företrädesvis i Norrbottens lappmark. Denna bosättning är olaglig samt socialt och ur renskötselsynpunkt olämplig och hade, om Kungl. Maj:ts kungörelser den 19 juni 1917 (nr 302 och 303) angående vissa tjänstemäns åligganden i händelse av inkräkting å kronans marker ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen vederbörligen tillämpats, bort göras till föremål för ingripande från landsfiskalers, lappfogdars och lapptillsyningsmäns sida. Att förhållandena tillåtits fortgå, på sätt som skett, torde i främsta rummet kunna tillskrivas, att dessa lappar befunnit sig i ett nödläge och att de övervakande tjänstemännen icke haft något eller i varje fall icke

något tillfredsställande att erbjuda i stället. Såsom platser för bosättningar av nu ifrågavarande slag kunna nämnas Vuoskojärvi, Matalajärvi, Laimoviken, Pålnoviken, Lattilahti, Korttolahti, Rensjön, Rautas, Årosjokk, Akkarjokk, Pautatj och Vuonajokk i Jukkasjärvi socken samt Ruokto, Kartekätje, Kirjaluokta, Karmas, Nojaure, Pästavare, Tjuonajokk, Täuna och Lietikkåbba i Gällivare socken.

Ifrågavarande lappar ha i allmänhet en bekymmersam belägenhet. Ofta ha deras lägenheter lagts högt upp mot fjällen, där klimat och markbeskaffenhet omöjliggöra drivandet av jordbruk. Utsikterna för dessa lappar att kunna för framtiden på ett tillfredsställande sätt draga sig fram äro små eller inga. Att i dessa karga trakter driva ett jordbruk, vars avkastning kan giva försörjning, är med få undantag omöjligt. På längre sikt är dessa lappars ställning ohållbar. För renskötseln ligga dessa kolonier ofta olägligt. Allt efter som de växa ut och behöva i större utsträckning förfoga över gräsväxt och bete i trakten kunna konflikter lätt uppstå mellan renskötsel och annan kreatursskötsel. Även själva anhopningen av människor i ödemarken kan i renskötselavseende bliva störande. Lapparna hålla dock envist fast vid dessa bosättningar. De känna till trakten och förhållandena därstädes. Liksom andra människor, och kanske i än högre grad, älska lapparna de nejder med fjäll och sjöar, där de vistats sedan sin barndom. Deras anförvanter flytta alltjämt där, och de bofasta lapparna få tillfälle att träffa dem oftare och bättre följa deras verksamhet än om de vistades längre ned i landet. I de fall då de bofasta lapparna alltjämt ha renar i vård hos stamfränder torde även föreligga ett ekonomiskt intresse att vara så nära som möjligt de områden, där dessa renar under större delen av året uppehålla sig.

Förutom omhändertagandet av nämnda fjälllappar torde vara av synnerlig vikt, att skogslapparna i vissa trakter få sin bosättningsfråga ordnad. Av sistnämnda lappar inneha redan nu de allra flesta lägenheter, vid vilka finnes någon odling. För skogslapparna torde mången gång gälla, att de ha ett alltför litet antal renar för att därav kunna ha sin utkomst samt ett alltför litet odlingsområde för att detta skall skänka bärgning. Bland en del av dessa lappar, företrädesvis i Arvidsjauras socken, råder också stor fattigdom. Ett starkt statligt intresse finnes att tillse, att de såvitt möjligt hjälpas på fötter genom överförande till jordbruket för att där söka sin försörjning. Den renskötsel, som bedrivs på deras områden, är ej lika ömtålig som fjällrenskötseln och ej i behov av samma skydd, varför en bosättning i dessa trakter ur renskötselsynpunkt är föga skadlig.

För att medverka till att den här avsedda nya ordningen för lapsk kolonisationsverksamhet verkligen blir genomförd synes önskvärt, att en person, som är väl förtrogen med lapparnas förhållanden, erhåller uppdrag att besöka de olika lappbyarna och lappbosättningarna för meddelande av upplysning om de nya möjligheter, som öppnats att vinna utkomst i jordbruksnäringen. Därvid torde böra undersökas förhållandena rörande varje sär-

skild lapp. Någon agitation för att nomader, som kunna vinna sin utkomst i rennäringen, skola övergiva denna och övergå till jordbruksnäringen får givetvis icke förekomma. Det torde böra ankomma å Kungl. Maj:t att meddela det ifrågasatta förordnandet, som icke torde behöva avse längre tid än högst ett år.

Upplåtelseform.

Vid övervägande av den form, i vilken åtgärderna för överförande i jordbruksnäringen av lappar böra iklädas, synes man till en början böra välja arrendeformen. Under arrendetiden torde lappnybyggaren och hans familj kunna leva sig in i den förändrade miljö och tankevärld, som det bofasta levnadssättet medför. Arrendetiden lämnar lappen även tillfälle att pröva sina krafter som självständig jordbrukare utan att samtidigt tvinga honom att påtaga sig ett alltför tyngande ekonomiskt ansvar. Han kommer att sitta tryggare, om staten tills vidare kvarstår såsom ägare än om han själv omedelbart övertager lägenheten med äganderätt och därvid måste skuldsätta sig till avsevärt belopp. För det allmänna torde de ekonomiska riskerna bli mindre vid användandet av arrendeformen än vid omedelbar upplåtelse med äganderätt.

Den lapske nybyggaren torde emellertid, när han behärskar sitt nya yrke, böra givas i huvudsak samma ställning som andra kolonister å kronans jord. Han bör därför få möjlighet att genom inlösen med äganderätt övertaga den brukade lägenheten. En dylik lösningsrätt överensstämmer med upplåtelsens syfte att bereda lappen tillfälle att försörja sig såsom självständig jordbrukare. Vetskapen om att han kan få förvärva lägenheten med äganderätt torde även sporra hans intresse för arbetet med jordbruket. Till de närmare bestämmelserna rörande villkoren för inlösen av lägenheterna vill utredningsmannen återkomma i det följande.

Man skulle eventuellt kunna ifrågasätta, huruvida icke i stället för förvärv med äganderätt upplåtelse av lägenheterna borde ske under åborätt jämlikt lagen den 4 juni 1926 om upplåtelse under åborätt av viss jord. Anledning synes dock icke finnas att i detta hänseende behandla innehavarna av lapplägenheter annorlunda än exempelvis innehavarna av försökskolonat, kronotorp eller arrendeegnahem. Nämda form för upplåtelse har för övrigt visat sig föga populär och har över huvud icke kommit till användning för bildande av jordbruksfastigheter.

Vad bostadslägenheterna beträffar torde de, i enlighet med vad som för närvarande gäller, böra upplåtas under nyttjanderätt. Upplåtelseiden torde böra avse innehavarens och hans hustrus livstid. Någon anledning att medgiva innehavaren rätt till inlösen av dylik lägenhet torde icke finnas. När upplåtelseiden gått till ända, torde lägenheten ånyo böra upplåtas till lapp, som nödgats lämna renskötelsen.

Upplåtelsemyndighet.

Lämpligaste organet för handhavandet av det allmännas verksamhet för upplåtande av jordbruks- och bostadslägenheter åt lappar synes vara den nybildade statliga egnahemsorganisationen, eller alltså egnahemsstyrelsen jämte de därunder lydande egnahemsnämnderna och egnahemsombuden i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Enhetlighet i högsta ledningen och speciell sakkunskap vid lägenheternas bildande och iordningställande äro av största betydelse för utvinnande av bästa resultatet av kolonisationsverksamheten. Med hänsyn till de särskilda förhållanden, varunder ifrågavarande kolonisation har att framväxa, måste dock egnahemsorganen nära samverka med länsstyrelserna i de tre länen och lappadministrationen därstädes. Egnahemsstyrelsen bör sålunda i ärenden av större vikt eller när så eljest påkallas inhämta yttrande från vederbörande länsstyrelse.

Å egnahemsstyrelsen torde det böra ankomma att utöva ledningen och kontrollen över verksamheten ävensom överinseendet över de upplåtna lägenheterna. Styrelsen bör jämväl ha att draga försorg om att för ifrågavarande ändamål lämplig mark kan ställas till förfogande. Därvid böra givetvis renskötselns intressen noga beaktas.

Egnahemsnämnderna torde böra avgiva förslag med avseende å den mark, som lämpligen bör avsättas för upplåtelse åt lappar, och i övrigt biträda egnahemsstyrelsen vid jordanskaffningsverksamheten. Vederbörande nämnd torde vidare böra handha den närmaste uppsikten och förvaltningen av de lägenheter, som utläggas och iordningställas, samt besluta om deras upplåtande. Det synes vidare vara mest ändamålsenligt, att nämnden gentemot nyttjanderättshavaren handhar alla uppgifter, som över huvud ankomma å jordägaren.

Sedan en arrendator tillträtt sin lägenhet, bör egnahemsnämnden sålunda med uppmärksamhet följa hans skötsel av jordbruket och handhavande av de till lägenheten hörande byggnaderna och anläggningarna. Nämnden torde härvid lämna arrendatorn de råd och anvisningar, som kunna finnas nödiga för företagets genomförande.

Vid handläggning av frågor om upplåtelse och inlösen av lägenheter samt därmed sammanhängande ärenden torde lappfogden i den ort, där respektive lägenhet är belägen, böra såsom ledamot ingå i egnahemsnämnden.

Med hänsyn till att kolonisationsverksamheten, såsom nedan närmare framhålles, torde komma att erhålla en jämförelsevis blygsam omfattning, synes någon ökning av egnahemsorganens arbetskrafter eller avlöningsanslag åtminstone tills vidare icke behöva ifrågakomma. Erfarenheten må sedermera utvisa, huruvida egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna bliva i någon högre grad betungade av de nya arbetsuppgifterna.

Jordanskaffningen.

För anskaffande av erforderlig mark för ifrågavarande lägenheter torde böra tagas i anspråk kronan tillhörig jord. Därvid synes såväl i domänfonden och jordfonden ingående jord som mark å renbetesfjällen och de till utvidgning av dessa inköpta fastigheterna böra ifrågakomma. Om så befinneres erforderligt och lämpligen kan ske, torde även mark tillhörig enskilda personer eller bolag och andra samfälligheter böra inköpas. Skulle med hänsyn till redan befintlig odling och bebyggelse jordbrukslägenheter kunna iordningställas på förmånligare villkor å salubjuden jord i annans ägo än statens, torde dylik jord i första hand böra förvärfvas. Men endast sådana områden böra tagas i anspråk, där förutsättningar för lönande jordbruksdrift verkligen föreligga. Det torde böra ankomma å Kungl. Maj:t att efter förslag av egnahemsstyrelsen besluta, vilka kronan tillhöriga områden som skola avsättas för ändamålet. Därvid bör givetvis beaktas att något intrång icke förorsakas rensköteln. Detta gäller i särskilt hög grad, såvida mark skall tagas i anspråk ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen. Likaså bör det ankomma på Kungl. Maj:t att på förslag av egnahemsstyrelsen bestämma om förvärv av fastigheter, som befinnas lämpliga för upplåtelse till lapplägenheter, samt om fastigheternas reserverande för detta ändamål.

Till egnahemsstyrelsens förvaltning synes ifråga om kronomark, som står under domänstyrelsens vård, böra överflyttas endast de områden, som äro avsedda till byggnads- och odlingsändamål. Den för husbehovsvirke, bränsle och bete erforderliga skogsmarken torde böra stå kvar under domänstyrelsens förvaltning. Några särskilda lantmåteriförrättningar för avskiljande av de kronomarker, som tagas i anspråk, torde så länge fråga är allenast om nyttjanderättsupplåtelser icke vara påkallade. Redan vid odlingsmarkens avsättande bör emellertid vederbörlig hänsyn tagas till att de lägenheter, som skola upplåtas, i framtiden kunna tilldelas erforderlig skogsmarksareal, så att när fråga uppkommer om deras inlösen hinder på denna grund icke möter mot deras avskiljande till särskilda fastigheter. Överlantmätaren i länet torde därför alltid böra yttra sig beträffande den föreslagna markens lämplighet för det avsedda ändamålet.

Endast den mark, som under de närmaste åren kan beräknas komma att tagas i anspråk för jordbruks- och bostadslägenheter, torde till en början böra avsättas för ändamålet. I mån av behov få sedermera nya markområden ställas till förfogande.

De områden eller inköpta fastigheter, som bliva anslagna för ändamålet, böra i viss omfattning iordningställas genom egnahemsstyrelsens försorg. Det synes vara lämpligt, att jordbrukslägenheterna bebyggas på det allmännas bekostnad och i egnahemsorganens egen regi. Härigenom erhållas nödiga garantier för att byggnaderna bliva av tillfredsställande beskaffenhet. Möjligheterna att standardisera bebyggelsen kunna även bättre utnyttjas, kostnaderna hållas nere och de i den övriga egnahemsverksamheten

vunna erfarenheterna komma bättre tillgodo. Vidare böra jordbrukslägenheterna i viss omfattning uppodlas och i övrigt iordningställas genom egnehemsorganen, innan tillträdet av arrendet äger rum. Närmare förslag härutinnan lämnas här nedan. Erinras må att liknande åtgärder som de nu föreslagna kunna vidtagas och jämväl redan genomförts med avseende å jord, som åt andra kolonister tillhandahålles genom den statliga egnehemsorganisationen.

Bostadslägenheterna torde i enlighet med vad som för närvarande gäller böra bebyggas av vederbörande lägenhetsinnehavare. Med hänsyn till de större krav, som numera i allmänhet ställas å bostäderna å landsbygden, och även till den ökning av byggnadskostnaderna, som inträtt under de senare åren, är det önskvärt att byggnadsbidraget av allmänna medel höjes. Detta torde även vara nödvändigt för att upplåtelser av bostadslägenheter över huvud skola komma i gång. Till frågan om byggnadsbidragets storlek återkommer utredningsmannen i det följande. I övrigt torde bostadslägenheterna böra upplåtas på de villkor, som enligt 1928 års grunder äro gällande för upplåtelser av detta slag.

Lägenheternas förläggning.

Såsom förut nämnts utgöres tillämplighetsområdet för 1928 års kungörelse av kronan tillhöriga, för ändamålet särskilt avsatta områden inom de två nordligaste länens lappmarker ävensom å renbetesfjällen, varunder inbegripas jämväl de till utvidgning av dessa sedermera upplåtna områdena.

I fråga om förläggningen av jordbrukslägenheter för lapparna har Norrbottensutredningen anfört, att den dittills skedda bosättningen vid och ovan odlingsgränsen i stort sett icke uppmuntrade till fortsättning. Den där belägna odlingsbara marken vore för övrigt tagen i anspråk. Fiskesjöarna behövdes väl för den befintliga bebyggelsen och de nomadiserande lapparna. Kolonisationsverksamheten måste därför bliva hänvisad till det egentliga skogslandet inom lappmarkerna. Kustlandet borde av olika skäl icke anlitas, åtminstone icke till en början. Inom lappmarkerna hade lapparna sin obestridda hemorts rätt, under det att det icke vore uteslutet att de i kustlandet skulle bliva sedda över axeln eller eljest möta ett sämre mottagande. När det gällde förläggningen av jordbrukslägenheterna borde vidare iakttagas, dels att nödig tillgång på odlingsbar jord och husbehovsskog funnes å platsen samt, såvitt möjligt, arbetstillfällen vid sidan av jordbruket, dels att anordnande av vägar samt skolgång m. m. icke ställde sig allt för besvärligt och dels att kolonisationen icke bleve till hinder för renskötseln.

I den vid 1937 års lappmöte antagna resolutionen i bosättningsfrågan har yrkats, att lämpligheten av lappkolonatens förläggning jämväl till fjälltrakterna borde tagas under förnyat övervägande, då det ur många synpunkter vore av vikt att fjälllapparna icke allt för mycket avlägsnades från den miljö, varvid de vant sig från barndomen.

Såsom tidigare nämnts har Västerbottensutredningen förordat, att lägenheter ovan odlingsgränsen skulle upplåtas till lapparna.

Jämtlandsutredningen har för sin del uttalat att, om lapparna skulle kunna finna sin försörjning som kolonister, vore det nödvändigt att kolonaten förlades å sådan plats, som i avseende å jordens beskaffenhet, höjdläge m. m. vore jämförlig med andra jordbruk i trakten. Därtill komme att några extra-kostnader för vägarbeten icke borde ifrågakomma. Man finge nämligen utgå från att ett avsides liggande kolonat, om icke omedelbart så åtminstone inom en nära framtid, skulle anses ha rätt att erhålla körbar förbindelseväg med bygden. Hänsyn borde tillika tagas till att bebyggelsen med dess stadigvarande förläggning av människor och kreatur icke skrämde renarna från deras naturliga betesområden eller eljest ogynnsamt inverkade på rendriften.

Grunden till den olika uppfattning, som Norrbottensutredningen å ena sidan samt lappmötet och Västerbottensutredningen å den andra gjort gällande i fråga om lägenheternas förläggning, torde få sökas däri, att uttalandena gälla skilda delar av det vidsträckta område, varom här är fråga. Medan Norrbottensutredningen tydligen tar sikte på förhållandena i Norrbotten, särskilt i Gällivare och Jukkasjärvi socknar där behovet av åtgärder för lappbosättning är störst, synes lappmötets uttalande gälla framför allt Västerbottens och Jämtlands län.

Det säger sig självt, att förutsättningarna för på jordbruk baserad bosättning i de sydligaste delarna av Jämtlands län och vid det omkring 70 mil nordligare belägna Torneträsk måste förete mycket stora olikheter. Den nuvarande bosättningens utbredning mot gränsfjällen ger för övrigt ett mycket gott uttryck för de skilda naturliga betingelserna för jordbruk i fjälltrakterna. I alla större dalgångar från och med Jämtlands län upp till Umeälvens källsjöar har en mer eller mindre sammanhängande bosättning trängt upp till närheten av riksgränsen. Även lappkolonat må tänkas förlagda till dessa fjälldalar, i den mån lämplig jord finnes att tillgå därstädes. Annorlunda ställer sig saken längre norrut. Från Överuman i söder upp till Torneträsk och för övrigt ända till gränsen mot Finland utbreda sig Skandinaviens största ödemarker, upptagande fjällvidder där förutsättningarna för växtkultur bliva sämre och sämre ju längre norrut man kommer. Sommarens längd och medeltemperatur avtaga med polhöjden och därmed minskas möjligheterna för växtkultur. Belysande för polhöjdens betydelse härvidlag är, att inom Västerbotten kan korn odlas, i Dorotea socken upp efter Långseleån till trakten av Risbäck c:a 3 mil ovan odlingsgränsen på 350 meters höjd över havet samt i Vilhelmina socken i Malgomajdalen till Stalonäs c:a 2 mil ovan odlingsgränsen och 340 meter över havet och vid Vojmsjön upp till Dikanäs c:a 5 mil ovan odlingsgränsen och 410 meter över havet. I Kalixdalen i översta Norrbotten upphör fullständigt odlingen av nämnda sädesslag i Tarendö c:a 4 mil nedom odlingsgränsen och endast 160 meter över havet samt i Tornedalen i Junosuando 2 mil nedom odlingsgränsen och 210 meter över havet. För ytterligare belysande av polhöjdens inflytande på bosättningens utbredning i Norrlands fjälltrakter må vidare framhållas, att Högvälens by i Härjedalen

ligger 800 meter över havet och Jänsmässholmens lappbosättning i Jämtland på 625 meters höjd, under det att den längst i norr belägna byn, Kurravaara vid Torneälven, ligger på endast 326 meters höjd.

Den omständigheten, att betingelserna för jordbruk inom Jämtlands och Västerbottens läns fjälltrakter äro gynnsammare än inom fjälltrakterna i Norrbottens län, beror emellertid icke endast på förstnämnda traktens sydligare läge utan jämväl på de kalkrika till silurformationen hörande bergarter, som i stor utsträckning förekomma där och som givit upphov till bördiga lösa jordlager. Berggrunden inom de östliga delarna av Norrbottens fjälltrakter, där bosättning ur andra synpunkter kunde vara möjlig, består däremot nästan uteslutande av urbergsformationer. Ytlagren äro på grund därav synnerligen ofruktbara. Förutsättningarna för växtkultur och jordbruk överhuvud taget äro sålunda mycket sämre i fjälltrakterna i Norrbottens län än vad fallet är i de båda sydligare länen. Vidare är att märka att förekomsten av naturliga ängar är mycket begränsad inom Norrbottens fjälltrakter. De ängsmarker som förekomma utgöras till största delen av myrängar, vilka emellertid helt tagits i anspråk av den befintliga bosättningen. Några möjligheter att genom röjning bereda nya ängar finnas knappast. Den för kolonaten erforderliga foderproduktionen måste därför i väsentlig mån grundas på odling av foderväxter på kultiverad jord, eller med andra ord på vallkultur. Kolonaten i de båda sydligare länen kunna däremot — åtminstone till en början — i viss utsträckning stödja sin foderproduktion på ängsröjning, på samma sätt som fallet varit med det äldre jordbruket i dessa trakter. De gräs- och örtrika björkskogarna i fjälliderna erbjuda nämligen goda möjligheter till ängsröjning. Målet vid den blivande kolonisationen måste dock även för de båda sydligare länen vidkommande vara foderproduktion på odlad jord.

Uppenbart är att de förefintliga olikheterna i jordbrukets naturliga förutsättningar måste beaktas vid utarbetande av planerna för ifrågavarande kolonisation. Det måste tillses, att de platser som väljas verkligen erbjuda i jordmån och klimat grundade betingelser för drivande av jordbruk. Inom Jämtlands län och delar av Västerbottens torde i viss utsträckning kolonaten kunna förläggas till fjälldalarna, medan man däremot såvitt angår Norrbotten i regel måste hålla sig till skogsregionen nedom odlingsgränsen. I såväl det ena som andra fallet måste emellertid hänsyn tagas till renskötselns intressen, så att något intrång icke beredes denna näring genom den nya bosättningen.

Skola kolonat förläggas till fjälldalarna ovan barrskogsgränsen i Västerbottens län, är det icke nog med att kolonaten tilldelas erforderlig areal odlingsbar jord och ängar eller röjningsland, utan det måste även beaktas, att de få tillgång till skog och fiskevatten. Detta är en ofrånkomlig förutsättning för att lappkolonisten skall kunna reda sig i dessa trakter. Den äldre bosättningen därstädes bygger sin ekonomi på en kombination av jordbruk, fiske, jakt och tillfälliga arbetsförtjänster. Särskilt fisket utgör ett mycket viktigt stöd för den bofasta befolkningens utkomst och måste anses vara ändå nödvändigare för lappnybyggaren, framför allt i början innan jordbruket hunnit

komma i full avkastning. Vidare är tillgodoseendet av kolonatens behov av skog till erforderliga byggnader och övrigt husbehov ett problem, som påkallar särskild uppmärksamhet. Bristen på skog inom dessa trakter fördyrar i hög grad byggnadskostnaderna. Allt byggnadsmaterial måste nämligen transporteras långa vägar per bil eller efter häst. Den ringa tillgången på skog jämte den omständigheten, att den bästa jorden i de större dalgångarna ända fram till norska gränsen är i enskild ägo, medför stora svårigheter för att få till stånd en lönande kolonisation på kronans marker i de västerbottniska fjälltrakterna. Men dessutom är att märka att det i dessa trakter för närvarande lär vara svårt att erhålla arbetstillfällen vid sidan av jordbruket och fisket.

Vad sålunda sagts om Västerbottens fjälltrakter torde i huvudsak gälla även beträffande renbetesfjällen i Jämtlands län och för deras utvidgning inköpta fastigheter.

Givet är att lappen som kolonist har samma behov av kommunikationsmedel som övriga jordbrukare. Han måste kunna avsätta en del av sin produktion — särskilt mjölken — och behöver för transport av produkterna tillgång till vägar. Likaså behöver han vägförbindelser för framforsling av de förnödenheter, som han behöver såväl för sitt hushåll som för jordbruket. Den på utpräglad naturhushållning grundade bosättning, långt från vägar och andra kommunikationer, som man påträffar i de norrländska fjälltrakterna, erbjuder icke tillräckliga utkomstmöjligheter. En lösning av lapparnas bosättningsfråga kan därför icke erhållas genom anläggande av enstaka lägenheter ute i ödemarkerna. Om odling av brödsäd icke kan bedrivas, saknas för övrigt möjligheter för naturhushållning. Även lappen måste därför grunda sin existens som jordbrukare på penninghushållning. För framgången av lappkolonisationen är åstadkommande av intim kontakt med den övriga bosättningen en nödvändig förutsättning. Kolonaten böra även såsom Norrbottensutredningen framhållit sammanföras till grupper om minst 4—5 grannar. Därigenom möjliggöres att samarbete kan äga rum mellan kolonisterna. Genom lägenheternas förläggande i grupper kunna vidare byggnads- och odlingskostnaderna bliva lägre än vid enstaka bebyggelse. Inom de sålunda bildade lappbyarna böra bostadslägenheterna lämpligen förläggas.

Den blivande kolonistens egna önsknings beträffande förläggningsfrågan böra väl i största mån beaktas och tillgodoses. Det är emellertid ofrånkomligt att, när det allmänna med avsevärda upppoffringar söker bereda utkomst för lapparna i jordbruksnäringen, kolonaten förläggas å sådan plats, som verkligen erbjuder i klimat och jordmån grundade betingelser för drivande av jordbruk, vilka kunna löna sig och bliva till effektivt stöd för innehavarnas utkomst.

Kraven på platsen för kolonatens förläggning synas kunna sammanfattas sålunda:

- 1) Kolonisationen må icke förorsaka intrång eller skada för rensköteln.
- 2) Klimatet i trakten måste erbjuda möjlighet för växtodling.

3) Tillgång på odlingsbar jord bör finnas i sådan utsträckning, att ett flertal kolonat kunna förläggas i samma trakt.

4) Kolonatens behov av byggnadsvirke och skog för övriga ändamål skall kunna utan svårighet tillgodoses.

5) Kolonaten i fjälltrakterna böra, förutom erforderlig odlingsmark, kunna tilldelas röjningsland och fiskevatten samt nödiga ängar för användning under första tiden efter upplåtelsen.

6) Kolonisten bör såvitt möjligt kunna erhålla arbetstillfällen vid sidan av jordbruket.

7) Anordnande av vägar och andra kommunikationsanstalter samt skolgång m. m. må icke bereda alltför stora svårigheter och kostnader.

8) Kolonaten böra såvitt möjligt kunna förses med elektrisk ström för belysning och drivkraft.

I Jämtlands län kunna jordbrukslägenheterna förläggas å renbetesfjällen och de för utvidgning av dessa inköpta områdena, inom Västerbotten å trakter såväl ovan som nedan odlingsgränsen inom länets lappmarker, medan det i Norrbottens län blir nödvändigt att förlägga huvudparten av den blivande bosättningen till skogslandet nedanför odlingsgränsen inom lappmarkerna. Erinras må dock att inom de sydligaste delarna av sistnämnda län odlingsmark i viss utsträckning även torde förefinnas ovan odlingsgränsen.

Man synes emellertid icke böra begränsa möjligheterna för kolonatens förläggning till endast lappmarkerna samt renbetesfjällen och de för deras utvidgning inköpta fastigheterna. Såsom statens egnahemsstyrelse i sitt yttrande över Norrbottensutredningens förslag framhållit, finnas nedanför lappmarkerna inom Pajala och Tärendö socknar kronan tillhöriga marker, som kunna tagas i anspråk för lappkolonisationen. Därjämte torde finnas åtskilliga odlingsmarker å kronoparkerna i Jämtlands län. Tillämplighetsområdet för den författning, som reglerar ifrågavarande upplåtelse, synes därför böra utsträckas att avse de kronan tillhöriga områden inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, som särskilt avsätts för ändamålet. Då emellertid kolonisationsverksamheten för lapparna åtminstone till en början huvudsakligen torde komma att bedrivas inom lappmarkerna och kronan tillhöriga områden i Jämtlands län, lämnar utredningsmannen här nedan endast en redogörelse för tillgängliga uppgifter rörande tillgången å lämplig mark för lappbosättningen inom lappmarkerna och nämnda områden i Jämtlands län.

Under åren 1916—1920 har en undersökning av tillgången på odlingsbar jord å kronomarker i Norrland och Dalarna nedom odlingsgränsen utförts av kolonisationskommittén. För denna undersökning har redogörelse avgivits i kommitténs den 31 maj 1922 avgivna betänkande (Stat. off. utr. 1922: 22 och 32). Dessutom har domänstyrelsen genom en särskild kommission, odlingskommissionen, låtit verkställa en inventering av odlingsjorden å kronoparkerna nedanför odlingsgränsen i de två nordligaste länen, för vilken inventering redogörelse avgivits i maj 1936 (Stat. off. utr. 1937: 30).

Tillgången på odlingsmark ovan odlingsgränsen har däremot icke varit föremål för närmare undersökning. Kungl. Maj:t har emellertid den 19 oktober 1928 uppdragit åt länsstyrelsen i Västerbottens län att föranstalta om undersökning rörande förekomsten å kronans odisponerade marker ovan odlingsgränsen inom länet av sådan odlingsbar jord, som kan upplåtas för bebyggelse utan att olägenhet därigenom vållas rensköteln, men någon dylik undersökning har ännu icke kommit till utförande.

Anmärkas bör att grunderna för den av kolonisationskommittén verkställda undersökningen och odlingskommissionens inventering varit olika i så måtto, att nämnda kommitté utgått från att kolonisationen väsentligen skulle grundas på kultivering av myrmarker, under det odlingskommissionen ansett den böra baseras på övervägande fastmarksodling. Kommissionen har varnat för att grunda nya jordbruk på övervägande torvmark och motiverat sitt ställningstagande i denna fråga bland annat därmed att för underhåll av myrjorden erfordrades tillgång på konstgödselmedel, vilket krävde ständiga kontantutlägg från markinnehavarens sida. Kommissionen har framhållit, att de nya jordbruken borde bliva så föga beroende av kontantutlägg som möjligt; endast därigenom kunde de bliva det verkliga stöd för innehavarna, som vore avsett.

Någon diskussion rörande frågan, huruvida kolonisationen bör grundas på odling av fastmark eller myrmark, finnes ej anledning att upptaga i detta sammanhang. Anmärkas må allenast att odlingskommissionen icke närmare berört, huru enligt kommissionens förmenande fastmarksjorden skall hållas i växtkraft, om den icke tillföres konstgödselmedel.

Kommissionen har som en kompensation för bristen på lämpliga torvmarker rekommenderat, att starrslåtter skulle utnyttjas, och framhållit, att detta vore särskilt viktigt inom relativt högt belägna trakter, där torvmarksjordbruket på grund av klimatet hade att dragas med större ekonomiska svårigheter än eljest. Ett insläende på den av kommissionen förordade vägen att basera jordbruket på fastmarksodling och starrslåtter synes emellertid leda tillbaka mot naturahushållning. En dylik ordning strider även mot statens avsikt med den kostsamt genomförda ströängsindragningen. Denna åsyftade dels att bereda rensköteln en lättnad genom förekommande av tvister om ersättning för skadegörelse genom renar å det å ängarna växande eller skördade fodret och dels ekonomisk koncentration av jordbruksdriften. Foderproduktionens grundande på starrslåtter förutsätter för övrigt tillgång på billig arbetskraft och måste resultera i låg levnadsstandard. I Norrbottens lappmarker, där arbetslönerna äro höga, fortgår utvecklingen inom jordbruket i tydlig riktning mot foderproduktion på odlad jord. Det kan nämnas, att jordbrukarna i trakter, där på grund av lagstiftningen indragning av ströängar icke ägt rum, anhållit, att åtgärder skola vidtagas för att möjliggöra inlösen av sådana ängar. Det har även ifrågasatts, att man borde söka få till stånd en utvidgning av ströängsindragningen inom orter, där sådan redan ägt rum.

Med hänsyn till nu nämnda omständigheter synes den blivande lappbo-

sättningen icke böra grundas på utnyttjandet av naturliga ängar. Sådana må, såsom även tidigare framhållits, ställas till förfogande allenast såsom en hjälp under tiden för lägenhetens första ianspråktagande och då särskilt i fjälltrakterna, där fjälliderna och en del deltaländ kunna erbjuda tillfällen till ängsröjning och där tillgången på odlingsbara myrmarker är begränsad.

Resultatet av kolonisationskommitténs inventering är, att på kronoparker-
na inom Jämtlands län samt nedom odlingsgränsen inom Västerbottens och
Norrbottnens läns lappmarker skulle finnas för kolonisation användbar myr-
mark (bestående av myrmarksområden mindre än 100 hektar) i följande ut-
sträckning:

inom Jämtlands län	2 613 hektar
nedom odlingsgränsen i Västerbottens läns lappmark	27 436 »
» » » Norrbottens läns »	28 400 »
	<hr/> Summa 58 449 hektar.

Beträffande dessa siffror är att märka, att den uppgivna odlingsmarken till någon del torde ha tagits i anspråk för senare bedriven kolonisations-
verksamhet.

Enligt odlingskommissionens inventering skulle på kronoparkerna nedom
odlingsgränsen inom lappmarkerna finnas följande odlingsbara markarealer:

	Fastmark hektar	Myrmark hektar	Summa hektar
inom Västerbottens län	1 857	99	1 956
» Norrbottens län (Arvidsjaur, Jokkmokks och Gälli- vare socknar)	906	118	1 024
	<hr/> Summa 2 763	217	2 980.

Att de olika utredningarna kommit till så helt skilda resultat torde i
främsta rummet bero på att kolonisationskommittén ställt mindre anspråk på
tillgång på odlingsbar fastmark i anknytning till den odlingsbara myrjorden,
medan odlingskommissionen i brist på odlingsvärd fastmark tydligen kasse-
rat stora arealer av eljest odlingsvärda myrmarker. Enligt kommissionens
förmenande borde nämligen avståndet från fastmarken till myrmarken upp-
gå till allra högst 2 kilometer.

Kolonisationskommittén och odlingskommissionen äro emellertid ense om
att de bästa odlingsmarkerna i lappmarkerna nedom odlingsgränsen samt i
Jämtlands län äro att söka på mark i annans ägo än statens. Detta torde
för övrigt vara förhållandet även beträffande områdena ovan odlingsgrän-
sen. I Västerbotten är sålunda marken intill vattendragen i de större dal-
gångarna och vid sjöarna ovan odlingsgränsen nästan fullständigt i enskild
ägo. I mera avsides belägna trakter äger dock staten avsevärda markarealer,
vilka i samma mån som vägnätet utvecklas bliva tillgängliga för bosättnings-
ändamål.

Beträffande Norrbottens län har tidigare nämnts, att några ytterligare
områden lämpliga för odling knappast kunna vara att anträffa i fjälltrak-
terna, utom möjligen såvitt angår de sydligaste delarna av länet. En bli-

vande kolonisation får därför i främsta rummet förläggas till de nedanför odlingsgränsen belägna skogsområdena. Rörande där befintlig marktillgång hänvisas till vad ovan angivits samt vad Norrbottensutredningen anfört där-om (sid. 290—293).

Under augusti 1940 har jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen efter medgivande av chefen för jordbruksdepartementet företagit en undersökning, huruvida någon lämplig odlingsmark finnes å de elva områden, som vid avvittringen ovan odlingsgränsen i Västerbottens lappmark avsatts för upplåtelser åt lappar. Dessa områden omfatta enligt avvittringshandlingarna ej mindre än 5 225 hektar, varav emellertid 3 579 hektar utgöra impediment och 1 561 hektar skogsmark. Endast 85 hektar ha vid avvittringen betecknats såsom inrösningsjord. Enligt Wanhainens mening skulle å dessa områden praktiskt taget icke finnas några möjligheter för jordbruksbosättning, då marken icke vore lämplig för uppodling.

Såsom förut framhållits finnas inga officiella uppgifter rörande förekomsten av för bosättningsändamål lämpliga områden på kronans övriga marker ovan odlingsgränsen inom Västerbottens län. Inhämtade upplysningar giva emellertid vid handen, att på Skytteanska skolans mark, som numera äges av staten, skulle öster om Tärna kyrkby finnas plats för 3 lägenheter samt på kronoöverloppsmarken utefter landsvägen Västansjö—Björkvattnet för 3—4 lägenheter. De fortgående upplåtelseerna av fjällägenheter inom länet synas även tyda på att möjligheter för jordbruksbosättning ovan odlingsgränsen icke saknas. Vidare kan nämnas, att egnahemsnämnden i länet förvärvat tre ovan odlingsgränsen i Strömnäs by i Vilhelmina socken belägna fastigheter, avsedda för egnahemsbildning och tillsammans omfattande en areal av 180 hektar, därav 41 hektar odlingsmark.

Beträffande den i enskild ägo varande marken ovan odlingsgränsen i Västerbotten torde kunna nämnas, att de vid avvittringen avsatta allmänningsskogarna erbjuda en del bosättningsmöjligheter. Vidare finnes inom Tärna socken relativt god tillgång på jord för ytterligare bosättning i trakten av Norra Fjällnäs och Björkbacken samt i Jovattsdalen och vid Björkvattnet. I Sorsele socken erbjuder trakten från Ammarnäs till Storvindeln's övre ända liknande möjligheter och i Vilhelmina socken trakterna vid Klimpfjäll och Lövberg. Nu nämnda trakter torde vara särdeles lämpliga för ytterligare lapsk bosättning, enär ett stort antal lappar redan tidigare slagit sig ned därstädes.

Vidkommande Jämtlands län äro upplysningarna rörande tillgången på jord, som är lämplig för upplåtelser åt lappar, ännu sparsammare. Kolonisationskommittén har som nyss anförts beräknat omfattningen av för uppodling användbar myrmark å kronoparkerna i länet till 2 613 hektar. Jämtlandsutredningen har omnämnt, att på vissa för renbetesfjällens utvidgning förvärvade fastigheter utlagts ett antal nya brukningslotter, därav 5 ännu ej upplåtits. Av dessa vore 4 belägna i Ljusnedal och å Bruksvallarna samt 1 i Högvålen. Utredningen har vidare uttalat, att möjligheter syntes förefinnas att utlägga ytterligare 5 nya brukningsdelar å Bruksvallarna.

Det vill även synas som om odlingsmark skulle finnas å de talrika fastigheter, som inköpts för att tilläggas renbetesfjällen. Visserligen har det i främsta rummet varit de fastigheterna tillhörande fjällvidderna, som för- anlett förvärven, men det kan dock förutsättas, att i dalar och skogstrakter, vilka för renskötseln äro av ingen eller ringa betydelse, finnas områden väl ägnade för den lapska bosättningen.

Det får emellertid bliva en uppgift för ledningen av lappkolonisationen att vidtaga anordningar för anskaffande vare sig å kronans jord eller å enskild mark inom de tre nordligaste länen av områden lämpliga för kultivering, dit lapparna kunna hänvisas för erhållande av jordbrukslägenheter.

Behöriga till erhållande av lägenheter.

Enligt 1928 års kungörelse må jordbrukslägenhet upplåtas endast åt lapp, som enligt gällande renbeteslag äger rätt till renskötsel men icke är i tillfälle att utöva denna näring. Lappen skall tillika äga förutsättningar att driva ett mindre jordbruk. Den som redan äger fast egendom av den storlek, att därå kan födas en familj, må ej erhålla någon lägenhet. Mer än en lägenhet må ej heller upplåtas till samma person.

Norrbottensutredningen har ansett, att nämnda bestämmelser skulle bibehållas, dock med den inskränkningen att avkomlingar till lapsk kvinna, som genom gifte med icke-lapp förlorat rätt till renskötsel, icke skulle kunna ifrågakomma till erhållande av jordbrukslägenheter.

Vid samefolkets allmänna landsmöte år 1937 uttalades, att någon ändring icke borde vidtagas i gällande bestämmelser rörande behörigheten att erhålla dylik lägenhet.

Den av Norrbottensutredningen föreslagna inskränkningen må väl äga ett visst fog. Fall kunna dock tänkas, då verkningarna av en dylik regel skulle framstå såsom onödigt stränga. Så synes fallet bliva, om barnen till en lappkvinna och en man av icke-lapsk ras på grund av sin rätt efter modern äro innehavare av lappprivilegiet och såsom stadigvarande yrke upptaga renskötsel eller biträda i denna näring. Vidare är att märka att barnbarnen även genom släktskap med annan lapp kunna vara innehavare av lappprivilegiet. Rimligt synes vara, att dylika avkomlingar må kunna erhålla upplåtelse av lappkolonat. Ett bestämmande av behörighetsregeln på sätt Norrbottensutredningen ifrågasatt synes för övrigt innebära en inskränkning av föga betydelse. Tillräcklig anledning att i detta hänseende göra någon ändring i nu gällande bestämmelser torde därför icke föreligga.

För att en person skall kunna antagas till arrendator av en jordbrukslägenhet förutsättes väl i allmänhet, att han genom sin föregående verksamhet gjort sig förtrogen med skötseln av jordbruk. Även om man rent principiellt till innehavare av lappkolonat endast borde antaga den, som kan anses ha förvärvat erforderlig erfarenhet, kan man dock för närvarande icke uppställa alltför höga fordringar i detta avseende. Många av de förutvarande

nomader, som det gäller att överföra i jordbruksnäringen, torde äga ringa förtrogenhet med vad till ett jordbruks rätta skötsel hörer. Detta gäller särskilt, därest man vill söka omhändertaga bland annat de lappar, som slagit sig ned högt uppe i fjälltrakterna och där söka sig en knapp bärgring. Huvudvikten lärer i många fall få läggas därå att kolonisternas barn omhändertagas och utbildas till goda jordbrukare. Såsom nedan närmare kommer att beröras torde möjligheter till jordbruksutbildning, såväl teoretisk som praktisk, böra beredas den å kolonaten uppväxande ungdomen liksom även den övriga lappungdom, som icke kan vinna sin utkomst i renskötseln och därför önskar övergå till jordbruksnäringen.

Beträffande lappens personliga kvalifikationer för att bliva antagen till innehavare av ett kolonat bör emellertid fordras, att han äger förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk. Han bör vara frisk och arbetsförför. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för erhållande av egnahemslån bör även uppställas krav på att lappen är minst 21 år gammal samt känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet. Hänsyn bör även tagas till om han har hustru och barn, som kunna vara honom behjälpliga vid lägenhetens skötsel. Egnahemsnämnden, till vilken ansökan om lägenhetsupplåtelse bör ingivas, har att pröva sökandens lämplighet i olika hänseenden. Vid denna prövning, som förvisso icke blir lätt, bör vederbörande lappfogde deltaga såsom ledamot av nämnden. Såsom förut berörts bör därvid särskild uppmärksamhet ägnas frågan rörande renskötsel-förhållandena i orten och renskötseln behov av arbetskraft. Det bör icke få bliva så, att jordbruksnäringen åter ut renskötselnäringen.

En lapp, som redan äger fast egendom av den storlek, att han och hans familj kunna erhålla sin huvudsakliga utkomst av densamma, bör naturligen ej få antagas till arrendator av en jordbrukslägenhet. Ej heller bör mer än en lägenhet få upplåtas till en och samma person.

Någon anledning att göra ändring i nu gällande bestämmelser i fråga om behörigheten att erhålla bostadslägenhet torde icke finnas.

Förening av jordbruk och renskötsel.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande ställt i tvivelsmål, huruvida renskötande fjälllapp skulle kunna jämsides med sin renskötsel idka jordbruk. Utredningen har framhållit, att av Norrbottens renskötande fjällappar bedreve för det dåvarande (år 1935) ingen jordbruk och renskötsel samtidigt. Blott nio sådana lappar ägde hemman; men hade dessa jordbruket utarrenderat. I denna omständighet ansåge utredningen ligga en bekräftelse på att för fjällrenskötseln vidkommande en sammankoppling av de båda näringarna ej vore ändamålsenlig. Beträffande skogslapparna vore däremot förhållandet ett helt annat. En förening av skogsrenskötsel och jordbruk hade på många håll inom Norrbottens län givit mycket goda resultat. De jordbrukande skogslapparna hade skött sina jordbruk på ett sådant sätt,

att de stode fullt i jämnhöjd med övriga jordbruk inom trakten, och dessa lappars renvård talde mycket väl jämförelse med de icke jordbrukande renskötarnas prestationer på detta område.

I fråga om möjligheterna att samtidigt driva jordbruk och renskötsel har i den vid 1937 års allmänna lappmöte antagna resolutionen i bosättningsfrågan framhållits att, i fall en nomad hade tillgång på så mycken arbetskraft att jordbruk och renskötsel kunde med framgång förenas, något hinder icke borde resas mot en dylik förening.

I sitt yttrande över lappmötets förslag ha lappfogdarna i Norrbottens län erinrat, att i gällande lagstiftning icke uppställts något förbud mot en förening av jordbruk och renskötsel. En dylik dubbel näringsutövning kunde dock enligt lappfogdarnas mening endast undantagsvis vara möjlig och ändamålsenlig. De renskötande fjällapparna — åtminstone i Norrbotten — förfogade sällan över mera arbetskraft än som enligt ordningsföreskrifterna erfordrades för renskötseln. Annorlunda kunde det emellertid ställa sig beträffande skogslapparna.

Såsom lappfogdarna framhållit finnes ingen bestämmelse i 1928 års renbeteslag, som direkt hindrar lapparna att jämsides med renskötseln driva jordbruk. Under förarbetena till denna lag var emellertid frågan om renskötsel lämpligen kunde förenas med jordbruk föremål för olika meningar. Särskilt bland skogslapparna är det vanligt, att mindre jordbruk drivas jämsides med renskötseln. Häremot synas några egentliga erinringar icke ha framställts, utan dessa riktade sig huvudsakligen mot att fjällrenskötsel förenades med jordbruksnäring. Det är härvid att märka, att enligt 1919 års konvention med Norge lapp, även om han personligen följer och bevakar sina renar men brukar hemman eller nybygge eller biträder vid skötseln av sådan fastighet, icke är att betrakta såsom nomadiserande lapp i konventionens mening. På grund därav äger han ej heller betningsrätt för sina renar i Norge.

Enligt 1928 års kungörelse angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark må såsom förut nämnts jordbrukslägenhet upplåtas endast åt lapp, som jämlikt renbeteslagen äger rätt till renskötsel men icke är i tillfälle att utöva denna näring. Av förarbetena till författningen framgår, att man härmed i främsta rummet avsåg lappar, som till följd av renbetesmarkernas otillräcklighet i förhållande till renstammens storlek icke vidare äro i tillfälle att ägna sig åt renskötsel, samt därefter sådana lappar, som genom olyckshändelse eller andra omständigheter förlorat sina renar eller större delen därav och icke lämpligen kunna återgå till renskötseln. Frågan, huruvida innehavaren av en jordbrukslägenhet skulle kunna förena brukandet av densamma med renskötsel, togs alltså icke upp till diskussion i detta sammanhang. Jordbrukslägenheterna avsågos emellertid endast för dem, som nödgats upphöra med renskötseln. Man läser väl för övrigt knappast ha tänkt sig möjligheten av att innehavaren av en dylik lägenhet skulle ha arbetskraft tillgänglig utöver vad som erfordras för lägenhetens skötsel.

Vid bedömandet av frågan, huruvida innehavaren av ett lappkolonat jämväl må bedriva renskötsel, synes viss skillnad böra göras mellan skogsrenskötsel och fjällrenskötsel. Skogsrenskötseln, varunder i förevarande avseende synes kunna inbegripas jämväl viss del av den renskötsel, som utövas inom Jämtland län, bedrivs inom en relativt begränsad trakt. Har lappen sin lägenhet liggande å eller invid denna, har han lättare att därifrån begiva sig ut bland renarna. Å andra sidan gives honom tillfälle att under renskötseln lättare komma till hemmet. Fjällappen däremot lærer aldrig kunna erhålla ett jordbruk så beläget, att han därifrån själv kan rationellt och kontinuerligt övervaka sin hjord. I och för sig lägga fjällapparnas milslånga förflyttningar efter årstiderna hinder härför. Även den tid av året, då renarna ströva inom jämförelsevis begränsade områden, nämligen under uppehållen å höst- och vårbeteslanden samt å sommarlanden, äro renarna mycket rörliga och kunna, beroende som de äro av väderleksförhållandena, företaga snabba förflyttningar. Vid god renskötsel måste renarna vara under oavbruten uppsikt. Med hänsyn till att betesmarkerna i stor utsträckning äro belägna längs gränsen mot Norge och inne i detta land samt även till den svenska jordbrukande befolkningens intressen är omsorgsfull bevakning av nöden, så att renarna ej inkomma på områden, där de icke äga uppehålla sig eller där de kunna förorsaka skadegörelse. I övrigt må framhållas, att höst- och vårbeteslanden samt sommarlanden med få undantag icke äro av den natur med avseende å klimat och jordbeskaffenhet, att verkliga jordbrukslägenheter kunna förläggas därstädes.

Skall en lösning vinnas på lapparnas bosättningsproblem, måste de, vare sig fråga är om fjällappar eller skogsappar, erhålla lägenheter, där de kunna bli besuttna. Bosättningen måste bygga på lång sikt och söka skapa definitiva grunder för lappens försörjning. Talrika förefintliga halvmesyrer både av lapska och andra bosättningar tala sitt varnande språk. Härtill kommer att, om lappen och hans familj skola kunna hämta sin huvudsakliga bärgning av lägenheten, denna under åtminstone större delen av året fordrar hela familjens ihärdiga arbete, och detta så väl vid lägenhetens första mottagande, då lappen oerfaren står inför en ny levnadsbana, som efter det odlingsarealerna vuxit ut.

Då även fjällrenskötseln å sin sida för att fylla fordringarna på effektivitet kräver sin man, synas förhållandena själva lägga hinder i vägen för en uppdelning av arbetskraften mellan de båda helt skilda yrkena, vilka uppställa så olika kompetensfordringar på sina utövare.

Vad skogsrenskötseln beträffar må det på grund av de olika förhållandena, under vilka denna bedrivs, kunna tänkas att — liksom en lägenhetsinnehavare på ett vanligt nybygge vissa tider av året söker arbete utom hemmet — även lappen såsom kolonist ägnar någon del av sitt arbete åt skötseln av sina i närheten av lägenheten kringströvande renar. En dylik ordning, som säkerligen lätt kommer att fördröja utvecklingen av jordbruket å lägenheten, synes emellertid böra få förekomma endast under första tiden efter lägenhe-

tens övertagande. Sedan odlingarna vuxit ut mot avsedd storlek, torde bruket av lägenheten kräva, att större arbetsuppgifter ej påtagas utanför denna.

Uttalandet vid 1937 års lappmöte, att en förening av jordbruk och renskötsel borde få förekomma, därest en nomad hade tillräcklig arbetskraft härför, synes bortse från att tillgången på arbetskraft inom en jordbrukarfamilj är en faktor av tillfällig karaktär. Olika omständigheter kunna inträffa, som på ett mer eller mindre bestående sätt minska tillgången på arbetskraft. Förutom sjukdomsfall och andra dylika tvingande omständigheter kan exempelvis hända, att barnen i hemmet, på vilkas arbete man räknat, övergå till andra yrken och flytta bort.

Det har sagts att grunden till lappmötets nämnda uttalande vore att söka i en förmodan, att genom en förening av renskötsel med jordbruk bibehållandet av kolonistens lappprivilegium skulle säkras. En dylik uppfattning må vara förstäelig ur lapparnas synpunkt. Men å andra sidan är att märka, att lappprivilegiet, därest kolonisten tidigare bedrivit renskötsel, enligt renbeteslagen bibehålles till och med kolonistens barnbarn. Härutöver kan länsstyrelsen medgiva renskötseltillstånd. Säkerligen torde man emellertid kunna utgå från att en kolonists avkomlingar i andra eller tredje led hunnit så assimileras med den bofasta befolkningen, att lappprivilegiets bibehållande för deras vidkommande är av ingen eller ringa vikt. Skulle emellertid någon av kolonistens barn eller barnbarn lämpa sig mindre för jordbruk eller annat förvärvsarbete bland de bofasta än för arbete i renskogen, kan han återvända till renskötseln. Någon ändring härutinnan av nu gällande rätt torde icke böra ifrågakomma.

Utöver vad sålunda anförts om förening av renskötsel och jordbruk må framhållas att, därest en av anledningarna till att staten upplåter jordbrukslägenheter till lappar är att förhjälpa dem, som ej kunna vinna sin utkomst inom renskötseln, till annan försörjning och tillika åstadkomma en minskning av den renskötande lappstammen, ligger även häri ett skäl för att de lappar, som erhålla jordbruk, ej kvarstå i den gamla näringen. Även denna synpunkt är emellertid av större betydelse för fjällrenskötselns vidkommande än för skogsrenskötselns. Vidare gäller att, om staten genom avsevärda uppoffringar förhjälpes lappar, som — må vara utan eget förvållande — nödgats lämna renskötseln, till bärgning vid jordbruket, bör staten äga rätt att fordra, att åt jordbruket ägnas all omsorg och nödig arbetskraft, så att icke vad av staten nedlägges blir till intet gagn. Enligt föreliggande förslag skola kolonaten erhålla sådan storlek och anordnas på sådant sätt, att deras innehavare kunna av jordbruket vinna sin bärgning utan att vid sidan därav behöva driva renskötsel.

Även om man som regel bör utgå från att innehavaren av ett lappkolonat icke må driva renskötsel, kan det såsom nämnts förekomma särskilda fall, där hinder ej torde böra läggas mot att kolonisten vid sidan av lägenhetens skötsel deltar i rennärigen. Det synes böra ankomma å egnahemsnämnden att efter framställning av lägenhetsinnehavaren pröva, huruvida han må tillåtas att jämsides med bruket av lägenheten på stadigvarande

sätt driva renskötsel eller biträda däri. Ett dylikt tillstånd bör icke lämnas med mindre det av verkställd utredning framgår, att arrendatorn kan antagas äga förutsättning att på ett tillfredsställande sätt och i enlighet med bestämmelserna i upplåtelsekontraktet handha skötseln av jordbruket, oaktat han även sysslar med renskötsel. Tillståndet bör vidare endast lämnas för viss tidsperiod, förslagsvis högst fem år för varje gång. De ytterligare villkor, som kunna finnas erforderliga, torde det böra ankomma å egnahemsnämnden att bestämma. Givetvis bör lappfogden även vid handläggning av sådana ärenden, varom nu är fråga, ingå såsom ledamot i nämnden. Tillståndet bör kunna av nämnden återkallas, därest arrendatorn på grund av arbetet med renskötseln icke skulle fullgöra sina skyldigheter med avseende å lägenheten. Det torde vara självklart att tillståndet förfaller, om länsstyrelsen skulle jämlikt renbeteslagen förklara arrendatorn förlustig rätten att vidare vara renskötare.

Antalet erforderliga lägenheter.

Under år 1939 ha lappfogdarna i Norrbottens län på länsstyrelsens föranstaltande verkställt en utredning rörande bosättnings- och försörjningsförhållandena hos länets lapska befolkning samt beträffande de ingripanden, som från det allmännas sida kunna vara behövlige för eventuella missförhållandens undanröjande. Lappfogdarna ha därvid i särskilda förteckningar upptagit i huvudsak alla renskötselberättigade lappfamiljer — med undantag av dem, som tillhöra länets tre nordligaste fjällappbyar, där förhållandena icke ansetts vara sådana att åtgärder för närvarande vore av nöden — samt för varje familj angivit, huruvida några särskilda åtgärder vore påkallade eller icke. De ifrågasatta åtgärderna avse — förutom underhåll eller omhändertagande genom fattigvården — dels utlämnande av lån till anskaffande av livrenar och dels upplåtande av lägenheter eller beredande av förbättrade bostadsförhållanden. Det som särskilt är av intresse i detta sammanhang är givetvis, i vilken utsträckning lappfogdarna föreslagit, att jordbruks- och bostadslägenheter skola upplåtas till de lappfamiljer, som av ena eller andra anledningen icke äro i tillfälle att utöva renskötsel eller som icke ansetts böra vara kvar i denna näring.

Av utredningen inhämtas, att lappfogden i norra fjälldistriktet föreslagit, att följande antal familjer i nedannämnda lappbyar skola erhålla jordbrukslägenheter, nämligen i Sörkaitums lappby 7 av byns 33 familjer, Mellanbyn 7 av 29 familjer, Norrkaitum 7 av 30 familjer, Kaalasuoma 14 av 46 familjer, Rautasuoma 1 av 18 familjer och Talma 9 av 47 familjer. Därjämte borde 7 familjer i Talma lappby erhålla bostadslägenheter.

Lappfogden i södra fjälldistriktet har för sin del ansett att 19 lappar inom Jokkmokks socken och 12 inom Arjeplogs socken borde tilldelas jordbrukslägenheter.

Slutligen har lappfogden i skogsdistriktet ifrågasatt, att 32 skogslappar borde erhålla jordbrukslägenheter och 2 bostadslägenheter.

Enligt lappfogdarnas uppfattning skulle alltså inom Norrbottens län redan för närvarande finnas behov av över 100 jordbrukslägenheter och 9 bostadslägenheter.

Från Västerbottens län har behovet av lägenheter för de närmaste åren angivits till ett antal av omkring 10.

I fråga om Jämtlands län har Jämtlandsutredningen uppgivit, att mera än 10 nya jordbrukskolonater icke för närvarande beräknades komma att erfordras.

Det är givetvis ytterst vanskligt att ens tillnärmelsevis bedöma, i vilken utsträckning lägenheter komma att efterfrågas av lapparna. Av den utav lappfogdarna i Norrbottens län verkställda utredningen framgår emellertid, att ett betydande antal lappfamiljer äro i behov av lägenheter. Huruvida alla de personer, som lappfogdarna föreslagit till erhållande av jordbrukslägenheter, verkligen uppfylla kraven härför, har icke kunnat undersökas. Utredningsmannen anser för sin del, att man bör räkna med att under de fem första åren 25 jordbrukslägenheter behöva iordningställas inom Norrbottens län, 5 inom Västerbottens län och 5 inom Jämtlands län. Dessutom torde något 10-tal bostadslägenheter böra upplåtas.

Jordbrukslägenheternas omfattning.

I 1928 års kungörelse stadgas, att en jordbrukslägenhet bör ha den storlek, som med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall prövas lämplig.

Av förarbetena till kungörelsen framgår, att den sakkunnige för överarbetande av 1919 års lappkommittés betänkande föreslog, att dylik lägenhet borde givas sådan omfattning, att innehavaren jämte hans familj kunde ha sin bärgning av lägenheten men att till densamma icke borde läggas odlingsmark till större vidd än att lägenheten i uppodlat skick kunde brukas utan nämnvärt anlåtande av lejd arbetskraft. Å lägenheten borde kunna hållas några kor samt möjligen även häst, varjämte tillgång borde finnas till jakt och fiske.

I yttrande över den sakkunniges förslag uttalade länsstyrelsen i Västerbottens län, att storleken av de jordbrukslägenheter, som skulle upplåtas till lappar, borde göras beroende av de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anförde bland annat, att det föreslagna villkoret beträffande omfattningen av lägenheterna hämtats från kungörelsen den 18 juni 1909 (nr 69) angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. Det vore dock att märka, att tillämpningen av denna kungörelse, såvitt anginge Jämtlands län, så gott som uteslutande berört trakter långt nere i skogslandet. Det oaktat vore det tvivelaktigt, om beskrivningen i förevarande punkt att »innehavaren jämte familj därav kan hava sin bärgning» verkligen överensstämde med flertalet av de dittills upplåtna lägenheterna. Av de å renbetesfjällen befint-

liga arrendelägenheterna vore det endast några få, som fyllde angivna fordringar. Detta tydde på att anspråken icke i praktiken kunde ställas så högt. Å andra sidan förefölle det som en onödig farhåga, hämtad från andra kolonisationsplaner, att lägenheterna skulle bliva alltför stora. Vore de lokala förhållandena på platsen sådana, att en lägenhet kunde erhålla en så stor areal odlingsbar jord, att den vid fullständig uppodling kunde skiftas, skulle detta vara ganska lyckligt, om den tillämnade nyttjanderättshavaren hade uppväxande söner, vilka i framtiden kunde dela skiftet med honom. I allmänhet vore dock arrendelägenheterna så små, att innehavaren för att reda sig måste anlita såväl jakt och fiske som andra biförtjänster, liksom förhållandet vore med de självägande bönderna i fjälltrakterna. De vid den tiden senast utlagda arrendelotterna varierade mellan 6 och 13½ hektar. Överhuvud taget visade erfarenheterna från dittillsvarande upplåtelse, att även inom de egentliga jordbruksarrendena på renbetesfjällen måste medgivas utrymme för ganska stora olikheter efter de lokala förhållandena.

Vid avlåtandet till 1928 års riksdag av propositionen angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m. (nr 206) anförde vederbörande departementschef, att han i likhet med länsstyrelsen i Västerbottens län funnit det olämpligt att i de allmänna grunderna närmare bestämma storleken av de lägenheter, som skulle upplåtas. Departementschefen ansåge det vara lämpligare, att föreskrift allenast lämnades därom att lägenheternas storlek skulle bliva beroende av förhållandena i varje särskilt fall.

Beträffande omfattningen av de föreslagna lappkolonaten har i Norrbottensutredningen uttalats, att storleken borde vara sådan att varje innehavare kunde, sedan hans lägenhet uppodlats och bringats i hävd, i väsentlig mån livnära sig av lägenhetens avkastning. Detta skulle kunna ske om 5—6 kor, ungdjur och smådjur samt en häst hölles å lägenheten och utrymme dessutom funnes för odling av potatis, rotfrukter och vårsäd. Med den relativt extensiva drift, som sannolikt komme att tillämpas på dessa lägenheter, måste arealen odlingsbar jord för foder-, sädes- och rotfruktodling samt kulturbete beräknas till minst 1:25 hektar per mjölkande ko och dragare eller alltså till sammanlagt 7—8 hektar.

Av de myndigheter, som avgivit yttranden över Norrbottensutredningens förslag, har endast statens egnahemsstyrelse haft något att erinra mot vad sålunda föreslagits. Egnahemsstyrelsen har ifrågasatt, huruvida icke lägenheterna borde utläggas med mindre areal än vad Norrbottensutredningen tänkt sig. Enligt styrelsens mening borde endast 3—4 kor jämte smådjur hållas å varje lägenhet.

1936 års egnahemsutredning har i sitt den 20 oktober 1938 avgivna betänkande med förslag angående den statliga egnahemsverksamheten (Stat. off. utr. 1938: 34) framlagt en vidlyftig utredning rörande den lämpligaste storleken av ett familj jordbruk, varmed förstods ett sådant jordbruk, därå innehavaren och hans familj kunde erhålla full sysselsättning och försörjning utan att behöva vara beroende av arbetstillfällen utom det egna jordbruket. Utredningens beräkningar torde sammanfattningsvis kunna sägas ha lett till

det resultatet, att jordbruksarealen å ett familj jordbruk borde uppgå till omkring 15 hektar. Härtill borde då komma viss skogsmark, som i norra delarna av landet ansåges böra uppgå till 3 å 4 gånger denna areal. Utredningen har understrukit, att med avseende å den lämpliga omfattningen av olika ägoslag vid familj jordbruket betydande växlingar kunde förekomma genom inbördes olika variationer av en mängd samverkande faktorer.

I propositionen till 1939 års riksdag med förslag till ändrade grunder för egnahemsverksamheten m. m. (nr 236) yttrade föredragande departementschefen bland annat, att han i stort sett icke funnit anledning till erinran mot egnahemsutredningens beräkningar rörande familj jordbrukens storlek. Givet vore, anförde departementschefen vidare, att jordbruksfastigheternas storlek icke borde bestämmas alltför schablonmässigt. Plats finnes även för jordbruk av mindre storleksordningar, i den mån möjligheter erbjöde sig till inkomster utanför jordbruket. I fråga om jordbruk, som avsåges skola ha full bärkraft, torde icke sällan befinnas lämpligt, att jordbruken tilltoges ytterligare något större än som framginge av de utav egnahemsutredningen gjorda beräkningarna. Mot vad departementschefen sålunda yttrat synes riksdagen för sin del icke ha haft något att erinra.

I den kungörelse angående den statliga egnahemsverksamheten, som i anledning av riksdagens beslut därefter utfärdats den 7 juni 1940 (nr 589), stadgas bland annat, att den statliga egnahemsverksamheten har till ändamål att främja möjligheterna för mindre bemedlade och obemedlade att förvärva familj jordbruk, stöd jordbruk eller bostadsegnahem. Med familj jordbruk förstås jämlikt kungörelsen jordbruk, som icke är större än att det kan brukas av innehavaren och hans familj utan nämnvärt anlitage av lejd arbetskraft och ej heller mindre än att familjen kan erhålla sin fulla bärkning därav. Såsom stöd jordbruk karakteriseras sådant jordbruk, som är avsett att bereda innehavaren och hans familj sysselsättning och tillskott till försörjningen vid sidan av annat förvärvsarbete.

Enligt nämnda författning skall vid den statliga jordförmedlingen och jordanskaffningen med avseende å familj jordbruken eftersträvas, att fastigheten erhåller lämplig storlek och ägosammansättning samt bildar ett bärkraftigt jordbruk. Vid bildandet av stöd jordbruk skall beaktas, att i orten finnes stadigvarande arbetstillgång eller möjlighet till försörjning genom hemslöjd, hemindustri, fiske, pälsdjursuppfödning el. dyl., så att innehavaren och hans familj kunna erhålla sin huvudsakliga utkomst utom jordbruket, ävensom att fastigheten är av lämplig storlek och ägosammansättning för att tjäna det avsedda syftet.

Såsom ett önskemål vid all nykolonisation står givetvis, att innehavaren av en upplåten jordbrukslägenhet och hans familj skola kunna erhålla sin fulla bärkning av lägenheten. Dessvärre är detta ett önskemål, som enligt vad erfarenheten visat är svårt att uppnå. Endast de dugligaste kolonisterna torde komma så långt. Inom de trakter, där kolonisationsverksamhet för lapparna skall bedrivas, torde svårigheterna vara än större att framskapa

verkliga familj jordbruk. Ett dylikt jordbruk skulle för övrigt en lappkolonist i allmänhet icke äga förutsättningar att sköta förr än efter lång erfarenhet. Den omständigheten, att en långsam utveckling i många fall är att emotse, bör dock ej hindra att lägenheten utlägges så stor, att ett jordbruk medgivande besuttenhet kan uppstå. Den risken får tagas, att besuttenhet förhända ej kommer att uppnås inom en närmare framtid. Målet med verksamheten bör sålunda vara att framskapa jordbruk av den omfattning, att de kunna utgöra det huvudsakliga underlaget för innehavarnas utkomst. Man måste emellertid räkna med att lappkolonisten, särskilt under de första åren, får söka förskaffa sig inkomster genom skogsarbete, fiske eller annan binäring. I annat fall skulle han gå sysslös vissa tider av året. Om vad sålunda sagts bör vara regel, kan dock icke bortses från de synnerligen växlande förhållanden som förekomma. Omständigheterna kunna vara sådana, att stadigvarande sysselsättning är att tillgå utom jordbruket eller att möjlighet finnes till vinnande av huvudsaklig försörjning genom hemslöjd, pälsdjursuppfödning el. dyl. Å andra sidan kan tillgången på jord vara alltför begränsad för att medgiva bildandet av ett jordbruk av sådan omfattning, varom nyss nämnts. I dylika fall — vilka böra betecknas såsom undantagsfall — må överbägas i vad mån förutsättningar föreligga för utläggande av ett stödjordbruk.

För att en jordbrukslägenhet inom de trakter, varom här är fråga, skall kunna sägas i huvudsak utgöra underlag för innehavarens utkomst, torde det fordras, att å lägenheten, sedan den blivit uppodlad, kunna hållas omkring 6 kor och smådjur samt möjligen häst. Skall detta kunna uppnås, måste lägenheterna äga en odlingsbar markareal av 8 à 10 hektar. Större fordringar torde icke skäligen kunna uppställas. Vid utläggande av stödjordbruk torde böra tillses, att de icke göras allt för små; minst 3 kor böra kunna födas å lägenheten, när den blivit iordningställd. Arealen bör därför i allmänhet icke sättas lägre än till 5 hektar. Vid kolonatens bildande torde om möjligt tillses, att till varje kolonat i framtiden kan läggas ytterligare någon odlingsmark. Några bestämmelser rörande maximi- och minimiarealer å lägenheterna torde icke behöva upptagas i den blivande författningen i ämnet. Det lär kunna förväntas, att egnahemsstyrelsen, som enligt förslaget skall handha exploateringen av den för lägenheterna avsatta marken, bestämmer arealen på sådant sätt, som i varje särskilt fall befinnes vara mest ändamålsenligt.

Lägenheternas iordningställande.

Då *jordbrukslägenheterna* förläggas å obruten mark, synes det såsom förut framhållits vara nödvändigt, att *någon del av marken iordningställes* genom egnahemsorganens försorg så att kolonisten, vilken oftast torde vara helt obemedlad, redan från tillträdet kan erhålla något stöd av lägenheten för sin utkomst.

Norrbottnensutredningen har även förordat, att av lägenhetens odlingsmark skulle vid upplåtelsen vara uppodlad 1 hektar, därav 0·3 hektar fastmarksjord. Därigenom skulle innehavaren redan under första året kunna erhålla foder åt en ko samt odla potatis och köksväxter till husbehov under första året.

Det sålunda föreslagna stödet från lägenheten vid tillträdet synes väl knappt tillmätt. Erfarenheterna från annan kolonisationsverksamhet, bland annat från kolonisationen i Kurravaara, ha tydligt givit vid handen, att det tar lång tid i anspråk för en obemedlad och föga erfaren kolonist att bringa nödig areal jord i hävd, även om jorden vid tillträdet blivit utdikad och de viktigaste odlingsarbetena utförda. Kolonisten torde ofta behöva flera år för att få jorden i sådant skick, att den kan giva verkligt stöd för familjens underhåll. Därjämte bör beaktas, att möjligheterna för nybyggare att erhålla inkomster genom körslor eller annat arbete utanför den egna fastigheten under senare år blivit allt mer begränsade, då speciella yrkeskårer av arbetare tillkommit för olika arbetsuppgifter. Det torde därför även för de icke-lapska kolonisterna ha blivit vanskligare än förr att nyskapa jordbruk i ödebygderna.

Vid den kolonisationsverksamhet, som Norrbottens läns egnahemsnämnd bedriver på Salt- och Fetmyrans kolonisationsområde i Arvidsjaurs socken, har nämnden på försök låtit fullständigt iordningställa en del av den till lägenheterna lagda marken. Nämnden har sålunda låtit dika, odla, gödsla och beså omkring 2 hektar myrjord på de kolonat, som nämnden haft för avsikt att upplåta under den närmaste tiden. Tillträdaren kan då omedelbart avbärga foder för 2 kor, vilket bör giva ett gott stöd för hans utkomst. Denna försöksverksamhet har framkallats av erfarenheten rörande kolonisternas svårigheter vid tillträdet, och detta gäller dock kolonister bland de bofasta, vilka få anses äga vida bättre förutsättningar att ta sig fram än det lapska kolonistklientelet.

Å de för lapparna avsedda lägenheterna torde det vara ofrånkomligt, att så stor areal uppodlas och bringas färdig till skörd eller röjes, att kolonisten redan från början kan hålla åtminstone 2 kor. Därjämte bör han ha tillgång till åkerareal för odling av potatis till husbehovet. Då det är fråga om fastmarkskolonat, vilket såsom nedan närmare beröres särskilt torde bliva fallet inom Jämtlands och Västerbottens län, torde för nämnda ändamål i regel erfordras en odlad areal av 2 hektar fastmarksjord och 1 hektar röjd ängsmark. Beträffande myrjordskolonaten, vilka synas få utläggas framför allt inom Norrbottens län, torde tarvas en odlad areal av 3 hektar, därav 2·5 hektar myrjord och 0·5 hektar fastmarksjord.

I fråga om *jordbrukslägenheternas bebyggande* har Norrbottensutredningen föreslagit, att lägenheterna skola — i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skett beträffande de vid Kurravaara anlagda lappkolonaten — på det allmännas bekostnad förses med följande byggnader, nämligen bostadshus, ladugård, foderlada samt vishusbod eller häbbare. Lappmötet i

Arvidsjaur har uttalat sin anslutning till Norrbottensutredningens förslag i detta hänseende.

I vissa av de över förslaget infordrade yttrandena samt i Västerbottens- och Jämtlandsutredningarna har uttalats den uppfattningen, att kolonisterna borde — åtminstone i viss utsträckning — själva bebygga sina kolonater. Som motiv härför har framhållits bland annat, att man icke borde underskatta lappnybyggarnas arbetsförmåga samt att de bättre värdesatte och underhölle de byggnader, vid vilkas uppförande de själva deltagit.

Betydelsefullt ur såväl praktisk som psykologisk synpunkt är väl, att den blivande lappkolonisten i största möjliga omfattning deltagit i skapandet av det egna hemmet — både i fråga om dess uppodling och bebyggande. Kolonisationsorganen böra därför i görligaste mån utnyttja kolonisternas förmåga härvidlag. Det skulle emellertid säkerligen vara att övervärdera kolonisternas kompetens att utgå från att de i allmänhet skulle kunna förse sina jordbrukslägenheter med nödiga åbyggnader. Uppförandet av dylika byggnader utgör i våra dagar ett komplicerat arbete och kräver medverkan av specialarbetare i flera olika fack. Den i byggnadsfrågor oerfarne lappen har inga möjligheter att träffa avtal med dessa och kontrollera deras arbete. Personligen lär han oftast kunna biträda endast med enklare göromål. Lägenheterna böra därför genom kolonisationsorganens försorg förse med de nödvändiga åbyggnaderna. Som förut nämnts har det även i annan egnahemsverksamhet under senare år blivit allt vanligare, att kolonisationsledningen sörjer för uppförandet av erforderliga byggnader å de till upplåtelse avsedda lägenheterna.

Beträffande byggnadernas storlek och beskaffenhet må framhållas, att byggnaderna — liksom vid den övriga med understöd av statsmedel bedrivna egnahemsverksamheten — måste göras så enkla men på samma gång så ändamålsenliga som möjligt. Att söka upprätta för hela det vidsträckta området enhetliga typritningar för de olika byggnaderna torde varken vara lämpligt eller nödvändigt. Egnahemsorganen böra få fria händer i detta avseende. Härigenom kan även traditionen i fråga om byggnadssättet i anslutning till de lokala förhållandena göra sig gällande. Kostnaderna för kolonaternas iordningställande måste dock beräknas med utgångspunkt från viss storleksordning för de olika byggnaderna.

På kolonaten i Kurravaara ha boningshusen givits en längd av 8·5 meter och en bredd av 5·6 meter; och inrymma de förstuga, stort kök, kammare samt hushållskällare, den sistnämnda under köket. Boningshusen å de två senast anlagda kolonaten ha försetts med avloppsledning. Ladugårdarna ha uppförts med plats för 3 kor och erforderliga ungdjur.

På lappnybyggena i Jämtlands län synas byggnaderna ha erhållit något större dimensioner. Enligt Jämtlandsutredningen upptogs den vanligen använda typen för bostadsbyggnader å Jänsmässholmen ett stort kök och ett rum på nedre botten; och hade på vinden anlagts golv för två rum, vilka dock i övrigt icke inretts. Köket kunde med obetydlig merkostnad delas, varigenom

ytterligare ett rum erhöles på nedre botten. Ladugården hade plats för 4 kor samt ett par ungnöt.

Utredningsmannen anser, att den av Norrbottensutredningen föreslagna och å kolonaten i Kurravaara tillämpade storleken på bostadshuset i stort sett må vara tillfredsställande. Byggnaden bör dock givas större höjd till hammarbandet, så att det vid behov blir möjligt att inreda ett par rum på vinden. Ekonomibygnaden bör beräknas så stor, att plats kan beredas för 6 kor samt nödiga ung- och smådjur. Detta bör dock vara maximistorlek. Egnahemsorganen böra givetvis avpassa storleken efter förhållandena i varje särskilt fall. Till grund för de följande kostnadskalkylerna kommer emellertid utredningsmannen att lägga byggnader av nu nämnda storlek och beskaffenhet.

Bostadslägenheterna torde i överensstämmelse med vad som för närvarande gäller böra bebyggas och iordningställas av innehavarna. Bidraget av allmänna medel till byggnadskostnaderna synes emellertid såsom tidigare framhållits böra höjas. Till frågan om bidragets storlek återkommer utredningsmannen i följande avdelning. Något bidrag av allmänna medel till kostnaderna för de smärre odlingar, som genom innehavarnas försorg kunna komma till utförande å lägenheterna, torde knappast böra utgå. Vid nyttjanderättens upphörande torde dock vederbörande nyttjanderättshavare eller hans arvingar kunna erhålla någon gottgörelse för det å lägenheten nedlagda odlingsarbetet.

Kostnadsberäkningar.

Uppgörandet av på längre sikt syftande kostnadskalkyler torde under nu rådande osäkra förhållanden knappast vara möjligt. Nedan intagna beräkningar avse därför icke annat än att giva en föreställning om de belopp egnahemsorganen böra få till sitt förfogande för lappkolonisationens bedrivande under de närmaste åren.

Vid uppgörandet av beräkningarna har kostnaden för jordanskaffningen utelämnats, då statens egen mark i stor utsträckning kostnadsfritt torde kunna tagas i anspråk för ändamålet och behovet av inköp av annan mark är i hög grad ovisst. Svårigheter möta emellertid även att uppskatta vissa kostnader för *jordens iordningställande*. Sålunda torde det vara ogörligt att beräkna kostnaden för erforderliga avloppsdiken. Eventuellt må finnas andra intressenter, som böra deltaga i gäldandet av kostnaderna. En utdikning kan nämligen ha betydelse exempelvis för den omgivande skogsmarken. Medel måste emellertid ställas till egnahemsorganens förfogande för gäldande av de kostnader, som belöpa å den under deras förvaltning ställda marken. Utredningsmannen ifrågasätter, att ett belopp av 25 000 kronor beräknas för detta ändamål.

Men även beräkningen av direkta odlingskostnader erbjuder stora vanskligheter, särskilt som dessa kostnader variera i hög grad allt efter den jord-

art, som blir föremål för uppodling. På öppna myrmarker torde odlingskostnaden icke behöva belöpa sig till mer än 500—600 kronor per hektar, när utgiften för avloppsdiken icke medräknas, medan kostnaden på de moränmarker, som i stor utsträckning finnas inom lappmarkerna, uppgår till 1 200—2 000 kronor per hektar och möjligen ändå mera beroende framför allt på jordens mer eller mindre stenbundna beskaffenhet.

Domänstyrelsens odlingskommission har vid den verkställda inventeringen av odlingsmark å kronoparkerna nedanför odlingsgränsen i de två nordligaste länen kasserat sådan jord, där odlingskostnaden beräknats uppgå till mer än 1 500 kronor per hektar. I trakterna ovan odlingsgränsen lär det dock bliva nödvändigt att godtaga även marker, beträffande vilka odlingskostnaden är betydligt högre.

Någon detaljerad inventering av odlingsmarker ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen har såsom förut nämnts icke företagits. Det är emellertid ett känt förhållande, att förekomsten av odlingsvärda myrmarker i fjälltrakterna är mycket begränsad. De kolonat, som förläggas till dessa trakter, vilket framför allt synes kunna ske inom Jämtlands och Västerbottens län, måste väsentligen baseras på fastmarksodling och därtill erhålla stöd i röjningsängar inom de gräs- och örtrika liderna. I den mån ängarna kunna upptagas i närheten av gårdarna, komma de att övergödas, såsom för närvarande sker med fjällböndernas intill gårdarna belägna hårdvallsängar. Ofta utgöres den odlade jorden på lägenheterna i fjälltrakterna endast av ett potatisland, medan fodret till kreaturen hämtas från röjda och gödslade hårdvallsängar vid gårdarna med tillskott från myrängar och s. k. bladslått i liderna. I Västerbottens lappmarker torde förekomma, att vissa fjällägenhetsinnehavare till en del stödja sin foderanskaffning på de till statsverket indragna ströängarna. Såsom tidigare berörts synes det emellertid stridande mot ändamålet med dessa ängars indragning, vilken för staten föranlett betydande penningutlägg, att grunda ny bosättning på ängarnas foderavkastning. Man skulle då motverka vad man önskat vinna. Upplåtelse av nyttjanderätt till dylika ängar bör ske allenast såsom en hjälpåtgärd vid inträffad missväxt eller såsom tillfälligt stöd vid en lägenhets första tillkomst.

Inom Norrbottens lappmarker, där kolonisationen huvudsakligen torde få förläggas till skogslandet nedom odlingsgränsen, måste jordbruket — såsom fallet är med de bofastas jordbruk i dessa trakter — grundas på myrodling. Det stora uppsving, som jordbruket undergått framför allt inom Arvidsjaur och Gällivare socknar under de två senaste decennierna, torde i främsta rummet ha möjliggjorts genom myrodling. Den betydande utökningen av den odlade arealen, som ägt rum inom nämnda socknar, har delvis skett med stöd av de anslag, staten ställt till förfogande i samband med ströängsindragningen.

Ovan har föreslagits att av de huvudsakligen å myrjordsområden förlagda kolonaten skulle vid upplåtelsen 2½ hektar myrjord och 0½ hektar fastmarksjord vara odlade, gödslade och till största delen besådda med gräsfrö. Av fastmarkskolonaten skulle genom egnahemsorganens försorg 2 hektar

fastmarksjord vara iordningställda på sätt nu nämnts, varjämte 1 hektar skulle vara röjd till ängsmark.

Man synes i stort sett kunna utgå från att odlingskostnaden, inbegripet kostnaden för den första bearbetningen av jorden, per hektar uppgår för myrjord till 600 kronor och för fastmarksjord till 1 200 kronor. Härtill kommer konstgödselmedel och gräsfrö, för vilka kostnaderna per hektar kunna beräknas till respektive 95 och 45 kronor eller tillsammans 140 kronor. Kostnaden för röjning av 1 hektar ängsmark uppskattas till 350 kronor.

Egnahemsorganens utgifter för jordens iordningställande skulle sålunda kunna beräknas uppgå tillhopa till omkring 2 520 kronor för myrjordskolonat och 3 030 kronor för fastmarkskolonat.

Den övriga till lägenheterna hörande odlingsbara marken bör iordningställas för sitt ändamål genom vederbörande arrendators försorg. Bestämmelser härom torde intagas i upplåtelsekontraktet. För utförandet av dessa arbeten bör kolonisten få åtnjuta bidrag från det allmännas sida. Det kan ifrågasättas, huruvida icke denna bidragsverksamhet bör följa de regler, som gälla beträffande statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk och som återfinnas i kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 466). Enligt denna författning utgår nyodlingsbidrag med högst 60 procent av den beräknade kostnaden för företaget, dock icke med högre belopp än 400 kronor för hektar. Då det gäller lappjordbruk, torde ett dylikt bidrag, även om det utgår med maximibelopp, vara väl lågt, särskilt om företaget avser nyodling å moränmark. Utredningsmannen vill därför förorda, att beträffande nyodlingsarbetena å ifrågavarande lägenheter bidraget må kunna uppgå till högst 75 procent av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 900 kronor där fråga är om odling av fastmarksjord och 450 kronor då företaget avser myrjord, allt räknat för hektar av den för nyodling avsedda arealen.

Enligt nämnda kungörelse av den 30 juni 1939 handhaves bidragsverksamheten av vederbörande hushållningssällskap. Det förefaller vara ändamålsenligare, att egnahemsnämnderna i de ifrågavarande länen, som enligt vad tidigare förordats skola ombesörja lapplägenheternas förvaltning och övervakningen av upplåtelsevillkorens fullgörande, få i uppdrag att till arrendatorerna utgiva de bidrag, som skola utgå för odlingsarbetena å lägenheterna. Storleken av bidragen och de särskilda villkoren för deras åtnjutande torde bestämmas av egnahemsnämnderna med hänsyn till föreliggande omständigheter. Redan i upplåtelsekontrakten torde planerna för odlingsarbetena och de därför undan för undan utgående bidragen böra vara noggrant angivna.

I sitt förslag har Norrbottensutredningen med ledning av det allmännas utgifter för *bebyggandet* av kolonaten i Kurravaara beräknat kostnaden för uppförande av erforderliga byggnader å jordbrukslägenheterna till 5 000 kronor för varje lägenhet.

Västerbottensutredningen har, med erinran att för närvarande vid fjälllägenhetsupplåtelser byggnadsbidrag, som avser allenast uppförande av bo-

ningshus, utgår med 500 kronor, ansett, att maximigränsen för byggnadsbidraget skulle höjas till 5 000 kronor. Därvid har framhållits nödvändigheten av att bidragstilldelningen kunde varieras inom en ej allt för snäv marginal och att maximigränsen för bidragen icke måtte sättas för lågt främst i syfte att bereda jämväl förutvarande nomader möjlighet till en draglig existens.

Jämtlandsutredningen har för sin del beräknat kostnaden för uppförande av boningshus av förut angiven beskaffenhet till omkring 4 000 kronor och av ladugård med plats för 4 kor och ett par ungnöt jämte foderlada till omkring 2 000 kronor, allt utom virke. Kostnaden ansåges emellertid kunna nedbringas något, om kolonisten själv hjälpte till med hantlangning, vilket skulle bli honom till nytta även ur den synpunkten, att han därigenom erhöle någon erfarenhet av byggnadsarbete.

Sedan 1939 års riksdag medgivit, att till ytterligare sex kolonat å hemmanen Kurravaara finge utgå tillskott av statsmedel med högst 6 500 kronor för varje kolonat, ha två av dessa blivit bebyggda. Kostnaden har emellertid uppgått till något högre belopp än vad som tidigare beräknats. Arbetet har utförts på entreprenad, varvid entreprenören erhållit på byggnadsplatsen försågat virke. Totala byggnadskostnaden har uppgått till omkring 15 900 kronor eller i avrundat tal till 8 000 kronor per lägenhet. Då Kurra-vaara är beläget i närheten av dyrorten Kiruna, torde byggnadskostnaderna ha blivit högre än de behöva bli vid anläggande av kolonat i andra delar av lappmarkerna. Uppenbart är dock att även i vissa delar av Västerbottens fjälltrakter kostnaderna komma att bli jämförelsevis höga med hänsyn till de långa och dyrbara materialtransporterna.

Under förutsättning att fritt virke på rot kan erhållas och att de blivande kolonisterna kunna hjälpa till med hantlangningsarbete, beräknar utredningsmannen, att byggnadskostnaderna för varje lägenhet i regel icke skola behöva överstiga 7 500 kronor.

Härtill komma emellertid kostnaderna för anläggande av utfartsväg och upptagande av brunn, vilka torde kunna beräknas till högst 500 respektive 300 kronor eller tillsammans 800 kronor. Utredningsmannen förutsätter, att även dessa arbeten skola utföras genom egnahemsorganens försorg men med kolonistens biträde.

Enligt utredningsmannens beräkningar skulle alltså kostnaderna för iordningställandet av ett kolonat uppgå till följande belopp:

För kolonat huvudsakligen å myrjord:

jordens uppodling och iordningställande	kronor	2 520
uppförande av byggnader	»	7 500
anordnande av utfartsväg och brunn	»	800
	Summa kronor	10 820

För kolonat huvudsakligen å fastmarksjord:

jordens uppodling och iordningställande	kronor	3 030
uppförande av byggnader	»	7 500
anordnande av utfartsväg och brunn	»	800
	Summa kronor	11 330.

I genomsnitt skulle alltså det allmännas kostnader för iordningställande av ett jordbrukskolonat i den omfattning utredningsmannen förordad kunna uppskattas till 11 000 kronor.

Beträffande *bostadslägenheterna* torde det allmänna icke behöva vidkännas andra kostnader än för bidrag till byggnaderna. Bidraget, som för närvarande utgår med högst 700 kronor, torde böra höjas. Det synes vara skäligt, att maximibeloppet fastställles till 2 000 kronor. Det i varje särskilt fall utgående beloppet bör egnahemsnämnden bestämma med hänsyn till de föreliggande omständigheterna. Bidraget bör utbetalas i terminer allt efter arbetets fortgång. Därigenom kan i möjligaste mån vinnas garantier för att egnahemsnämndens föreskrifter i fråga om byggnadernas uppförande verkligen iakttagas.

Inventarielån.

Såsom förut framhållits är det att förutse, att många av de lappar, vilka böra förhjälpas till erhållande av jordbrukslägenheter, äro helt obemedlade. Det torde bliva nödvändigt, att staten i förekommande fall lämnar den, som erhållit upplåtelse av dylik lägenhet, hjälp för anskaffande av de för lägenhetens nyttjande nödvändiga levande och döda inventarierna samt till driftkostnaderna under den första tiden. Man kan ifrågasätta, om icke denna hjälp helt eller i varje fall delvis bör lämnas såsom ett kontant bidrag utan återbetalningsskyldighet. Ett dylikt bidrag kan emellertid innebära en icke önskvärd lockelse för en lapp att söka erhålla en lägenhet eller i övrigt leda till missbruk eller ock kan en sådan gåva verka nedsättande på arrendatorns känsla för självansvar.

Det allmännas bistånd för anskaffande av inventarier, utsäde, konstgödselmedel och foder samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheten synes lämpligast böra lämnas i form av lån på fördelaktiga villkor, vilka lån, förslagsvis benämnda inventarielån, torde böra beviljas samtidigt med upplåtelsen av lägenheten. Den föreslagna låneverksamheten torde böra handhas av vederbörande egnahemsnämnd. Därvid bör iakttagas att större belopp icke beviljas än som oundgängligen kräves i varje särskilt fall. Å andra sidan måste tillses att beloppet är tillräckligt för anskaffande av de inventarier, som erfordras för ett effektivt utnyttjande av lägenheten och för täckande av nödiga utgifter för igångsättande av driften å densamma. Då kolonaten böra utläggas i grupper, torde möjligheterna till inköp av gemensamma redskap böra beaktas. Lånebeloppet bör av egnahemsnämnden utbetalas i mån av behov. Såsom en övre gräns för lånet torde böra fastställas 1 500 kronor. Lånet bör vara räntefritt. Under de fem första åren bör lånet även vara amorteringsfritt. Egnahemsstyrelsen torde böra tillerkännas befogenhet att medgiva utsträckning av den amorteringsfria tiden under ett eller flera år. Det årliga amorteringsbeloppet torde kunna bestämmas lika för hela amorteringstiden, vilken lämpligen torde utgöra 15 år.

Det förefaller emellertid vara skäligt, att möjlighet beredes en skötsam arrendator att erhålla viss del av lånet efterskänkt. I sådant hänseende föreslås att, därest arrendatorn ordentligt återbetalt två tredjedelar av lånet i överensstämmelse med den fastställda återbetalningsplanen samt dessutom vid besiktning å lägenheten, varom egnahemsnämnden förordnar, befunnits ha på ett tillfredsställande sätt fullgjort sina för de gångna arrendeåren stadgade skyldigheter, återstående tredjedel av lånet må efter framställning av egnahemsnämnden kunna efterskänkas av egnahemsstyrelsen. I fråga om säkerhet för lånet, dess uppsägning m. m. torde i övrigt böra gälla i huvudsak samma bestämmelser, som i kungörelsen den 7 juni 1940 angående den statliga egnahemsverksamheten stadgats beträffande arrendelån.

Övriga villkor för upplåtelse av jordbrukslägenheter.

Härefter må upptagas frågan om de övriga villkor, som böra förbindas med upplåtelsen av ifrågavarande jordbrukslägenheter.

Såsom tidigare anförts skall enligt 1928 års kungörelse dylik lägenhet utarrenderas för en tid av 50 år. En så lång arrendetid ansågs vara ägnad att stärka arrendatorns intresse att väl hävda lägenheten. Ovan har ifrågasatts att arrendatorn skulle erhålla rätt att inlösa sin lägenhet, sedan han fullgjort sina skyldigheter med avseende å lägenheten samt visat sig vara duglig och skötsam. Om en dylik lösningsrätt medgives, torde arrendetiden böra väsentligt förkortas. Det synes som om en arrendetid av 20 år må vara lämplig. Denna tidsperiod torde vara tillräckligt lång för att lappen och hans familj skola kunna i tillräcklig mån leva sig in i den bofastes vanor och livssyn. Under denna tid torde även egnahemsnämnden ha möjligheter att bedöma, huruvida lappen äger förutsättningar att kunna reda sig å lägenheten och om han är i stånd att genomföra köpet. Givetvis bör en optionstid av 20 år tillförsäkras arrendatorn, därest han icke önskar lösa den arrenderade lägenheten.

Någon anledning att göra ändring i de i 1928 års kungörelse intagna bestämmelserna i fråga om rätt för änka eller bröstarvinge efter arrendator att övertaga arrendet torde icke finnas.

Därest redan uppodlade fastigheter inköpas, kunna lägenheter upplåtas i fullt uppodlat och brukbart skick. Med hänsyn härtill torde någon sådan generell bestämmelse om rätt för arrendatorn att åtnjuta frihetsår, som förekommer i 1928 års författning, icke böra upptagas i den blivande författningen i ämnet. Det torde i stället böra ankomma å den utarrenderande myndigheten att medgiva arrendatorn frihet från arrende samt andra utlagor och onera för lägenheten under det antal år från upplåtelsen, som i varje särskilt fall må anses påkallat. Mer än 15 frihetsår synas dock icke böra få beviljas någon arrendator. Vid bedömandet av frågan huru många frihetsår, som skola medgivas, torde hänsyn böra tagas till arten och omfattningen av de odlingsarbeten, som kunna återstå å lägenheten. Man torde kunna räkna med att

under en så lång tidrymd som 15 år böra åtminstone största delen av de odlingsarbeten, som det ankommer å arrendatorn att utföra, vara färdigställda.

Då de personer, som torde ifrågakomma till arrendatorer av lägenheterna, i regel icke ha självständigt handhaft skötseln av ett jordbruk, böra arrendeavgifterna sättas till jämförelsevis låga belopp. Det med verksamheten avsedda syftet skulle i annat fall kunna äventyras. Givetvis må icke förväntas att staten skall genom sagda avgifter erhålla full förräntning av byggnads- och odlingskostnader eller erlagda köpeskillingar för förvärvad jord. I likhet med vad som gäller beträffande arrendeegnahem torde avgiften icke få sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till den avkastning, som kan utvinnas av lägenheten.

Det bör ankomma å arrendatorn att underhålla lägenhetens byggnader och övriga anordningar. Likaså bör erforderlig brandförsäkring av byggnaderna ombesörjas och bekostas av arrendatorn. Denne bör uppmanas att hålla även inventarier och övrigt lösöre brandförsäkrade.

Arrendatorn bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller enligt 1928 års kungörelse tillerkännas rätt att å staten tillhörig mark, som för ändamålet ställes till förfogande, taga nödigt virke till stängsel, hässjor och övrigt husbehov, såsom till reparationer av byggnader, ävensom bränsle. Där så befinnes nödvändigt, torde han även kunna medgivas rätt till nödigt bete å dylik mark för de å lägenheten vinterfödda kreaturen. Såvitt möjligt bör arrendatorn få rätt att jaga och fiska å närliggande kronomark. Bestämmelser rörande nu nämnda rättigheter torde i varje särskilt fall böra meddelas av den upplåtande myndigheten efter samråd med den myndighet, under vars förvaltning sagda kronomark står.

I fråga om arrendatorns förhållande till de renskötande lapparna och skyldighet för honom att själv freda sin gröda från skada av renar torde föreskrifterna därom i 1928 års kungörelse böra lända till efterrättelse.

I övrigt synas ifrågavarande arrendeupplåtelse, därest icke särskilda skäl föranleda till annat, böra ske i enlighet med bestämmelserna i allmänna arrendelagen. De ytterligare upplåtelsevillkor, som kunna finnas erforderliga, torde egnahemsnämnden äga att bestämma. Det förutsattes, att med avseende å verksamhetens sociala betydelse egnahemsorganen vid företräddandet av jordägarintressena söka att lösa uppkommande konflikter genom överenskommelser.

Bidrag till anskaffande av jordbruksförnödenheter.

Enligt Norrbottensutredningens förslag skulle till stöd för kolonisterna av sättas en skogsallmanning. Av avkastningen från denna borde varje kolonist årligen uppbära 150 kronor att användas till utlagor och onera för lägenheten samt till inköp av konstgödselmedel, utsäde o. dyl. Ett skogskapital, vars avkastning täckte det angivna behovet för en kolonatstock av 100 lägen-

heter, borde enligt utredningens mening omedelbart avsättas för ändamålet. Därest allmanningen utlades ovan odlingsgränsen, syntes den böra givas en areal av omkring 50 000 hektar.

Till motivering av sitt ifrågavarande förslag har utredningen framhållit, att jordbruket i hela Norrbotten vore på det närmaste förbundet med och beroende av skogen. Utan inkomsterna från stubbören och arbetet i skogen skulle jordbruket därstädes överhuvud taget icke kunnat reda sig.

I sina yttranden över Norrbottensutredningens förslag ha såväl statskontoret som statens egnahemsstyrelse och 1936 års egnahemsutredning avstyrkt bifall till förslaget om avsättande av en särskild skogsallmanning.

Även utredningsmannen anser, att förslaget i detta hänseende knappast erbjuder framkomlig väg för kolonisternas understödjande. Såsom redan Norrbottensutredningen framhållit möter det svårigheter att beräkna den definitiva omfattningen av kolonisationen och den takt, i vilken den kommer att bedrivas. Att märka är även att lappkolonisation avses att förekomma inom såväl Jämtlands och Västerbottens som Norrbottens län. Om Norrbottensutredningens förslag i förevarande avseende principiellt vunne bifall, borde därför lämpligen minst en allmanning utläggas inom varje län, i varje fall om kolonisterna skulle få någon medbestämmanderätt i fråga om allmanningens skötsel. För ändamålet skulle behöva reserveras högst betydande skogsarealer. Det kan även framhållas att för kronans övriga arrendatorer, vilka medgivits att med äganderätt övertaga sina lägenheter, icke avsatts några allmanningar.

När kolonisterna skola övertaga lägenheterna med äganderätt, synes det emellertid vara lämpligt, att de stödskogsanslag, som då måste tilldelas lägenheterna, avsättas såsom gemensamhetsskog; detta dock under förutsättning att ett flertal kolonat utlagts i samma trakt, så att en jämförelsevis stor gemensamhetsskog kan bildas.

Erinras må att, såsom förhållandena utvecklats sig, en skogsallmanning för lapparna redan kan anses förefinnas, nämligen skogarna å renbetesfjällen och de för utvidgning av dessa fjäll inköpta fastigheterna. Skogsavkastningen från renbetesfjällen och nämnda fastigheter ingår till en fond, benämnd jämtländska renbetesfjällens skogsfond. Av fondens medel ha köpeskillingarna för de fastigheter, som undan för undan inköpts för renbetesfjällens utvidgande, gäldats, varjämte medel ur fonden anslagits till en mångfald andra ändamål till renskötselns stödjande och detta icke endast såvitt angår Jämtlands län utan även beträffande Västerbottens och Norrbottens län. Skogsavkastningens storlek har möjliggjort, att högst avsevärda belopp kunnat ställas till förfogande. Skogsområdena å renbetesfjällen och de till deras utvidgning inköpta fastigheterna kunna därför sägas till gagnet vara för lapparna, vad allmanningsskogarna äro för hemmansägarna. Förutom till åtgärder för renskötselns främjande ha medel ur renbetesfjällens skogsfond även anvisats för stödjande av de arrendatorer, som bruka inägorna på de inköpta hemmanen.

Det synes vara lämpligt att fonden, vars avkastning därtill lämnar god

tillgång, tages i anspråk även för understödjande av lappkolonisterna. Att tillstålla varje kolonist ett årligt kontant belopp synes emellertid vara en mindre tilltalande understödsform. Lämpligare är då att visst belopp beräknas för de inom samma län boende kolonisternas gemensamma behov och att därav genom egnahemsnämndens försorg tillhandahållas för jordbruket nödvändiga förnödenheter såsom t. ex. konstgödselmedel. Värdet av vad en kolonist sålunda skulle kunna erhålla torde dock icke i något fall få överstiga 150 kronor för år.

Villkor för inlösen av jordbrukslägenheter.

Såsom i det föregående berörts bör arrendatorn av en sådan jordbrukslägenhet, varom här är fråga, kunna få med äganderätt inlösa den av honom brukade lägenheten. Då denna väl som regel icke utgör någon särskild fastighet, måste en förutsättning för inlösen givetvis vara, att lägenheten jämte erforderligt skogsområde kan jämlikt gällande jorddelningslag avskiljas från stamfastigheten. Därjämte bör naturligtvis fordras, att lägenheten icke är till något avsevärt men för renskötseln. En förutsättning för lösningsrätt bör tillika vara, att arrendatorn innehaft lägenheten på arrende under någon längre tid förslagsvis tjugu år i följd och därvid fullgjort sina skyldigheter med avseende å lägenheten ävensom att han under arrendetiden ådagalagt duglighet och skötsamhet samt kan antagas vara i stånd att genomföra köpet. Slutligen torde böra krävas, att arrendatorn till fullo återbetalat till honom eventuellt utlämnat arrendelån eller fått detsamma efterskött.

Frågan om lägenhetens inlösen med äganderätt torde lämpligen böra prövas av egnahemsstyrelsen. Ansökning om inlösen bör ingivas till egnahemsnämnden, som med eget yttrande överlämnar densamma till egnahemsstyrelsen. Skulle det befinnas att inlösen må ske, torde köpeskillingen bestämmas av styrelsen med hänsyn till värdet vid tiden för försäljningen. Avdrag bör härvid göras för värdet av sådana förbättringar å lägenheten, som arrendatorn utöver sina skyldigheter enligt arrendekontraktet eller eljest utfört eller själv bekostat och för vilka han icke i särskild ordning under denna tid erhållit eller vid frånträdet av arrendet skall erhålla ersättning. Det torde böra tillkomma egnahemsstyrelsen att utfärda vederbörliga köpehandlingar beträffande lägenheten. Till underlättande av innehavarens förvärfv av densamma torde egnahemslån kunna beviljas. De för närvarande gällande bestämmelserna rörande egnahemslån till förvärfv av jordbruk återfinnas i 4 kap. kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 589) angående den statliga egnahemsverksamheten.

Givetvis måste vid försäljning av lägenheterna garantier uppställas för att icke syftet med kolonisationsverksamheten, nämligen beredandet av försörjning genom jordbruk av icke-renskötande lappar, blir förfelat. Lägenheterna böra sålunda få användas allenast för jordbruksändamål och ej överlåtas till annan än den, som är behörig att antagas till innehavare av ett lappjord-

bruk. Sådana garantier synas kunna erhållas genom att kronan vid lägenhetens överlåtande till arrendatorn med äganderätt förbehåller sig rätt att jämlikt lagen den 20 juni 1924 om återköpsrätt till fast egendom förvärva lägenheten åter, därest den skulle användas för annat ändamål än jordbruk för lappar. Det torde vara tillfyllest, om återköpsrätten förbehålles för viss längre tid, förslagsvis femtio år. På egnahemsstyrelsen torde ankomma att föranstalta om att till säkerhet för återköpsrättens bestånd inteckning varder meddelad i den försålda fastigheten. Framhållas må emellertid att vid ett utövande av återköpsrätten skall enligt nämnda lag, därest överenskommelse rörande löseskillning ej kan träffas, denna motsvara lägenhetens fulla värde, sådant det befinner sig under antagande att under den enligt avtalet återstående tiden varje ägare är bunden av återköpsrätten och att fastigheten i övrigt icke besvärkas av andra rättigheter än dem, som vid exekutiv försäljning äga företräde framför återköpsrätten eller äro oberoende av försäljningen. Detta kan medföra, att kronan vid återköpet får erlagga högre pris för lägenheten än som betingats vid försäljningen till lägenhetens arrendator.

Det torde böra ankomma å egnahemsstyrelsen att besluta om återköp av försåld lägenhet och att såvitt möjligt träffa överenskommelse under hand om återköpet och löseskillningen. Värdet å lägenheten torde därvid bestämmas enligt de i lagen om återköpsrätt till fast egendom stadgade grunder. Om ägaren av en försåld lägenhet vill hembjuda densamma till återköp, torde han göra framställning därom hos egnahemsnämnden, som med eget yttrande bör överlämna framställningen till egnahemsstyrelsen. Lägenheten torde emellertid med tillstånd av egnahemsnämnden utan hembud till kronan böra få överlåtas å sådan lapp, som är behörig att erhålla upplåtelse av jordbrukslägenhet.

En försäljning av kronojord inom de trakter, där det kan komma i fråga att förlägga lappjordbruk, kan emellertid innebära olägenheter för renskötseln därigenom att lapparnas rättigheter att förfoga över marken i vissa avseenden inskränkas. Markägaren skulle nämligen — såvida icke särskilt förbehåll träffas härom vid försäljningen — bliva berättigad att i viss utsträckning kräva ersättning av lapparna för skada, som deras renar förorsaka å marken (27 och 28 §§ renbeteslagen). Under den tid lägenheten innehaves under nyttjanderätt äger däremot arrendatorn på grund av bestämmelserna i kontraktet icke begära ersättning för skada, som förorsakas av renarna, utan så är att den, som haft hand om vården av renarna, orsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust. Vidare är att märka att den lapparna tillkommande rätten att ha getter å bete endast gäller beträffande kronomark (renbeteslagen 44 §). Lapparnas rätt att till eget behov av virke använda skogen (renbeteslagen 45—48 §§) är vidare större å kronomark än å enskild mark. Med hänsyn till att de områden, som komma att försäljas, bliva av jämförelsevis ringa omfattning synas inskränkningarna i fråga om lapparnas rätt att hålla getter och tillgodogöra sig skogsförnödenheter icke bliva av någon större betydelse. Några särskilda förbehåll om rätt

för lapparna att i dessa avseenden alltjämt nyttja marken synas knappast erforderliga.

Däremot bör man söka förebygga, att ersättning skulle kunna uttagas av de renskötande lapparna för skador, som av renarna förorsakas å försålda fastigheter. Vid försäljningen bör därför, om fastigheten är belägen inom trakt, där lappar jämlikt renbeteslagen äger uppehålla sig med sina renar under någon tid av året, alltid intagas förbehåll om att fastighetens ägare icke skall vara berättigad till ersättning för skada, som av renar förorsakas å fastigheten, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat orsakat skadan i syfte att tillskynda ägaren förlust.

Ovisst må vara, huruvida jämlikt nuvarande rättsregler ett dylikt förbehåll kan vare sig genom inteckning i den försålda fastigheten eller annat förfarande förlänas sakrättsligt skydd gentemot framtida ägare av fastigheten. Särskild lagstiftning, som möjliggör detta, synes eventuellt bliva erforderlig. Med hänsyn till önskvärdheten av att frågan om igångsättande av den föreslagna kolonisationsverksamheten förelägges nästa års riksdag och då utarbetandet av förslag till dylik lagstiftning icke torde kunna medhinnas i tillräckligt god tid härför, kan spørsmålet ej upptagas i detta sammanhang.

Förvaltningen av vissa till lappar tidigare upplåtna lägenheter.

Förvaltningen av och överinseendet över de lägenheter, som av domästyrelsen och vederbörande länsstyrelse upplåtits jämlikt 1928 års kungörelse, torde böra övertagas av egnahemsorganen. Så torde även ske beträffande de i anslutning till bestämmelserna i samma kungörelse å hemmanen Kurra-vaara upplåtta lägenheterna. Det torde böra tillses, att lägenhetsinnehavarna vederbörligen tillgodoses med avseende å skogsfångst- och betesrättigheter.

De lappnybyggen, som upplåtits å renbetesfjällen i Jämtlands län och de till utvidgning av dessa fjäll förvärvade fastigheterna och som enligt vad Jämtlandsutredningen upplyst uppgå till ett antal av 44, torde ock böra överföras från länsstyrelsens till egnahemsorganens förvaltning. Såsom nämnda utredning förordat skulle en del av lägenheterna utvidgas till verkliga jordbrukslägenheter. De härför erforderliga byggnads- och odlingsarbetena torde bäst kunna planläggas av egnahemsorganen. Då emellertid frågan om de bestämmelser, som böra förbindas med övertagandet av förvaltningen, och om de anslag, som för ändamålet böra ställas till förfogande, bör bliva föremål för ytterligare utredning i samråd med egnahemsstyrelsen, har något definitivt förslag i ämnet icke här framlagts. I avbidan på förvaltningsfrågans lösning torde böra anstå med prövningen av Jämtlandsutredningens förslag om anvisande av ett anslag å 30 000 kronor till kompletteringsarbeten å vissa lappnybyggen inom länet.

I anslutning till vad i det föregående anförts har utredningsmannen upprättat förslag till *kungörelse angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.* Förslaget har såsom bilaga fogats till detta betänkande. Sedan kungörelsen trätt i kraft, torde något vidare upplåtande av lägenheter enligt 1928 års kungörelse icke få äga rum.

Lantbruksundervisning för lappar.

Norrbottnensutredningen har ansett önskvärt, att de blivande kolonisterna beredes tillfälle att erhålla undervisning i jordbruk och lanthushållning. Framför allt borde man söka omhändertaga ungdomen i de många olaga lapska bosättningar, som förekomme inom lappmarkerna. Ungdomen borde erhålla undervisning i internatskolor av sådan typ, som redan finnes inom Norrbottens län, nämligen Vittjärvsgården och Pålkem. Därefter borde praktisk utbildning meddelas genom anställning hos jordbrukare.

I den vid 1937 års lappmöte antagna resolutionen i bosättningsfrågan framhölls även, att jordbruks- och lanthushållsundervisning borde så snart som möjligt anordnas för den lappungdom, som hade för avsikt att övergå till jordbruksnäringen.

I sitt yttrande över lappmötets beslut har länsstyrelsen i Västerbottens län föreslagit, att en jordbruksgård skulle anskaffas inom länet, där lappungdom kunde erhålla utbildning. Denna gård borde anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med den, som centralstyrelsen för stiftelsen Västerbottens läns arbetsstugor låtit iordningställa i Sorsele och som vore avsedd för ungdom från arbetsstugorna inom länet. Då man emellertid saknade erfarenhet om, i vilken utsträckning lappungdomen komme att använda sig av den undervisning, som skulle kunna beredas den vid en sålunda upprättad jordbruksgård, borde möjlighet lämnas även annan ungdom att erhålla undervisning där, i den mån utrymme finnes. Kostnaderna för anläggningens utförande och drift borde helt bestridas av statsmedel.

Jämtlandsutredningen har framhållit, att en övergång till jordbruksnäringen skulle för lappen innebära en genomgripande ändring i hela hans livsföring. Särskilda åtgärder borde därför vidtagas för att personliga förutsättningar skulle åstadkommas hos de lappar, som önskade övergå till denna näring. Vid överläggningar med lapparna hade dessa själva förklarat sig inse vikten därav. En ung lapp, som ville bli jordbrukare, borde erhålla undervisning vid länets lantmannaskola, sedan han förskaffat sig nödig praktisk förkunskap genom anställning hos bofasta jordbrukare. Utbildningen vid lantmannaskolan borde omfatta dels en teoretisk kurs under vintern och dels praktiskt arbete vid skoljordbruket under efterföljande sommar. Kostnaderna för vinterkursen kunde beräknas till 440 kronor, därav 325 kronor utgjorde inackorderingsavgift, 25 kronor undervisningsavgift, 65

kronor kostnader för böcker, skriv- och ritmateriel samt 25 kronor utgifter för exkursioner m. m. Till obemedlad elev komme emellertid att utgå understöd av statsmedel efter 45 kronor för månad eller för de fem och en halv månader kursen borde pågå med 247 kronor 50 öre. För en dylik elev skulle alltså utgifterna för vinterkursen kunna beräknas till 190 kronor. Härtill komme dock kostnader för resor till och från skolan samt för personlig utrustning, bestående av gång- och sängkläder m. m. Under sommarhalvåret, då eleverna skulle deltaga i praktiskt arbete vid skoljordbruket, beräknades de erhålla fri inackordering vid skolan. Kontant ersättning från skolan utginge även, närmast för att eleverna skulle ha en del medel för sina personliga utgifter. Den kontanta ersättningen bestämdes efter vederbörande elevs duglighet och beräknades uppgå till omkring 30 kronor i månaden. Den nämnda personliga utrustningen borde kompletteras med arbetskläder, men därutöver ansåges eleverna icke behöva något understöd för sommarhalvåret.

Många av de lappar, vilka kunde komma i fråga till erhållande av utbildning vid skolan, saknade enligt Jämtlandsutredningens mening ekonomiska förutsättningar att med hjälp av vanliga stipendier kunna genomgå kursen. Ett särskilt bidrag borde därför ställas till förfogande för ändamålet. Då föräldrar eller målsmän i allmänhet icke torde kunna bispringa eleverna i ekonomiskt avseende, finge storleken av detta bidrag avgörande betydelse för frågan, huruvida en medellös lappyngling kunde bliva delaktig av jordbruksundervisning eller icke. Utredningen ansåge, att en elev borde erhålla ekonomiskt stöd med högst följande belopp, nämligen till inackorderings- m. fl. avgifter 190 kronor, till resor (biljetter, kost och logi) 60 kronor, till gångkläder m. m. 75 kronor och till sängkläder m. m. 25 kronor eller alltså tillhoppa 350 kronor. Denna hjälp skulle efter prövning i varje särskilt fall beviljas av länsstyrelsen och handhavas av skolföreståndaren till bestridande av elevens utgifter. Då antalet elever till en början kunde förslagsvis beräknas till 10, skulle för ändamålet erfordras ett engångsanslag å 3,500 kronor.

Även utredningsmannen anser det vara nödvändigt, att större möjligheter än vad för närvarande är fallet lämnas unga lappar att erhålla utbildning i de bofastas yrken och näringar. I främsta rummet bör då såsom Norrbottensutredningen framhållit ungdomarna i de lappfamiljer, som på grund av fattigdom eller bristande utrymme på renbetesmarkerna upphört med renskötsel och slagit sig ned i fjälltrakterna, givas tillfälle till utbildning inom ett yrke, som kan bereda dem utkomstmöjligheter. Vid val av yrke bör givetvis hänsyn tagas till den unges håg och fallenhet. Ett sådant yrke bör väljas, som bäst passar den enskilde och lättast kan bereda honom utkomst. Erfarenheten visar att lappar för närvarande anträffas inom skilda yrken. De för de icke-renskötande lapparna vanligaste näringsfången äro emellertid jordbruk och fiske. Med hänsyn härtill och ändamålet i övrigt med denna framställning tages här närmast sikte på att underlätta för lappungdomen att erhålla lantbruks- och lantushållsundervisning. Detta synes lämpligen kunna

ske genom att särskilda stipendier eller bidrag ställas till förfogande för att unga lappar skola kunna genomgå för bofasta avsedda ungdomsskolor och därigenom befästas i bofast levnadssätt. De ungdomsskolor, som närmast synas kunna ifrågakomma, utgöras av jordbruksgårdarna vid Pålkem och Vittjärv i Norrbotten samt Sorsele i Västerbotten ävensom lägre läroanstalter för lantbruksundervisning, närmast lantmänna- och lanthushållsskolor. Att inrätta några särskilda utbildningsanstalter för sådana lappar, som övergivit nomadlivet, torde däremot icke böra komma ifråga. Skall lappen bliva van vid de bofastas liv och förhållanden, torde han så tidigt som möjligt böra sammanföras med bofast ungdom. Innan en lapp tilldelas sådant bidrag, varom nu nämnts, bör emellertid noggrant beaktas, huruvida han icke med hänsyn till egna anlag och behovet av renskötare i hans hemtrakter bör bibehållas i rennärigen. Om lappen kan vinna sin utkomst inom renskötseln, bör det allmänna icke vidkännas några särskilda uppoffringar för hans utbildning inom annan näring.

Beträffande ifrågavarande jordbruksgårdar torde få nämnas följande. Pålkem äges av stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor och är huvudsakligen avsedd för barn, som varit inackorderade i någon av länets arbetsstugor. Kursen, som är 2-årig för gossar och 1-årig för flickor, avser i första hand att vänja barnen vid regelbundet arbete inom ett jordbrukarhem. Därutöver har kursen till ändamål att ge barnen de första praktiska och teoretiska grunderna i jordbruk, trädgårdsskötsel och skogshushållning. Den praktiska utbildningen erhålla barnen genom deltagande i skötseln av gårdens jordbruk, trädgård och skog. Dessutom erhålla gossarna undervisning i träslöjd. För meddelande av teoretiska kunskaper anordnas vid gården i samarbete med länets hushållningssällskap och med sällskapets konsulenter som lärare kortare teoretiska kurser i jordbruk under någon månad per år. Kostnaderna för varje elev uppgå för närvarande, efter fråndragande av det statsbidrag som erhålles, till i runt tal 350 kronor för år.

Vittjärvgården, som innehaves av Luossavaara- Kiirunavaara aktiebolag, är i främsta rummet avsedd för gossar från malmfältssamhällena, men även gossar från andra delar av länet kunna vinna inträde. Undervisningen åsyftar att bereda eleverna för olika praktiska uppgifter i livet. För inträde fordras att ha genomgått sjätte klassen i folkskola. Kursen är 3-årig och omfattar teoretisk undervisning i dels de allmänna skolämnen, som förekomma i folkskolans sjunde klass och i fortsättningsskolan, dels de viktigaste av de ämnen, som förekomma i lantmannaskolan. Praktisk undervisning meddelas i jordbruk, trädgårdsskötsel och skogshushållning samt därjämte i smide, träslöjd, skomakeri och byggnadsarbete. Elevavgiften uppgår för närvarande till 300 kronor för år, men obemedlade elever kunna komma i åtnjutande av stipendier av statsmedel med 180 kronor och mindre bemedlade med 100 kronor för år.

Vid Sorselegården, som iordningställt av stiftelsen Västerbottens läns arbetsstugor, har verksamheten ännu icke påbörjats, men det är att förvänta att kurser skola anordnas inom den närmaste tiden. Undervisningen är av-

sedd att bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med undervisningen vid Pålkem.

Såsom förhållandena, i varje fall för närvarande, gestalta sig, lär man såväl vid Pålkemgården som Vittjärvsgården kunna till undervisning mottaga ett mindre antal unga lappar.

Efter genomgångna kurser vid jordbruksgårdarna torde de ungdomar, som ha för avsikt att ägna sig åt jordbruk, böra under ett eller annat år deltaga i arbetet hos någon jordbrukare. Det förutsättes att de själva under denna tid kunna förtjäna tillräckligt för sitt uppehälle. Därefter torde lappyinglingarna vara jämförelsevis väl rustade för att kunna vinna sin utkomst bland de bofasta. De ynglingar, som deltagit i kurser vid någon av jordbruksgårdarna i Pålkem och Sorsele, torde emellertid, sedan de förvärvat erforderlig praktik, böra beredas möjlighet att även bevista undervisningen vid någon lägre anstalt för lantbruksundervisning, förslagsvis en lantmannaskola med helårskurs. Flickorna torde böra genomgå en lanthushållsskola. Det kan givetvis även tänkas, att unga lappar söka erhålla utbildning vid lantmanna- eller lanthushållsskolor utan att först ha genomgått någon kurs vid jordbruksgårdarna.

Utbildningen av de jämtländska lappungdomar, som ha för avsikt att ägna sig åt jordbruk, synes lämpligen kunna ske i anslutning till den i Jämtlandsutredningen framlagda ordningen.

Vid övervägandet av frågan, med vilket belopp en ekonomiskt svagt ställd lapp bör understödjas för att han skall kunna erhålla en sådan utbildning, varom nu nämnts, måste beaktas, att beloppet ej får tillmätas så att det kan utgöra den egentliga lockelsen till genomgående av kurserna. Understödet bör därför icke vara högre än som kräves för att envar med anlitan av egna medel eller hjälp från hemmet kan förskaffa sig den utbildning, som kan anses erforderlig.

Elever vid lantmanna- och lanthushållsskolor kunna för närvarande erhålla stipendier av statsmedel jämlikt kungörelsen den 3 juni 1938 (nr 356) angående understöd av statsmedel åt vissa elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. Stipendierna utgå med högst följande belopp, nämligen 45 kronor till elev, som är i synnerlig grad i behov av understöd (tredje behovsgraden), 25 kronor till obemedlad elev (andra behovsgraden) och 15 kronor till mindre bemedlad elev (första behovsgraden), allt räknat för läsmånad. Dessa stipendier ha emellertid befunnits vara för låga. På förslag av Kungl. Maj:t har därför 1939 års riksdag beslutat om höjning av desamma. Genomförandet av reformen har emellertid, bland annat med hänsyn till det nuvarande statsfinansiella läget, ansetts böra få tills vidare anstå.

Med avseende å de växlande förhållanden, under vilka understödet till unga lappar, som skola utbildas till jordbrukare, kan behöva utgå, synas några detaljerade bestämmelser rörande förutsättningarna för understödets beviljande eller rörande dess belopp knappast vara möjliga. Det torde böra ankomma å den myndighet, som skall handha verksamheten, att i varje

särskilt fall få bestämma härutinnan. Högre bidrag än 350 kronor om året synes dock icke böra få utgå till någon. Bidrag torde icke heller få beviljas en och samma person för mer än tre år. Skulle den beslutade höjningen av de statliga stipendierna till elever vid lantmanna- och lanthushållsskolor träda i kraft, torde tilläggsbidraget till lappelever vid dessa undervisningsanstalter böra i motsvarande mån nedsättas under nämnda maximibelopp.

Det synes vara mest ändamålsenligt, att länsstyrelserna i de tre nordligaste länen handha verksamheten med de ifrågavarande understödens beviljande. Vederbörande länsstyrelse torde till styrelsen för varje skola eller anstalt översända det åt dess elever beviljade understödsbeloppet.

I vilken utsträckning unga lappar må söka att komma i åtnjutande av de möjligheter till erhållande av utbildning, som genom de nu nämnda understöden skulle öppnas för dem, är givetvis svårt att bedöma. Utredningsmannen anser emellertid, att medel böra ställas till förfogande, så att tills vidare minst 2 lappar inom Jämtlands län, 3 inom Västerbottens län och 6 inom Norrbottens län årligen kunna erhålla ett understöd av högst 350 kronor.

Anslagsfrågor.

Enligt ovan framlagda förslag skulle under de närmaste fem åren 35 jordbrukslägenheter tillskapas och upplåtas till lappar. Det allmännas kostnader för dessa lägenheters iordningställande på sätt som förordats kan beräknas uppgå till omkring 385 000 kronor. Om lägenheterna förläggas å torvmark, kommer dock härtill utgifterna för erforderliga avloppsdiken, i det föregående upptagna till ett belopp av 25 000 kronor. Vidare har beräknats att 10 bostadslägenheter skulle komma att upplåtas under nämnda tid, vilket för det allmänna skulle medföra en kostnad av 20 000 kronor. Det bör emellertid anmärkas att, i den mån verksamheten utvecklas, torde medelsförbrukningen å anslaget till fattigvård och barnavård för lappar, vilket anslag i riksstaten för budgetåret 1940/41 upptagits med 90 000 kronor, komma att nedgå.

För redovisning av den mark, som skall användas för ifrågavarande ändamål, bör upprättas en särskild fond, förslagsvis benämnd lapplägenhetsfonden. Statens kostnader för markens utdikning och jordbrukslägenheternas iordningställande samt andra löpande utgifter för desamma, såsom bidragen för täckande av arrendatorernas med odlingsarbetena förenade utgifter, torde böra bokföras å fonden. Givetvis böra å andra sidan arrendeavgifter och andra medel, som i anledning av arrendeupplåtelse komma att inflyta, tillföras fonden liksom även de köpeskillingar, som erläggas för försålda lägenheter. Vidare torde den byggnadshjälp, som skall utgå till innehavare av bostadslägenheter, böra redovisas över fonden. Vid nyttjanderättens upphörande skola nämligen lägenheterna i befintligt skick eller alltså med byggnader och övriga anläggningar tillfalla fonden. Jämväl den ersättning,

som då kan utgå till vederbörande rättsinnehavare, torde gäldas av fondens medel.

I samband med att staten tillhörig mark, som redovisas under domänfonden eller jordfonden, överföres till lapplägenhetsfonden, bör värdet av domänfonden eller jordfonden nedskrivnas med markens bokförda eller uppskattade värde.

De lägenheter, som redan upplåtits till lappar och som enligt utredningsmannens förslag böra överföras till egnahemsorganens förvaltning, torde likaledes böra redovisas under lapplägenhetsfonden.

Såsom kapitalökning för lapplägenhetsfonden torde för närvarande böra anvisas förenämnda tre belopp å 385 000, 25 000 och 20 000 kronor eller tillhopa 430 000 kronor. Därjämte torde fonden för de löpande utgifternas bestridande böra tillsvidare tillföras ett belopp å förslagsvis 20 000 kronor, i följd varav ett kapitalökningsanslag å 450 000 kronor skulle vara erforderligt.

Då de föreslagna åtgärderna för beredande av lägenheter åt lapparna i huvudsak ha samma karaktär som den allmänna statliga egnahemsverksamheten, skulle man väl kunna ifrågasätta, att nämnda anslag upptoges i riksstaten och anvisades att utgå av skattemedel. Utredningsmannen håller emellertid före, att utgifterna böra, liksom de jämlikt 1928 års kungörelse utgående byggnads- och odlingsbidragen, täckas av de medel, som fonderats för bekostande av olika statliga ingripanden till lapparnas fromma. De medel, vilka sålunda redan stå till förfogande, torde väl förslå att påläggas vidgade uppgifter. Ett särskilt skäl att ifrågavarande speciella lappmedel användas synes vara, att det här gäller att bereda lapparna förmåner, vilka ej oväsentligt stiga utöver vad som för motsvarande ändamål tillerkännas andra medborgare. Vidare må erinras om det finansiella läget och skattemedlens hårda anlitande för andra ändamål.

Enligt från statskontoret erhållna uppgifter uppgingo den 30 juni 1940 tillgångarna i jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond, Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond till respektive 912 380 kronor 34 öre, 523 290 kronor 96 öre, 143 973 kronor 88 öre och 212 291 kronor 84 öre. Å fonderna hade emellertid från och med ingången av år 1936 intill nämnda dag i runda tal anvisats men ännu icke utbetalats respektive 200 000, 19 000, 68 000 och 138 000 kronor. Med hänsyn till den jämförelsevis ringa behållningen i Västerbottens och Norrbottens lappfonder samt att de årliga utgifterna som regel brukat överstiga inkomsterna, synas dessa fonder knappast böra anlitas för det ifrågavarande ändamålet. Ej heller jämtländska lappväsendets fond synes böra tagas i anspråk. Däremot torde nämnda kapitalökningsanslag å 450 000 kronor kunna anvisas att i sin helhet utgå av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond, vilken som regel erhåller högst betydande årliga tillskott.

Beträffande den sistnämnda fondens uppkomst torde följande få erinras. Lagen den 4 juni 1886 angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige stadgade, att lapparna i Jämtlands län ej fingo utan vederbörande

jordägares eller brukares samtycke uppehålla sig på enskildas ägor å annan tid än oktober—april månader. Detta innebar, att lapparna under den övriga delen av året eller maj—september voro hänvisade att vistas uteslutande på de i närheten av riksgränsen belägna renbetesfjällen. Det var dem vid äventyr av böter förbjudet att under sistnämnda tid med sina renar överskrida gränsen för dessa fjäll. Under den förberedande behandlingen av lapplagen hade det emellertid visat sig att renbetesfjällen, med den omfattning de då ägde, icke frambragte tillräckligt med bete för att renhjordarna skulle kunna uppehålla sig där under hela tiden maj—september. Man hade nämligen vid avvitrningen inom Jämtlands län icke tagit nödig hänsyn till lapparnas behov. Stora områden, där de vår och höst brukat uppehålla sig med sina renar, hade upplåtits åt enskilda. På grund därav hade det uppstått stora svårigheter för lapparna att, särskilt under våren i maj månad innan växtligheten på fjällen hunnit utvecklas, hålla renarna kvar inom fjällområdena och hindra dem att göra skada på angränsande, längre ned belägna och tidigare gräsbeväxta ägor. Men skattefjällen hade icke blott utlagts med mindre arealer än vad för lapparnas behov erfordrades, utan de hade även genom inskjutande, enskilda tillhöriga ägor blivit skilda från varandra. För att råda bot på den skada, som vid avvitrningen tillfogats lapparna, hade redan den kommitté, som utarbetat 1886 års lapplag, föreslagit, att innan lagens stränga förbud tillämpades skulle erforderlig mark för renbetesfjällens utvidgning förvärfvas för medel, som kunde inflyta genom försäljning av skog från renbetesfjällen. För detta ändamål uppsköts även lagens tillämpning beträffande länet till den 1 januari 1889.

Sedan förslag framlagts rörande den mark, som företrädesvis borde inlösas för renbetesfjällens utvidgning, blev frågan förelagd 1887 års riksdag, som i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgav, att behållna avkastningen av den skogsavverkning på renbetesfjällen, som i enlighet med förslag av domänstyrelsen kunde bliva föreskriven, finge användas till förvärvande av mark för utvidgning av renbetesfjällen i avsikt att bereda lapparna nödigt utrymme för renskötsel under tiden från maj till september månader. Vidare medgavs att, när vissa delar av de förvärvade områdena kunde genom skogsavverkning eller annorledes lämna avkastning eller ej vore för det avsedda ändamålet nödiga, det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att ställa sådana delar under skogsstatens förvaltning eller utarrendera eller försälja dem, under iakttagande att avkastningen eller försäljningssumman, den sistnämnda därest Kungl. Maj:t ej prövade den böra användas att på annan trakt inom länet utvidga lapparnas renbetesrättigheter, skulle tillfalla statsverket. Genom beslut den 13 juli 1887 anbefalldes Kungl. Maj:t domänstyrelsen att föranstalta om skogsförsäljningens verkställande samt att till statskontoret utan sammanblandning med övriga skogsförsäljningsmedel inleverera de behållna försäljningsmedlen för skogseffekter från renbetesfjällen. Därjämte ålades statskontoret att, sedan statsverket blivit gottgjort för de förskott, som utgivits för inköp av mark, förvalta överskottet såsom en särskild fond under benämning jämtländska renbetesfjällens skogsfond, om

vars användande för de av riksdagen medgivna ändamål Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles förordna.

Enligt statsmakternas beslut skulle sålunda avkastningen av skogarna å renbetesfjällen och de inköpta fastigheterna få användas allenast till inköp av mark för ytterligare utvidgning av renbetesfjällen. Vad därefter återstod skulle inlevereras till statsverket. Så har emellertid icke blivit fallet. Av skogsavkastningen samt den upprättade skogsfondens övriga inkomster ha gäldats, förutom högst avsevärda belopp för inköp tid efter annan av fastigheter som tillagts renbetesfjällen, jämväl åtskilliga andra utgifter till lappväsendets fromma. Att märka är att jämtlandslapparna icke erhållit företrädesrätt till annan del av skogsavkastningen än som erfordrades för renbetesfjällens utvidgning. Frånsett utgifterna för inköp av behövliga fastigheter och för dessas förvaltning ha jämlikt statsmakternas beslut medel ur fonden anvisats för renskötselns stödjande ej blott inom Jämtlands län utan även inom de båda nordligaste länen. Detta har skett i den form, att av dylika medel för ändamålet upprättats två särskilda fonder, nämligen Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond.

Trots de betydande utbetalningar, som sålunda skett från skogsfonden, ha de stora årliga inkomsterna möjliggjort, att fondkapitalet alltjämt bevarats vid ett avsevärt belopp. Fonden, som vid utgången av budgetåret 1938/39 hade en behållning av 2 107 658 kronor 55 öre, utvisade såsom förut nämnts vid senaste budgetårsskifte en behållning av 912 380 kronor 34 öre. Den kraftiga minskningen har berott på att ett flertal fastigheter inköpts för renbetesfjällens utvidgning. Av budgetåren 1929—39 ha åren 1929—32, 1934—37 och 1938—39 utvisat överskott, medan motsatsen varit fallet beträffande åren 1932—34, då konjunkturerna å trävarumarknaden voro ogynn-samma, samt året 1937—38. Anledningen till att utgifterna överstigit inkomsterna under sistnämnda budgetår är, att ett stort belopp av fondens medel då omförts till Norrbottens lappfond.

Skogsfondens inkomster och utgifter samt överskott respektive underskott för budgetåren 1929—39 ha uppgått till följande i runda tal angivna belopp:

Budgetår	Inkomster	Utgifter	Mer- inkomster	Mer- utgifter
1929/30	156 600	113 900	42 700	—
1930/31	203 100	151 000	52 100	—
1931/32	141 200	122 000	19 200	—
1932/33	131 200	174 100	—	42 900
1933/34	156 400	252 200	—	95 800
1934/35	239 000	111 200	127 800	—
1935/36	294 000	163 100	130 900	—
1936/37	469 900	237 800	232 100	—
1937/38	353 000	504 700	—	151 700
1938/39	390 600	308 000	82 600	—
Tillhopa kronor	2 535 000	2 138 000	687 400	290 400

Med hänsyn till skogsfondens goda ställning bör något hinder icke möta mot att förenämnda kapitalökningsanslag för den föreslagna lapplägenhetsfonden anvisas att utgå av skogsfondens medel.

Även för den förordade lånerörelsen bör en fond inrättas, förslagsvis benämnd inventarielånefonden för lappar. Såsom kapital för denna fond torde tillsvidare ett belopp av 50 000 kronor böra anvisas. Även detta belopp torde kunna beviljas att utgå ur skogsfonden.

Sedan verksamheten kommit i gång och jordbrukslägenheter upplåtits, torde såsom tidigare föreslagits årligen böra anvisas medel ur skogsfonden för att arrendatorerna skola kunna genom egnahemsnämndernas försorg tilldelas för lägenheternas brukande erforderliga förnödenheter till ett värde av högst 150 kronor för år.

De understöd, som enligt förslaget skola kunna tilldelas obemedlade eller mindre bemedlade lapska elever vid kurser å jordbruksgårdar samt vid lantmanna- och lanthushållsskolor, torde böra utgå ur länens lappfonder. Av medel ur jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder torde därför böra ställas till förfogande för länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ett årligt belopp av respektive 700, 1 050 och 2 100 kronor.

Arvode samt resekostnads- och traktamentsersättning åt den person, som, därest utredningsmannens förslag vinner statsmakternas bifall, lämpligen bör erhålla uppdrag att uppsöka lapparna och underrätta dem om innebörden av de nya bestämmelserna rörande lapsk bosättning, synas kunna utgå från nionde huvudtitelns reservationsanslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Arrendatorer å renbetesfjällen.

Å de till utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheterna finnas sedan gammalt arrendelägenheter, upplåtna till personer av icke-lapsk härkomst. I främsta rummet torde dessa lägenheter uppkommit därigenom att vid statens förvärf av stamfastigheten den gamla ägaren fått sitta kvar å gården såsom arrendator. Sedermera ha även åtskilliga nyutlagda lägenheter upplåtits. Å lägenheterna, som för närvarande uppgå till ett antal av 154, äro mer än 900 personer bosatta. Dessa utgöras till stor del av familjer, som suttit å lägenheterna son efter far. De största komplexen av lägenheter ligga å Ljusnedals bruksegendom och den därtill hörande utbyn Bruksvalarna samt vid Högvålen, allt i Tännäs socken.

För samtliga arrendeupplåtelser gäller ett typkontrakt, enligt vilket arrendena upplåtas för en tid av högst 20 år med optionsrätt. Arrendeavgiften utgår som regel i den form, att arrendatorn erlägger alla på den upplåtna inägojorden belöpande skatter och onera, varjämte han är skyldig att underhålla åbyggnader och jord samt hålla nödig brandredskap och brandförsäkring. Arrendatorn åtnjuter — förutom nyttjanderätten till den i kontraktet

upplåtna inägojorden och betesrätt för sina kreatur på kronans område — fritt virke till nödiga byggnader, bränsle och annat husbehov efter utsyning. Utöver de i kontraktet angivna förmånerna har staten emellertid lämnat arrendatorerna vissa lättnader genom att på lämpliga platser anordna husbehovssågar samt anslå särskilda bidrag till byggnads-, odlings- och dikningskostnader. Härjämte ha medel beviljats till skolor, kapell, badhus, vägförbättringar m. m. Dessa bidrag ha anvisats att utgå ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond. Från fonden har även jämlikt Kungl. Maj:ts medgivande utgått ett årligt arvode av 500 kronor jämte reseersättning till en av länsstyrelsen utsedd jordbrukssakkunnig, vilken framför allt biträtt arrendatorerna, ehuru han även stått till förfogande för lappnybyggarna.

Jämtlandsutredningen har i sitt betänkande föreslagit, att ytterligare bidrag skulle anvisas till byggnader och odling å arrendelotter av ifrågavarande slag.

Utredningen har därvid beträffande arrendatorernas ställning anfört bland annat: Försörjningsmöjligheterna å lappväsendets hemman vore i stort sett tillfredsställande. I många fall funne arbetsamma och skötsamma arrendatorer en jämförelsevis god utkomst. För dem, som börjat på nyutlagda brukningsdelar med förut icke alls bearbetad jord, hade det dock givetvis i många fall varit särskilt strävsamt under de första åren. Genom arrendeupplåtelse skaffades försörjningsmöjligheter för en icke obetydlig befolkningsgrupp, som torde ha svårt att anpassa sig efter andra förhållanden. Det nuvarande förfaringssättet borde därför i stort sett bibehållas. Erforderliga stödåtgärder från statens sida borde, liksom tidigare skett, i skälig omfattning vidtagas såväl då det gällde äldre upplåtelse som vid utläggandet av nya brukningsdelar.

Utredningen har vidare framhållit, att arrendelägenheterna — belägna som de till största delen vore i dalgångar, där renarna icke gärna vistades — icke varit till hinder för renskötseln utan snarare berett lapparna vissa fördelar genom förbättrad förbindelse med de bofasta och genom tillgång till bostäder vid lapparnas vanliga färdevägar. Möjligen hade fäbodriften på ett par platser kunnat framkalla någon olägenhet. Om de dittills med hänsyn till renskötseln i nyttjanderättskontrakten stadgade inskränkningarna i arrendatorernas rättigheter bibehölles, syntes anledning till konflikt med de renskötande lapparna icke behöva befaras.

Vid bedömande av de för ifrågavarande arrendatorer erforderliga stödåtgärderna borde enligt utredningens förmenande beaktas såväl berörda, med hänsyn till renskötseln föreskrivna inskränkningar i nyttjanderätten som ock de säregna och hårda naturförhållanden, under vilka dessa arrendatorer levde. Även om något av de vanliga anslagen för jordbrukets befrämjande teoretiskt sett skulle kunna användas för arrendatorernas stödande, borde dock de nuvarande formerna för upplåtelse och för i samband därmed erforderliga stödåtgärder, vilka erfarenheten visat vara praktiska och lämpliga, i stort sett bibehållas. Länsstyrelsen borde alltså fortfarande bliva den myndighet, som med lappfogdens biträde finge pröva och avgöra ärenden

rörande lägenheterna inom ramen för de medel, vilka Kungl. Maj:t ställde till förfogande.

Utredningen har föreslagit, att det årliga anslag å 7 000 kronor till förbättring av byggnader å vissa arrendelotter, som anvisats att utgå ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond, skulle höjas med 2 000 kronor samt att ett årligt anslag å 2 000 kronor skulle anvisas ur samma fond till uppodling av hårdjord å dessa lotter. Därjämte har förordats, att ett belopp av 1 000 kronor årligen måtte anvisas ur skogsfonden för tillgodoseende av dikningsbehovet å lotterna samt att anslaget för ny- och ombyggnad av husbehovs-sågar — vilket för närvarande utginge med 5 000 kronor för år — även för framtiden måtte anvisas med lika stort belopp.

Då befolkningen å ifrågavarande arrendelotter tillväxte och behov förefunnnes av ytterligare lotter, har utredningen vidare förordat, att 5 nya lotter skulle upplåtas å Bruksvallarna och att såsom bidrag till byggnader och odling å dessa lotter skulle ställas till länsstyrelsens förfogande ett engångs-anslag å 12 500 kronor att utgå ur skogsfonden.

Enligt utredningsmannens mening kan det knappast vara önskvärt att för framtiden alltjämt i statens ägo bibehålla de inköpta fastigheternas inägor, i den mån dessa kunna utan men för renskötseln försäljas samt de icke erfordras för lapparnas bosättning. Den nuvarande ordningen synes ur ekonomisk synpunkt vara för staten synnerligen oförmånlig. Inköpen av fastigheterna lära i huvudsak ha skett för att bereda lapparna oinskränkt tillgång till de fastigheterna tillhörande fjällmarkerna. Då statsmakterna år 1887 lämnade sitt medgivande till att behållen avkastning av skogsavverkning å renbetesfjällen finge användas för inköp av mark för utvidgning av renbetesområdena, förklarades även, att de delar av de förvärvade områdena, som icke vore erforderliga för att bereda utrymme för renskötseln, finge utarrenderas eller ock försäljas. En nyreglering av frågan om arrendatorernas ställning torde vara påkallad jämväl för undvikande av att beträffande dessa uppkommer ett problem, som är större än det för vars lösning fastigheterna förvärvades, nämligen att bereda bättre möjligheter för renskötselns bedrivande och lapparnas understödjande inom Jämtlands län. Erinras må att antalet arrendatorer å de tillköpta fastigheterna för närvarande uppgår till 154, under det antalet av de renskötande lappfamiljer, som ansetts lämpligen kunna beredas utrymme inom länet, uppskattats till 100.

De arrendelägenheter jämte erforderliga skogsmarksområden, som utan hinder för renskötseln kunna avskiljas till särskilda fastigheter, synas sålunda böra försäljas, varvid de arrendatorer, vilka under någon längre tid innehaft lotterna, böra åtnjuta hembuds rätt. Även vid dylik försäljning bör givetvis så ordnas, att renskötseln och dess utövare vederbörligen skyddas.

Det torde böra erinras, att Kungl. Maj:t den 25 augusti 1939 uppdragit åt egnahemsstyrelsen att i samråd med domänstyrelsen verkställa den utredning och avgiva det förslag rörande kolonisationsverksamheten i Norrland och Dalarna samt upplåtelse av skogstorp, odlingslägenheter, kronotorp och

andra lägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen, som tidigare åvlat 1936 års egnahemsutredning. Det lär vara att förvänta, att därvid jämväl spörsmålet om villkoren för ifrågavarande lägenheters utarrenderande och inlösen tages under överbägande. Utredningsmannen har för avsikt att träda i vidare förbindelse med egnahemsstyrelsen för tillhandahållande av de upplysningar och för det samarbete i övrigt, som i frågan må påkallas.

Under angivna förhållanden synes med anvisande av ytterligare medel för arrendatorernas understödjande samt med utläggande av nya arrendelotter för närvarande böra anstå.

Hemstállan.

Under åberopande av vad i det föregående anförts får utredningsmannen hemställa, att åtgärder måtte vidtagas, avseende

1:o) att Kungl. Maj:t må inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län å kronan tillhörig eller för ändamålet förvärvat mark avsätta områden för upplåtelse under nyttjanderätt genom den statliga egnahemsorganisationens försorg av jordbrukslägenheter och bostadslägenheter till lappar, dock med iakttagande att för detta ändamål ej må avsättas mark, där upplåtelse kan lända till förfång för de renskötande lapparna;

att en fond, benämnd lapplägenhetsfonden, inrättas, i vilken fond skola ingå de markområden, som avsättas för upplåtelse till lappar;

att i lapplägenhetsfonden ingående mark må under nyttjanderätt upplåtas och, såvitt angår jordbrukslägenheter, tillika inlösas i överensstämmelse med de stadganden, vilka finnas intagna i det härvid fogade förslaget till kungörelse angående upplåtelse å lappar av lägenheter å kronomark m. m., ävensom att fondens tillgångar i övrigt må användas enligt av utredningsmannen här ovan angivna grunder; och

att ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond ett belopp av 450 000 kronor må, räknat från den 1 juli 1941, uttagas och såsom kapitalökning tillföras lapplägenhetsfonden;

2:o) att de lägenheter, som upplåtits jämlikt kungörelsen den 18 juli 1928 angående grunder för upplåtelse å lappar av lägenheter å kronomark, ävensom de å hemmanen Kurravaara nr 5, 6 och 7 i Jukkasjärvi socken av Norrbottens län upplåtna lägenheterna ställas under egnahemsorganisationens förvaltning;

3:o) att en fond, benämnd inventarielånefonden för lappar, inrättas, från vilken lån skola utlämnas till innehavare av sådana jordbrukslägenheter, varom nyss nämnts, för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier m. m.;

att lån ur inventarielånefonden för lappar må utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de stadganden, som finnas intagna i ovannämnda förslag till kungörelse; och

att ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond ett belopp av 50 000 kronor må, räknat från den 1 juli 1941, uttagas och såsom kapital tillföras inventarielånefonden för lappar; samt

4:o) att för understödande med allmänna medel av obemedlade eller mindre bemedlade lapska elever vid kurser å jordbruksgårdar samt vid lantmanna- och lanthushållsskolor för budgetåret 1941/42 må ställas till förfogande, för länsstyrelsen i Jämtlands län ett belopp av 700 kronor ur jämtländska lappväsendets fond, för länsstyrelsen i Västerbottens län ett belopp av 1 050 kronor ur Västerbottens lappfond och för länsstyrelsen i Norrbottens län ett belopp av 2 100 kronor ur Norrbottens lappfond, med föreskrift

att understödet till en och samma elev må utgå under högst tre år och med ett belopp av högst 350 kronor för år, samt

att vederbörande länsstyrelse skall till styrelsen för varje anstalt eller skola översända det åt anstaltens eller skolans elever beviljade understödsbeloppet.

Slutligen hemställas att, därest beslut fattas rörande upplåtelse av lägenheter åt lappar, på sätt nu förordats, och om underlättande för lapska elever att erhålla utbildning vid vissa jordbruksgårdar och skolor, uppdrag må lämnas lämplig person att vid sammankomster med lapparna meddela upplysningar rörande de möjligheter, som öppnats att erhålla lägenheter och få hjälp till jordbruksutbildning.

Förslag
till
**kungörelse angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å
kronomark m. m.**

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Har Kungl. Maj:t förordnat, att å kronan tillhörigt område inom Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län mark skall avsättas för upplåtelser åt lappar, må å sådan mark av egnahemsnämnden i länet under nyttjanderätt upplåtas dels *jordbrukslägenheter* dels ock *bostadslägenheter*.

Jordbrukslägenhet må i den ordning och på de villkor nedan sägs av nyttjanderättshavaren inlösas.

I samband med upplåtelse av jordbrukslägenhet må enligt vad nedan stadgas till nyttjanderättshavaren kunna utlämnas lån från inventarielånefonden för lappar (*inventarielån*).

2 §.

Under nyttjanderätt upplåten lägenhet står under egnahemsnämndens vård och förvaltning.

Överinseende över sådan lägenhet tillkommer egnahemsstyrelsen.

Vid handläggning i egnahemsnämnden av ärende, som avses i denna kungörelse, skall vederbörande lappfogde ingå såsom ledamot i nämnden.

Upplåtelse av jordbrukslägenheter.

3 §.

Upplåtelse av jordbrukslägenheter må ej ske, om därigenom skulle förändras, att nödig arbetskraft komme att saknas inom renskötseln eller rensbetesmarker lämnas outnyttjade av brist på utöfvere av nämnda näring.

Vid upplåtelse av jordbrukslägenhet skola de i denna kungörelse meddelade föreskrifterna lända till efterrättelse samt i tillämpliga delar bestämmelserna i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. De ytterligare villkor för upplåtelsen, som kunna finnas erforderliga, bestämmas av egnahemsnämnden.

Avtal om upplåtelse skall upprättas skriftligen.

4 §.

Jordbrukslägenhet må upplåtas endast till lapp, som enligt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äger rätt till renskötsel men icke är i tillfälle att utöva denna näring.

Upplåtelse må ske allenast till den, som är minst tjuguet år gammal, känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet samt prövas äga förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk.

Lägenhet må ej upplåtas till den, som äger fast egendom av den storlek, att ägaren och hans familj kunna erhålla sin huvudsakliga utkomst av densamma. Ej heller må mer än en lägenhet upplåtas till samma person.

5 §.

I upplåtelsekontraktet skall intagas förbehåll därom att arrendatorn icke må jämsides med lägenhetens brukande på stadigvarande sätt driva renskötsel eller biträda däri, såvida icke egnahemsnämnden efter framställning av arrendatorn lämnar tillstånd därtill.

Tillstånd att driva renskötsel jämsides med jordbruket må meddelas endast, därest arrendatorn kan antagas äga förutsättningar att samtidigt med renskötseln på ett tillfredsställande sätt handhava jordbruket å lägenheten. Dylikt tillstånd må lämnas varje gång för en tid av högst fem år. De ytterligare villkor, som kunna finnas erforderliga, bestämmas av egnahemsnämnden.

Tillståndet må av egnahemsnämnden återkallas, när omständigheterna därtill föranleda.

6 §.

Till jordbrukslägenhet skall läggas odlingsbar mark till den omfattning, att innehavaren och hans familj kunna, sedan lägenheten blivit uppodlad, erhålla sin huvudsakliga utkomst av jordbruket å lägenheten. Finnes stadigvarande arbetstillgång i orten eller möjlighet till försörjning genom hemslöjd, pälsdjursuppfödning eller dylikt, må dock till lägenheten läggas mindre areal odlingsbar mark än nu sagts.

Vid upplåtelsen skall så stor del av den lägenheten tillagda marken vara iordningställd, att två kor omedelbart kunna födas å lägenheten och potatis odlas för husbehovet. Lägenheten skall vid upplåtelsen även vara försedd med nödiga byggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. I upplåtelsekontraktet skola intagas bestämmelser om vilka byggnader och övriga anläggningar, som skola finnas å lägenheten.

7 §.

I upplåtelsekontraktet skall angivas, på vilket sätt och inom vilken tid arrendatorn skall uppodla den odlingsbara mark, som icke är iordningställd vid tillträdet av lägenheten.

Vid uppodling till åker av mark, som nyss nämnts, skall arrendatorn av allmänna medel utan återbetalningsskyldighet tilldelas odlingsbidrag med högst sjuttiofem procent av den beräknade kostnaden, dock högst 900 kronor då företaget avser fastmarksjord och högst 450 kronor då detsamma avser myrjord, allt räknat för hektar av den för nyodling avsedda arealen. Odlingsbidraget må utbetalas i terminer i mån av arbetets fortgång. Storleken av bidraget och villkoren för åtnjutande av detsamma bestämmas med hänsyn till föreliggande omständigheter av egnahemsnämnden.

Sedan arrendatorn uppodlat den till lägenheten lagda marken, må, där så lämpligen kan ske, lägenheten tilldelas ytterligare odlingsmark till den omfattning egnahemsnämnden bestämmer. Angående sådan utvidgning av arealen skall skriftligt tillägg göras till upplåtelsekontraktet.

8 §.

Jordbrukslägenhet upplåtes på arrende för en tid av tjugu år.

När arrendetiden utlöper, skall arrendator, såframt han förhållit sig väl, vara berättigad att erhålla ny upplåtelse för en tid av tjugu år på de villkor, som då fastställas. Därvid skall iakttagas att villkoren väl må med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande.

9 §.

Dör arrendatorn under arrendetiden och efterlämnar änka, skall hon vara berättigad att övertaga arrendet för återstående arrendetiden. Finnes ej änka eller vill hon ej inträda såsom arrendator, må arrendet övertagas av bröstarvinge, som prövas lämplig därtill. Finnes ej sådan, må arrendet överlåtas å lapp, som enligt 4 § kan antagas till arrendator.

Ingår arrendatorns änka efter att hava övertagit arrendet nytt gifte och finnes bröstarvinge i förra giftet, må denne övertaga arrendet, såframt han prövas lämplig därtill. Övertages arrendet ej av honom, må arrendatorns änka bibehålla detsamma.

10 §.

Vid första upplåtelsen äger egnahemsnämnden medgiva, att arrendatorn under visst antal år, dock högst femton från tillträdet, skall åtnjuta frihet från erläggande av arrende för lägenheten. Under samma tidsperiod skall kronan ansvara för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å lägenheten.

Arrendeavgiften må ej sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till den avkastning, som under arrendetiden kan utvinnas av lägenheten.

11 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att svara för byggnaders och övriga anläggningars underhåll.

Det skall vidare åligga arrendatorn att företrädesvis i brandstodsförening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan avdrag å arrendet bekosta byggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde, med rätt för egnahemsnämnden att, om anledning därtill förekommer, meddela föreskrift rörande såväl det belopp, varför försäkring bör sökas, som den anstalt, där försäkring må ägas rum.

Om brandskada inträffar, skall egnahemsnämnden äga uppbära brandskadeersättningen.

12 §.

Arrendatorn skall berättigas att å kronomark, som angives i samband med upplåtelsekontraktets upprättande eller som sedermera av vederbörande myndighet anvisas, taga nödigt virke till stängsel, hässjor och övrigt husbehov ävensom bränsle, med iakttagande av att till bränsle skall användas företrädesvis björkskog, vindfälld och torr skog samt avverkningsavfall. Virke till stängsel eller hässjor må icke tagas annat än efter anvisning eller utsyning. Arrendatorn skall vara skyldig att hörsamma de föreskrifter, som i vederbörlig ordning meddelas. För anvisning och utsyning, varom här är fråga, utgår ej ersättning.

Avverkning, som erfordras för verkställande av odling å den upplåtna lägenheten, må av arrendatorn företagas utan utsyning. Det åligger arrendatorn att om sådan avverkning göra anmälan hos egnahemsnämnden, som äger förordna, huru det avverkade virket skall tillgodogöras.

13 §.

Upplåtelse bör, såvitt möjligt, innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område å närliggande kronomark.

14 §.

Arrendatorn må tillerkännas rätt att under arrendetiden å område av kronans mark, som för ändamålet anvisas, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda kreatur; dock att, när vederbörande myndighet så påyrkar, det anvisade området må kunna utbytas mot annat, samt att i varje fall från bete må undantagas mark, varå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som skulle lida märkligt intrång av betesrätten.

15 §.

Arrendatorn må, i den mån medel ställas till förfogande, årligen genom egnahemsnämnden tilldelas för lägenhetens brukande erforderliga förnödenheter till ett värde av högst 150 kronor.

16 §.

Arrendatorn skall tillse, att icke genom några hans åtgöranden intrång eller svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande för-måner. I följd härav äger han icke att för renarna avstänga de områden, som vid lägenhetens upplåtande eller sedermera anvisats för skogsfångst och bete. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken våden om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust.

I upplåtelsekontraktet skall intagas förbehåll därom att, därest arrendatorn eller annan, som vistas å lägenheten, bereder lapparna intrång eller svårigheter, som i första stycket avses, arrendatorn må, där så med hänsyn till omständigheterna finnes påkallat, skiljas från arrendet.

17 §.

Till utrönande av huru arrendatorn fullgör sina skyldigheter äger egnahemsnämnden eller person, som förordnats av nämnden, att även utan föregående tillsägelse hålla besiktning å lägenheten. Vid besiktning skall särskilt tillses, att arrendatorn åliggande odlingskyldighet icke eftersättes.

Inlösen av jordbrukslägenheter.

18 §.

Arrendator må med äganderätt inlösa den under nyttjanderätt upplåtna jordbrukslägenheten jämte erforderlig skogsmark under förutsättning,

att lägenheten med dylikt skogsområde kan i vederbörlig ordning avskiljas till särskild fastighet;

att lägenheten icke är till avsevärt men för renskötseln;

att arrendatorn innehaft lägenheten med nyttjanderätt under tjugu år i följd och därvid fullgjort sina i upplåtelsekontraktet eller tillägg därtill angivna skyldigheter;

att arrendatorn under arrendetiden ådagalagt duglighet och skötsamhet samt jämväl med hänsyn till övriga omständigheter kan antagas vara i stånd att genomföra köpet; samt

att till arrendatorn utlämnat inventarielån blivit till fullo återbetalat eller efterskänkt.

19 §.

Ansökning om inlösen av jordbrukslägenhet ingives till egnahemsnämnden, som har att med eget yttrande överlämna ansökningen till egnahemsstyrelsen för prövning.

Köpeskillingen för fastighet, som må inlösas, bestämmes av egnahemsstyrelsen med hänsyn till värdet vid inlösningen. Härvid skall avdrag göras för värdet av förbättring, vilken lägenheten vunnit genom arbete eller kostnad, som arrendatorn nedlagt å lägenheten utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen eller eljest avtalats och varför arrendatorn icke i särskild ordning under arrendetiden erhållit eller vid frånträdet av arrendet skall erhålla ersättning.

Till underlättande av förvärvet må egnahemslån beviljas enligt vad därom är särskilt stadgat.

20 §.

Försäljning av fastighet, varom nu är fråga, skall ske under villkor om skyldighet för ägaren att använda fastigheten för jordbruksändamål samt förbindas med förbehåll om rätt för kronan att under en tid av femtio år köpa fastigheten åter enligt lagen om återköpsrätt till fast egendom.

Är fastigheten belägen inom trakt, där lappar jämlikt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äga uppehålla sig under någon tid av året, skall försäljningen förbindas med förbehåll, att ägaren av fastigheten icke är berättigad till ersättning för skada, som å fastigheten förorsakas av renar, utan så är att den, vilken våarden om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda ägaren förlust.

21 §.

Vill ägaren av försåld fastighet hembjuda kronan densamma till återköp, skall han göra skriftlig framställning därom hos egnahemsnämnden, som har att med eget yttrande överlämna framställningen till egnahemsstyrelsen.

Fastighet må, där egnahemsnämnden giver tillstånd därtill, utan hembud till kronan överlätas å lapp, som jämlikt 4 § är behörig att erhålla upplåtelse av jordbrukslägenhet.

22 §.

Det ankommer å egnahemsstyrelsen att besluta om återköp av försåld fastighet.

Skall dylik rätt utövas, åligger det egnahemsstyrelsen att, såvitt möjligt, träffa överenskommelse under hand om återköpet och köpeskillingen. Till ledning härvid skall, där så finnes erforderligt, förrättas värdering av fastigheten. Värdet skall bestämmas enligt de grunder, som äro stadgade i 10 § lagen om återköpsrätt till fast egendom.

Lån från inventarielånefonden för lappar.

23 §.

Inventarielån må av egnahemsnämnden i samband med upplåtelse av jordbrukslägenhet utlämnas till arrendatorn med belopp, som prövas oundgängligen erforderligt för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde,

gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheten.

Inventarielån må ej överstiga 1 500 kronor.

24 §.

Inventarielån skall från och med femte kalenderåret efter det, då tillträdet av lägenheten ägt rum, återbetalas till egnahemsnämnden med en femtondel årligen. Därest egnahemsstyrelsen på därom gjord framställning så prövar skäligt, må tiden för amorteringsfriheten utsträckas med ett eller flera år.

Låntagaren äger, närhelst han så önskar, göra avbetalningar utöver fastställda belopp.

Å inventarielån erlägges ej ränta. Låntagaren skall dock, om förfallet kapitalbelopp icke inbetalas inom behörig tid, vara skyldig att å det förfallna beloppet erlägga dröjsmålsränta enligt de grunder, som kunna varda i särskild ordning bestämda.

25 §.

Innan någon del av beviljat inventarielån utbetalas, skall egnahemsnämnden med låntagaren hava upprättat kontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten skall taga ett. I kontraktet skola bland annat finnas intagna bestämmelser rörande

lånets belopp, säkerheten för lånet och villkoren i fråga om återbetalning och ränta,

sättet och villkoren för lånets utbekommande,

den kontroll, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig, samt

skyldigheten för låntagaren att hålla de med anlitande av lånet anskaffade inventarierna försäkrade.

26 §.

I lånekontraktet skall egnahemsnämnden förbehålla sig rätt att under nedan angivna förutsättningar helt eller delvis uppsäga inventarielånet till betalning å tid, som nämnden bestämmer, nämligen

om låntagaren genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande,

om låntagaren visar försumlighet i fråga om erläggandet av föreskriven avbetalning,

om låntagaren försummar att erlägga försäkringsavgift eller eljest åsidosätter för försäkringens giltighet stadgade villkor,

om låntagaren avhänder sig erforderliga jordbruksinventarier,

om låntagaren frånträder arrendet, eller

om eljest sådana förhållanden inträffa, att låntagaren med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

Därest i samband med frånträddande av arrendet för jordbruket erforderliga inventarier överlåtas å den nye arrendatorn, må egnahemsnämnden, om

skäl därtill äro, medgiva denne att på oförändrade villkor övertaga betalningsansvaret för oguldet lånebelopp.

27 §.

Sedan två tredjedelar av inventarielånets kapitalbelopp blivit i vederbörlig ordning återbetalda, må egnahemsstyrelsen på framställning av egnahemsnämnden medgiva, att övrig del av låneskulden skall efterskänkas. Såsom förutsättning härför skall ytterligare gälla, att arrendatorn vid sådan besiktning, varom i 17 § nämnts, befunnits hava fullgjort sina för de gångna arrendeåren i upplåtelsekontraktet eller tillägg därtill stadgade skyldigheter.

Upplåtelse av bostadslägenheter.

28 §.

Vid upplåtelse av bostadslägenhet skola föreskrifterna i denna kungörelse lända till efterrättelse. De ytterligare villkor för upplåtelsen, som kunna finnas erforderliga, bestämmas av egnahemsnämnden.

Avtal om upplåtelse skall upprättas skriftligen.

29 §.

Bostadslägenhet må upplåtas endast åt lapp, som förut drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed.

Upplåtelse må ej ske till den, som uppenbarligen skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle.

30 §.

Upplåtelse av bostadslägenhet må ej ske för längre tid än innehavarens och hans hustrus livtid.

31 §.

Det åligger innehavare av bostadslägenhet att på sätt och inom tid, som föreskrives i upplåtelsekontraktet, bebygga lägenheten.

Innehavaren skall äga rätt att utan återbetalningsskyldighet av allmänna medel erhålla hjälp till uppförande av sålunda föreskrivna byggnader med högst tvåusen kronor, som skola utbetalas i mån av arbetets fortgång. Storleken av dylikt bidrag bestämmas med hänsyn till föreliggande omständigheter av egnahemsnämnden.

32 §.

För upplåten bostadslägenhet erlagges ej lega.

När lägenhet ånyo upplåtes, må egnahemsnämnden efter omständigheterna kunna för nyttjandet fastställa en billig avgift.

33 §.

Innehavare av bostadslägenhet äger att å kronomark, som anges i samband med upplåtelsekontraktets upprättande eller som sedermera av vederbörande myndighet anvisas, taga erforderligt bränsle och slöjdvirke så ock efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lämnas, nödigt virke till byggnader, som vid upplåtelsen eller sedermera prövas erforderliga, samt till stängsel och hässjor.

34 §.

Upplåtelse bör, såvitt möjligt, innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område å närliggande kronomark.

35 §.

Lägenhetsinnehavaren må kunna medgivas att i närmare föreskriven ordning å kronans mark beta kreatur till det antal, som i upplåtelsekontraktet bestämmes, ävensom att, i den mån så prövas kunna ske utan förfång för de renskötande lapparna, avbärga slätteräng.

36 §.

Lägenhetsinnehavaren skall tillse, att icke genom hans åtgöranden intrång eller svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. I följd härav äger han icke att för renarna avstänga de för skogsfångst och bete anvisade områdena. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är lägenhetsinnehavaren icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

I upplåtelsehandlingen skall intagas förbehåll därom att, därest lägenhetsinnehavaren eller annan, som vistas å lägenheten, bereder lapparna intrång eller svårigheter, som i första stycket avses, lägenhetsinnehavaren må, där så med hänsyn till omständigheterna finnes påkallat, skiljas från lägenheten.

37 §.

Vid nyttjanderättens upphörande skall lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än egnahemsnämnden prövar skäligt.

Denna kungörelse träder i kraft den _____, från och med vilken dag vidare upplåtande av lägenheter på grund av kungörelsen den 18 juli 1928 (nr 314) angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark icke må äga rum.

Statens offentliga utredningar 1940

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.

Betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar. [8]
Betänkande med förslag rörande offentliga rättshjälpsanstalter. [11]
Statistisk utredning angående förvaltningskostnader m. m. i konkurser. [13]
Förslag till ändrad lagstiftning om straff för försök till brott. [19]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott. [20]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändring av strafflagen för krigsmakten i vad den berör förmögenhetsbrotten. [25]
Lagrådets utlåtande över processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. [29]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. [5]
Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser ang. stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. [23]
Betänkande ang. uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande överståthållarämbetets uppförande å riksstaten m. m. [28]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande med utredning och förslag ang. inrättande av fritidsreservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning. [12]
Socialvårdskommitténs betänkande. 1. Statistisk undersökning ang. kommunernas ålderdomshem. [22] 2. Statistisk undersökning rörande de erkända sjukkasorna. [31]

Hälsa- och sjukvård.

Betänkande ang. utfärdande av samt ersättning för vissa läkarintyg. [21]
1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga. De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. [32]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med förslag till kungörelse ang. kontroll å handeln med ost samt viss lagstiftning ang. korvar. [9]
Organiserad samverkan inom svenskt näringsliv. [35]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande ang. uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. [6]
Efterfrågan på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och inkomstförändringar. [16]
Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser ang. bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. [26]
Betänkande ang. lägenhetsupplåtelse åt lappar som lämnat renskötsel. [37]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. [3]

Industri.

Handel och sjöfart.

1938 års tobakshandelsutredning. Betänkande rörande reglering av import- och detaljhandeln med tobaksvaror. [34]

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 1. [14]
Betänkande med förslag rörande skärgårdarnas behov av förbättrade kommunikationer. Del 2. [15]
Betänkande med förslag till ändrad lagstiftning ang. s. k. rattfylleri. [17]
Betänkande med förslag till organisation av telegrafverket. [27]
Betänkande med förslag rörande övergång till högertrafik i Sverige. [30]
Principbetänkande i trafiksäkerhetsfrågan. [33]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. [4]
Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. [7]
Betänkande med förslag ang. krigsförsäkring av viss lösegendom. [18]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande och förslag ang. reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. [1]
Svensk namnbok 1940. [10]
Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. [24]
Betänkande och förslag ang. folkskoleväsendets rationalisering. [36]

Försvarsväsen.

Betänkande ang. omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.